

U. S. S. R.

ՀԱՅԵՆԱՍԵ

ԱՍՏՐԱՍ

891.99

2-26

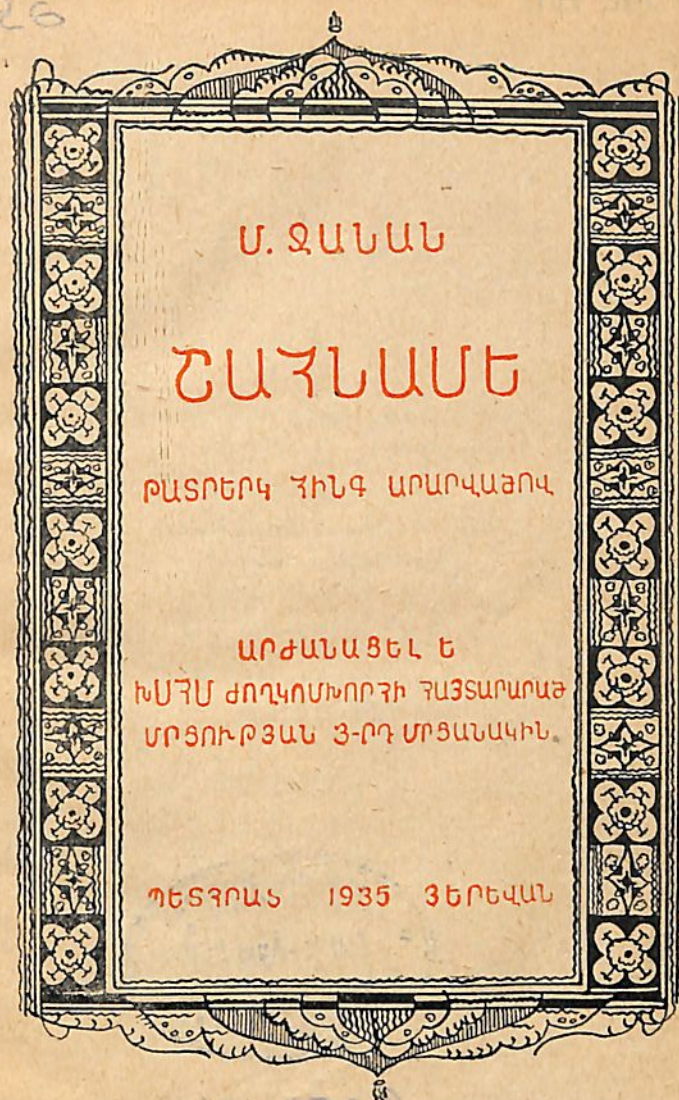
19 NOV 2011

891.99

2-26

4

Մ. ԶԱՆԱՆ

ՇԱՀՆԱՄԵ

ԹԱՏՐԵՐԿ ԴԻՆԳ ԱՐԱՐԿԱԾՈՎ

ԱՐԺԱՆԱՑԵԼ Ե
ԽՄԴՄ ԺՈՂՎՈՐԴՈՐԴԻ ԴԱՅՏԱՐԱՐԱԶ
ՄՐՑՈՒԹՅԱՆ ՅՐԴՄՐԱՆԱԿԻՆ

ՊԵՏՅՐԱՆ 1935 ՅԵՐԵՎԱՆ

82-5208

23 JUL 2013

51694

Սուսեր շապիկը, կազմը, անվանաբերը
յեվ նկարները՝ նկ. Ալ. Դանդուրյանի

Տեխ. խմբագիր Տ. Խաչվանյան
Սրբազրիչ Ս. Շահրաբյան

Պետրասի տպարան
Դրավիտ 84, պատվեր 193
Հրատ. 3256, տրամ 5000

9052-56

ЖЮРИ КОНКУРСА
СОВНАРКОМА СССР
НА ЛУЧШУЮ ПЬЕСУ

Тов. ДЖАНАН

Жюри извещает Вас, что
на конкурсе Совета Народ-
ных Комиссаров СССР на
лучшую пьесу, объявленном
17 февраля 1933 года, Ваша
пьеса „Шахнамэ“ удостоена
третьей премии.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ ЖЮРИ

ЧЛЕНЫ ЖЮРИ

11 апреля 1934 г.
Москва.

Т. Д. —

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՆԵՐԻ ՄԵՋ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ
ՊԻԵՍՆԵՐԻ ՄՐՑՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ
ՄԱՍԻՆ:

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍԱՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ
1933 թ. ՓԵՏՐՎԱՐԻ 17-Ի ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Հատուկ նշանակություն տալով թատրոնին, վոր-
պես աշխատավորական լայն մասսաների քաղաքական
դաստիարակության առավել ազդու միջոցներից մե-
կի, և թատերական բարձր զեղարվեստական պիես-
ներ ստեղծելու նպատակով, վորոնք կարող լինեն ո-
ժանդակել մասսաներին սոցիալիզմի վողով լուսա-
վորելու գործին, —

ԽՍՀ Միության Ժողովրդական Կոմիսարների
Խորհուրդը վորոշում է.

1. Հայտարարել ԽՍՀՄ զրոզներին մրցություն՝
թատերական լավագույն պիեսներ ստեղծելու համար
(թեմաները՝ զրոզների ընտրության մեջ, ԽՍՀՄ և ար-
տասահմանի կենցաղից) :

2. Մրցության ներկայացված լավագույն դրամա-
տիկական գործերի պարզևատրման համար սահմա-
նել ԽՍՀՄ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի տաս
մրցանակ.

2 առաջին մրցանակ 15-ական հազար ռուբլի.

3 յերկրորդ մրցանակ 10-ական հազար ռուբլի:

5 յերկրորդ մրցանակ 5-ական հազար ռուբլի:

Պիեաները մրցանակին ներկայացնելու ժամկետը՝
1-ն նույնմբերի 1933 թ.:

Պիեաները կարող են ներկայացվել մրցանակին
դեմիլիտով կամ հեղինակի ստորագրությամբ:

2. Մրցությանը ներկայացվող պիեաները քննելու
և մրցանակ հատկացնելու համար նշանակել ժյուրի
հետևյալ կազմով՝ Ստեցկի Ա. Ի. (ժյուրիի նախա-
գահ), Բուբնով Ա. Ս. (ՌՍԽՖՅՀ լուսժողովում), Գրոն-
սկի Ի. Մ. (խորհրդային դրոշները Միության Կազմ-
կոմիտեյի նախագահ), Լուենաչարսկի Ա. Վ. (ԽՍՀՄ-ի
Կենտրոնական լից Գիտական Կոմիտեյի նախագահ),
Ստանիսլավսկի Կ. Ս. (Մոսկվայի Գեղարվեստական
Ակադեմիկ Առաջին թատրոնի ղեկավար), Մեյեր-
խոլդ Վ. Ե. (Թատրոնի ղեկավար), Կուլիկ Ի. Յու.
(ՌԽՖՍՀ խորհրդային դրոշների Միության Կազմկո-
միտեյի նախագահ), Վլադիմիրով Վ. Կ. (Փոքր թա-
րոնի ղեկավար), Սիմոնով Ռ. Ն. (Վախթանգովի ան-
վան թատրոնի ռեժիսոր), Լյուբիմով-Լանսկոյ Յե.
Ո. (Մոսկվայի Արհմիութենական թատրոնի ղեկավար),
Լիտովսկի Ո. Ս. (ՌՍԽՖՅՀ Գլխավոր տնտեսական
պետ), Տոլստոյ Ա. Ն.:

ԽՍՀ Միության ԺԿԽ Ուսման

Վ. ՄՈՒՈՏՈՎ (ՍԿՐՅԱԲՆ)

ԽՍՀ Միության ԺԿԽ Գործերի կառ-

վարչի տեղակալ՝ Ի. ՄԻՐՈՇՆԻԿՈՎ

Մոսկվա, Կրեմլ

ՄՐՑՈՒԹՅԱՆ ԺՅՈՒՐԻԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

Քննելով մրցությանը ներկայացված պիեաները
(ընդամենը 1200 պիես), ժյուրին վորոշում է.

1. Առաջին մրցանակ հատկացնել, նկատի ունե-
նալով այն հանգամանքը, Վորոշումը ներկայացված պիես-
ների մեջ չկան կառավարական մրցության սրահանջ-
ներին լիովին բավարարող պիեաներ:

2. Մրցությանը ներկայացված պիեաներից լավա-
յունս պիեաներին հատկացնել:

Ցերկարդ մրցանակը.

1. Վ. Կիրշոն—«Հրաշալի ձուլվածք»:

2. Ա. Կարմեյչուկ—«Եսկադրայի կործանումը»:

Ցերկարդ մրցանակը.

1. Բ. Ռուսալով—«Մարտիկներ»:

2. Մ. Զանան—«Շահնամե»:

3. Ի. Կոչերգա—«Ժամագործը և հավը»:

Հանձնարարել բեմադրության.

1. Բիլլ-Բելոցերկովսկի—«Կյանքը կանչում է»:

2. Գլեբով—«Աչխարհի վերականգնողը»:

3. Կարավաևա—«Իր տունը»:

4. Ադուև—«Ինչպես է նրա անունը»:

5. Հելֆանդ—«Աստվածունիսն սովորում է աչքա-
կապը»:

6. Հելստամ—«Ժամանակավոր կառավարու-
թյունը»:

7. Գալ'չեմկո— «Մաժոր» :
8. Բովաև— «Մարդիկ» (ոսեթական լեզվով) :
9. Ուսմանով— «Փող» (թաթարական լեզվով) :
10. Կոլմիլյցև— «Ամաստյա բերդ» :
11. Պլեումյով — «Գլխարկ» :
12. Լեվիմ— «Հինդ պոչի պատմությունը» :
13. Պերսոնով— «Սեփականություն» (գյուղական թատրոնների համար) :
14. Նովոսելով— «Վար» (գյուղական թատրոնների համար) :
15. Դ. Շչեգլով— «Ճեղքված աշխարհ» (պատանեկական թատրոնի համար) :
4. Բեմադրության համար վոչ պիտանի, բայց նրանց հեղինակների շնորքը հայտարարող պիեսները հետագա վերամշակման համար հանձնել ԽՍՀՄ խորհրդային գրողների Միության Կադմիկոմիտեյի դրամատուրգների ինքնավար սեկցիային, հետագա աշխատանք տանելու հեղինակների հետ :
5. Մրցությանը ներկայացված մի շարք պիեսներ մանրադնին քննության առնելուց հետո, հրապարակել պիտանի և բեմադրության հանձնարարելի աշխատությունների լրացուցիչ ցուցակ :

Ժյուրիի նախագահ Ա. ՍՏԵՑԿԻ
 Ժյուրիի անդամներ՝ Ա. ԲՈՒԲՆՈՎ,
 ՅԵ. ԼՅՈՒԲԻՄՈՎ-ԼԱՆՍԿՈՅ, ԱԼԵԲ-
 ՍԵՅ ՏՈԼՍՏՈՅ, Վ. ՄԵՅԵՐԵՈՎԻ, Ի.
 ԿՈՒԼԻԿ, Ո. ԼԻՏՈՎՍԿԻ, Վ. ՎԼԱԴԻ-
 ՄԻՐՈՎ, Ռ. ՍԻՄՈՆՈՎ, Ի. ԳՐՈՆՍ-
 ԿԻ :

ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ՊԵՍՆԵՐԻ ՄՐՑՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Պրոֆեսիոնալ դրամատուրգների, աղումբների աշխատավորների, ճարտարապետների, բանվորների, կոլտնտեսականների, գյուղատնտեսների գրած հաղարյերկու հարյուր պիես եր ներկայացված ԽՍՀՄ ԺԿՍ-ի 1933 թ. փետրվարի 17-ի հայտարարած մրցությանը : Դրանք հարյուրավոր նոր թեմաներ են, վերցրած մեր հսկայածավալ յերկրի կյանքից, այդտեղ կա և հեռավոր Հյուսիսի կենցաղը և կովկասյան ժողովուրդների կյանքը, սրայքար կուլակության դեմ և պայքար տիրապետելու ինդուստրիալ տիրապետելին, գյուտարարական ստեղծագործություն և մանր-բուրժուական ինտելիգենցիայի վերափոխում, աշխատանքը ձկնորսական կոլտնտեսություններում և կոլչակով-չինայի քայքայումը, մեր յերկրի յեռուն առօրյան և Ամերիկան՝ անցյալ դարի վերջում, — դժվար և անդամ պարզապես թվել մրցության ընդգրկած թեմաների հսկայական բազմաղանությունը : Խորհուրդների յերկրի բոլոր ծայրերից ստացվում էյին պիեսներ ուսական, ուկրայնական, բելոռուսական, հայկական, ոսեթական, թաթարական, հրեական, ուղմուրտական, գերմանական, անգլիական և հունական լեզուներով :

Մրցությունը մասսայական դերական շարժման նոր ակիք առաջ բերեց, նա ոժանդակեց ի հայտ բերելու տասնյակ նոր և հաճախ տաղանդավոր յերևուստաբարձ գրողներ, վորոնք իրենց վրա համառ աշխատանք տանելու դեպքում կարող են իսկական դրամատուրգիական գործեր ստեղծագործել: Մրցության արդյունքը յեղավ, վոր մեր դրամատուրգիայում հայտնվեցին նոր անուններ և նոր աշխատություններ, ինչպիսիք են Ջանանի «Շահնամե»-ն, Գալէնկոյի «Մաժոր»-ը, Կոլոմիյցևի «Ալմաստյա բերդը» և այլն:

Մրցությանն ուղարկված պիեսների բնորոշ հատկութիւնը ժանրերի և գեղարվեստական ձևերի այն բազմադանութիւնն է, վորով դրված են նրանք: Պարզևատրված են և հանձնարարված բեմադրության դրամաներ, կոմեդիաներ, վոդբերգութիւններ, պատմա-ժամանակագրական պիեսներ և եպոպեյներ, վորոնք ընդգրկում են Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնի ամբողջ պատմութիւնը: Վորոշ պիեսների թեմաների մշակումը (ինչպես, որինակ, «Ժամագործն ու հավը», «Շահնամե») ցույց են տալիս, վոր մեր մի շարք դրամատուրգներ հաջող կերպով տիրապետում են դրամատուրգիական տեխնիկայի արվեստին և սկսում են իրենց պիեսները կառուցել որիդինալ ձևով, բարդ ինտրիգայով և հրապուրիչ սյուժեյով:

Մրցությանն ուղարկված և յերկու տասնյակից ավել պիես դրված չափածո, վորոնց մեջ կան, անտարակույս, վարպետորեն դրված պիեսներ: Այս նույնպես վկայում է մեր դրամատուրգիայի գեղարվեստական կուլտուրայի վերելքը, վորովհետև չափածո պիեսն ամենից դժվար ձևն է դրամատուրգիական

ստեղծագործութիւն մեջ, վորը մինչև այժմ չատ քիչ է հաջողվել մեր գրողներին:

Մրցութիւնն, անտարակույս, չափազանց դրական դեր խաղաց մեր գրող - դրամատուրգների ստեղծագործութիւն մեջ, նա մղում առաջ բերեց դրամատուրգների մեջ սովորելու, աշխատանք տանելու իրենց վրա և դրամատուրգների մեջ ամրապնդեց պատասխանատվութիւնի դպացումը հանդեպ սրբութարանական դիտողի և վողջ խորհրդային հասարակայնութիւն իրենց աշխատութիւնների համար:

Մրցութիւնն ուղարկված պիեսների ճշգրտ մեծամասնութիւնը դրված է հատկապես մրցութիւնի համար: Չնայած համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցին (ութ ամիս), վոր տված էր, մրցութիւնն ի հայտ բերեց մի շարք հետաքրքիր, քաղաքականապես ակտուալ և գեղարվեստականորեն լավ գործեր:

Մեր քննադատութիւնի գործը պիտի հանդիսանա ուսումնասիրելու հակայական և մասսայական ստեղծագործութիւնի վորձը, ոգնել դրամատուրգիային ըրբի կերպով յուրացնելու այն արժեքավորը, ինչ տրվեց ԽՍՀ Միութիւնի Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհրդի այս, իր թափով արտասովոր մրցութիւնը: Խորհրդային դրամատուրգիան, ինչպես այդ ցույց է տալիս մրցութիւնի արդիւնքը, չափազանց աճել է այն յերկու տարիների ընթացքում, վոր անցել է Համկ(բ)Կ ԿԿ-ի 1932 թ. ապրիլի 23-ի պատմական վորոշումից հետո: Բաղմագան է դարձել թեմատիկան, ակտուալ սրբութիւնները մշակվում են ավելի խորը, հրապարակ յեկան որիդինալ և իր ժանրով նոր աշխատութիւններ: Գլխավորն այն է, վոր առաջա-

տար են հանդիսացել և ստեղծադորձականորեն առա-
վել խորունկ մշակման են յենթարկվել այն թեմաներն
ու պրորբանները, վորոնք առաջադրվել են մեր ներ-
կա ժամանակի կողմից, թեմաներ, վորոնք արտա-
ցողում են սոցիալիզմի նոր աշխարհի համար լայն մաս
սաների մղած պայքարը:

Մեր դրամատուրգիան, իր բոլոր, անվիճելի հա-
ջողություններով հանդերձ, դեռևս բավարար չափով
չի հաղթահարում այն հսկայական խնդիրները, վո-
րոնք դրվում են նրա վրա այն հանգամանքով, վոր
նա խորհուրդների յերկրի դրամատուրգիա յե, պրո-
լետարական պետության դրամատուրգիա: Մենք
դեռևս չունենք առաջնակարգ պիեսներ, վորոնք ի-
րենց գաղափարական և դեղարվեստական նշանակու-
թյամբ արժանի լինեյին մեր մեծ դարաշրջանին: Այդ
իսկ տեսակետից հենց մրցության ժյուրին հնարավոր
չհամարեց առաջին մրցանակը տալ: Այս փաստից
խորհրդային դրամատուրգները պետք է իրենց համար
լուրջ յեղրակացություններ անեն: Հարկավոր է ե'լ
ավելի լարված աշխատել, հարկավոր է ե'լ ավելի լավ
ուսումնասիրել կյանքը, հարկավոր է ե'լ ավելի ակ-
տիվ մասնակից լինել սոցիալիստական շինարարու-
թյան, հարկավոր է ե'լ ավելի խորը տիրապետել
Մարքս - Ենգելս - Լենին - Ստալինյան հաղթական
ուսմունքին:

Մրցության ժյուրին մատնանշում է, վոր դրա-
մատուրգիան դեռևս չարունակում է յետ մնալ
սոցիալիստական շինարարության տեմպերից և
դրամատուրգներին կոչ է անում չարունակել պայքար

մղել բարձր գեղարվեստական վորակի, իրապես մեծ
արվեստի համար:

Յերկրորդ և յերրորդ մրցանակների արժանացել
են այն պիեսները, վորոնք ունեն նշանակալից թե-
մատիկա, գաղափար և գեղարվեստականորեն հետա-
քրքիր ձևավորում: Վո'րոնք են այդ պիեսները:

Կիրչոնի «Հրաշալի ձուլվածքը» — Կոմեդիա, վորի
հիմքում պառկած է ողապնացության արդյունաբե-
րության մեջ չափազանց մի կարևոր գյուտարարու-
թյան համար մղվող պայքարը: Ոգտադործելով այդ
նյութը և նրա վրա հետաքրքիր սյուժե կառուցելով,
հեղինակը, առանց խոշոր պրորբանատիկայի մեջ ընկ-
նելու, կարողացել է ցույց տալ մեր յերիտասարդու-
թյան տիպերի մի ամբողջ գալերեա: Կիրչոնի դժադը
րած ոբրադները չափազանց մեղմ են, լիրիկական:
Պիեսայում շատ կան ուրախ կոմեդիական դրուժյուն-
ներ և դրված է սրամիտ լեզվով:

«Հրաշալի ձուլվածքը» մեծ աշխուժությամբ, լա-
վատեսությամբ և կենսախնդությամբ հաղեցված
պիես է:

Ա. Կորնեյչուկը, «Եսկադրայի կործանումը» պիե-
սի հեղինակը, ուկրայնական յերիտասարդ դրամա-
տուրգ է, վոմյերիտական և կուսակցության թեկնա-
ծու, վորի պիեսները բեմադրվում են Ուկրայնայում
և ՌՍՖՍՀ-ում: Նրա նոր պիեսն, անտարակույս, ար-
դյունք է աճող վարպետության: Թեման վերցված է
Ուկրաինայի քաղաքացիական կռիւներից (Սևոմյան
նավատորմի խորտակումը): Չափազանց լարված դրա-
մատուրգիական ինտրիգայում հեղինակը կարողացել է

25-2506

ցույց տալ ուկրաինական նացիոնալիզմի պետությունը—
յան դեմքը, մեծ ջերմությամբ դուրս բերել խորհրդ-
դային որբաղները: Այս պիեսը պատմա-հեղափոխա-
կան լավագույն պիեսներից մեկն է հանդիսանում:

Նրա խոշոր և անտարակույս արժանիքը, բացի
նրա գեղարվեստական հատկություններից, հանդի-
սանում է այն, վոր նա ուժգին հարված է հասցնում
ուկրաինական ազգայնականության և դիտողներին
դաստիարակում է պրոլետարական ինտելնացիոնա-
լիզմի վրդով:

Յերրորդ մրցանակն ստացավ Ռոմաչովի «Մար-
տիկներ» պիեսը: Պիեսը հաջող փորձ է ցույց տալու
կարմիր բանակի հրամանատարներին ուսման ժամա-
նակ, խաղաղ պայմաններում: Դա առաջին լուրջ
պիեսն է այդ թեմայով, գրված է պարզ, անբռնազ-
բոսիկ և կառուցված է հետաքրքիր նյութի վրա:

Պիեսում դուրս բերված հրամանատարներին՝ կու-
սակցական և անկուսակցական՝ որբաղները համոզիչ
են և կենսական: Պիեսան ընդհանուր առմամբ խո-
սում է մեր կարմիր բանակի հզորություն և առանձ-
նապես նրա հրամանատարների և ղեկավարություն
բարձր վորակի մասին:

«Շահնամ» պիեսը պատկանում է Հայաստանի
ԽՍՀ վաստակավոր դերասան Մ. Ջաննին և գրը-
ված է հայերեն լեզվով: Պիեսի սյուժեն պատմական
է: Հեղինակն ոգտադործել է արևելյան հեքիաթ-
ների նյութերը: Համարյա հեքիաթային ձևով հեղի-
նակը պատմում է Իրանում յերեք «տարբեր» քաղա-
քական որինետացիայի տեր շահերի թագավորելու
պատմությունը. շահ, վոր հովանավորում է ֆեո-

դալներին, շահ «աղատամիտ», վոր փորձում է հե-
վել մանր բուրժուազիայի վրա և ֆաշիստական տի-
պի շահ: Դրանց բոլորի դեմ դուրս է գալիս Կուլա-
քը, հանձինս վորի մարմնավորվում են աշխատավոր-
ների և ճնշվածների ձգտումները և հույսերը: Պիե-
սում չափազանց նրբորեն ցույց է տրված, վոր Իրա-
նի և նրա շահերի տերը հանդիսանում է անգլիացի
Բալիոզը:

Ոգտադործելով լեգենդայի նյութը, հեղինակը կա-
րողացել է տալ Արևելքի ճնշված մասսաների կյանքի
վառ պատկերը: Ջաննին պիեսը բեմականորեն չափա-
զանց եֆեկտավոր է և գրված է սքանչելի բանաստեղ-
ծական լեզվով (ընթեմավոր արձակ):

«Ժամագործը և հավը» պիեսի հեղինակը՝ Ուկրա-
նայի հին դրամատուրգ՝ Ի. Կոչերգան ՌՍՄՖՀ միան-
գամայն անծանոթ էր: «Ժամագործը և հավը» որիդի-
նալ և կենդանի կառուցված պիես է բոլշևիկյան ժա-
մանակների և բոլշևիկյան տեմպերի մասին:

Չորս գործողության ընթացքում հեղինակը ցույց
է տալիս նույն մարդկանց նույն յերկաթուղային կա-
յարանում, բայց տարբեր տարիներում (մինչպատե-
րազմյան, քաղաքացիական կռիվ և մեր որերին):
Բեմական մի շարք բարդ դրությունների միջոցով,
վորոնց մեջ շատ կոմեդիական, լիրիկական և պաթե-
թիկ դրուսթյուններ կան, հեղինակը հաստատում է սո-
ցիալիստական դարաշրջանի հաղթանակը, բոլշևիկյան
տեմպերի հաղթանակը: Պիեսում ցույց է տրված նաև
բանվոր դասակարգի հերոսությունը քաղաքացիական
կռիվների տարիներում և սոցիալիստական շինարա-
րության եպոխայում:

Հանձինս գերմանացի «ժամադրործի», ժամացույցի խոշոր ֆիրմայի ներկայացուցչի, Վոր մնացել է Ռուսաստանում, հեղինակը յուրահատուկ և որիդինալ գույներով ալյաբանում է բուրժուական կարգերի անկումը: Պիեսում կան բաղմաթիվ կոորդիտային պատկերներ և դեմքեր, բարդ հետաքրքիր ինտրիգա, Վորը պիեսան դարձնում է խիստ բեմական:

Մրցանակի արժանացած պիեսներն, անտարակույս, հանդիսանում են ներկայիս խորհրդային դրամատուրգիայի լավագույն որինակները:

Նախ և առաջ մեր դրամատուրգիան զարգանում է միակ ճիշտ բեալիստական ճանապարհով, ամենեկին չհրաժարվելով վոճի, ձևի և ժանրերի բաղմաղանությունից և միաժամանակ չընկնելով դոկտրինի և վուլգար կենցաղագրության գիրկը: Սոցիալիստական բեալիզմը, վորին ձգտում են տիրապետել մեր դրամատուրգները, գեղարվեստական արտահայտությունների, ժանրերի և թեմաների մեծադույն բաղմաղանություն է ընձեռում: Այդ բաղմաղանություն առկայությունը մենք ունենք նաև մրցութային ստացված պիեսներում:

Անկասկած է նաև, Վոր խորհրդային դրամատուրգիան հաջող կերպով ազատագրվում է սխեմատիզմից, հասարակացումից, Վորոնք դեռևս նորերս հատուկ ելին նրան:

ՀամԿ(բ)Կ ԿԿ-ի 1932 թ. ապրիլի 23-ի պատմական Վորոշովման ազատեց դրամատուրգիական ստեղծագործությունը սխոլաստիկայի, վերացականության և խմբակային դոգմատիզմի ուղիներից, դրամատուրգ-

ների առաջ բաց անելով հետագա աճման հսկայական հեռանկարներ:

Մրցութային ամփոփումն այդ վերելքի առաջին ակնհայտ արդյունքն է: Մրցությունը գրական-դրամատիկական ստեղծագործության բնագավառ գրավեց հարյուրավոր նոր մարդկանց, դրամատուրգիան լայն մասսաների սեփականություն դարձնելով:

Գրականությունը և արվեստը մեր յերկրում պետական հսկայական նշանակություն ունեցող գործ է: Նա կոչված է դաստիարակելու աշխատավորներին կոմունիզմի վոգով, նա կոչված է պայքարելու նոր, սոցիալիստական մարդու ձևակերպման համար: Մրցությունը ընդգծեց այդ հատուկ վորոշակիություն:

Խորհրդային դրամատուրգիան պետք է արժանի լինի կուսակցության 17-րդ համագումարի կողմից իր վրա դրված պատմական խնդիրներին: Դրա համար կան ամեն տեսակ հնարավորություններ լենինյան կուսակցության և նրա հանճարեղ առաջնորդ ընկ. Ստալինի ղեկավարությամբ անդասակարգ, սոցիալիստական հասարակություն կառուցող յերկրում:

Մրցութային ժյուրի — Ա. ՍՏԵՅԿԻ, Ա. ԲՈՒԲՆՈՎ, Վ. ՄԵՅԵՐՈՆՈՎ, ԱԼԵԳՍԵՅ ՏՈԼՍՏՈՅ, Ի. ԿՈՒԼԻԿ, ՅԵ. ԼՅՈՒԲԻՄՈՎ-ԼԱՆՍԿՈՅ, Ի. ԳՐՈՆՍԿԻ, Ռ. ՄԻՄՈՆՈՎ, Ո. ԼԻՏՈՎՍԿԻ, Վ. ՎԼԱԴԻՄԻՐՈՎ

Կնաչ՝ ընկերոջ՝ Ժամնային և
նվիրվում իմ այս աշխատությանը:
Մ. ԶԱՆԱՆ

ՇԱՀՆԱՄԵ

Թատերական այս յերկի վերնագիրը «Շահնամե»— նշանակում է շահագրություն, պետք է կարգալ չա- կերտների մեջ: «Շահնամե»—ն պատմական յերկ է մի- այն այն չափով, վոր դեպքերի մեծ մասը քաղված է Իրանի պատմադրերից ընդհանրապես:

«Շահնամե»—յի ֆաբուլան կաղմելիս, ոգտագործ- ված են նախորդ դարերի մի շարք գրողների և պատ- միչների գործերը, ինչպիսիք են՝ Ֆ. Ախուհով, Ա- ռաքել Դափրիժեցի, Հակոբ Զուղայեցի, Հ. Արաբատ- յան, Զաքարիա վարդապետ, Զոն Մալիով, Գարդան, Կոցերու և այլն:

«Շահնամե»—յում պատմական ֆոնը լուկ դեղար- վետական միջոց է արևելյան յերկրների սոցիալ-քա- դաքական և ժամանակակից մի շարք հարցերի շուրջ հրապարակով մտածելու: Այդ պատճառով ել, գործող անձանց անունները թողնված կամ ընտրված են միայն թատրոնական առաջադրություններով:

«Շահնամե»—ն գրված է, մեծ մասամբ, հնգրտանի չափածո արձակով: Այդ չափը միշտ չի պահպան- վում, չհոգնեցնելու համար թատրոնական հանդիսա- կանի լսողությունը:

Յուրաքանչյուր թատրոնական յերկ— ինչքան ել նա բաղմիցս մշակված լինի— կարոտ է, փորձերի և ժամանակի ընթացքում, վորոչ փոփոխությունների և կրճատումների՝ ներկայացման տևողության նորմալ չափը և ամբողջականությունն ապահովելու համար:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ

ԱՆՈՒՆԴ ՍԱՄԱԴ— ավագ մուլա

ՄԻՐԶԱ ՄՈՒՇՏԱՐ— խաղնադար

ՄԻՐԶԱ ՄՈՒՀՍԻՆ— վեզիր

ԶԱՄԱՆ ԽԱՆ— գլխավոր հրամանատար

ԱԶԸՄ ԲԵԿ— շահի անձնապահ զորական

ԽՈԶԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ— ներքինապետ

ՄՈՒՖԱԴԴԱԼ— յերիտասարդ ներքինի

ՄԵՎԼԱՆԱ ԶԱԼԱԼԵԴԴԻՆ — ծերունի աստղագետ

ՍԱԴՐԵԴԴԻՆ — ավագ աստղագուշակ

ՅՈՒՍՈՒՖ— Միզա (նամակներ և խնդրագրեր գրող, մտավորական)

ԾԵՐՈՒՆԻ ԱՇՐԱՖ

ԶԵՄԻ

ԹԱՄԱԶԱՆ

ԿՈՒՐԲԱՆ

ԶԵՔԻ

} մաճառականներ

ԿՈՒԼԱՖ — նախկին վորմնադիր, ժողովրդական հե-
րոս

ՇԱՀՐՈՒՀ ԽԱՆ— նահանգապետ զորական

ՖԱՐՐԱԶ ԽԱՆ

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ

} զորականներ

ՍԵՅԻԴ ԱՄԱՆՈՒԼԼԱՀ

ՍԵԼՄԱ ԽԱԹՈՒՆ— Թագուհի Թագուհայաց

ՆԱԶԼՈՒ ԽԱԹՈՒՆ

ՖԻՐՈՒԶԱ ԽԱԹՈՒՆ } պալատական կանայք

Պալատականներ, հարեմուհիներ, արհեստավորներ, գյուղացիներ, վաճառականներ, աղնալիկներ, վաճառորդներ, գնողներ, գորգ գործող կանայք, ներքիններ, զինակիրներ և այլն:

ԴԵՊԲԵՐԸ ՏԵՂԻ ՅԵՆ ՈՒՆԵՆՈՒՄ 18-ՐԴ ԴԱՐԻ ՎԵՐՋԵՐԻՆ, ԻՐԱՆՅԱՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ:

Պ Ր Ո Լ Ո Վ

Պալատական աստղադիտարան՝ բարձր աշտարակներով. գետեղված են խոշոր հեռադիտակներ: Աստղաբաշխները դիտում են աստղերի շարժումը: Ներքևում աշտարակի մի խուց, տեղ-տեղ ծածկված հորասանի կապույտ և սպիտակով գործված խալիչաներով: Նստած են վաճառականներ՝ ՋԵՄԻԼ, ԿՈՒՐԲԱՆ, ԹԱՄԱԶԱՆ, ՋԵԲԻ, ծերունի ԱՇՐԱՖ:

(Լուսքյուն է):

Ներս է մտնում իմաստուն շուֆով ավագագույն աստղագետ ՄԵՎԼԱՆԱ ՋԱԼԱԼԵԴԻ-ՆԸ: Բոլորը վտտփի, բացի ծերունի Աշրաֆից: Մեվլանան կենտրոնում իր տեղն է գրավում, դիտում բոլորին և հետո.—

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Զի՞ յեկեղ Յուսուֆը:

ԲՈԼՈՐԸ.— Դեռ վոչ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Տարորինակ է...

Ծանր լուսքյուն: Վերևի աշտարակից յերկու աստղադետ Մեվլանայի մոտ:

Ա. ԱՍՏՂ.— Հայտնում ենք ալադագույնին, վոր

աստղերի ընթացքի մեջ փոփոխութիւնն և յե-
րեւում:

Բ. ԱՍՏՂ. — Խնդրում ենք ավագադուսնից, չնորհ
բերել և յերեւոյթն ստուգել:

Մեվլանան գնում է և կենտրոնական մեծ
պիտակով գնում յերկինք:

ԹԱՄԱՋԱՆ. — Մուսլ և Մեվլանան ախոր և խորհրդ-
դավոր:

ԿՈՒՐԲԱՆ. — Նա վրդովյալ է ի ներքուստ:

ՋԵՄԻԼ. — Բայց նա խաղաղ է յերևում:

ԱՇՐԱՅ. — Այդպես և մեծ բնութիւնը, մեծ փոթոր-
կի սկզբին:

Մեվլանան վերադառնում է, նստում և դի-
տում բոլորին: Լռութիւն:

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Ձեզ^ով Յուսուֆը:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — (Մտնելով) Այստեղ եմ, Մեվլանա:

(Խռնարհվում է և համբուրում Մեվլանայի զգես-
տի ներքևի ծայրը):

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Նստեցե՛ք (լռութիւն). կռիվը վեր-
ջացավ:

ԲՈԼՈՐԸ. — Արդե՞ն: Ինչպե՞ս:

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Ղաթրը ընդ ի բեքի փաշայի առաջ-
նորդութեամբ, ոսմանյան զորքը մոտ յոթանա-
սուն հազար կռիներ: Կարող եյինք մենք փառա-
վոր կռիւլ, բայց Շահ Զեյթըն հրաման եր ճամ-
բել տասնհինգ որվա տարածութեան վրա դու-

ղերն այրել, ցանքերը մշառել, նախիրները քշել,
քանդել կամուրջները և փչացնել ճանապարհնե-
րը: Ոսմանցիները հասնելով Թավրիզ, վոչինչ
չգտան ուտելու՝ վոչ յեղ, վոչ վոչխար... Յերեք
որ հետո, ախուր, հիասթափ, թմբուկի դար-
կով, Բեքի փաշան սկսեց հետ շարժվել: Ահա՛
թե կռիվն ինչպե՛ս վերջացավ:

ՋԵՄԻԼ. — Այսքա՛ն ել աղետ, այսքա՛ն ել չարիք:

ՋԵՔԻ. — Վերջին յերաշտից և ջրի սակավութիւնից
չջնակա ցանքերն ել փչացան:

ԿՈՒՐԲԱՆ. — Կամուրջներն ավերակ, ճանապարհները
փչացած... Ել վոչ մի կարավան ապրանք չի կա-
րող բերել Պարսկաստան:

ԹԱՄԱՋԱՆ. — Յեվ ժողովուրդը, քաղցած ու տկուր,
կկոտորվի սովից:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Թագավորն և, թագավորն և պատ-
ճառ: Կուրացել և արյունով... Կարելի չէր դարա-
տի վերածել այս յերկիրը, յեթե թագաժառանգը
լիներ թագավոր — չինել կտար բաղձաթիվ նոր
ճանապարհներ, կկառուցեր կամուրջներ ու քար-
վանսարայներ, կքաջալերեր զիտնական մարդ-
կանց, վաճառականներին և ժողովրդի հետ մի-
ացյալ ուժով, կծաղկեր յերկիրն: Իսկ Շահ Զե-
յիբը հափշտակում է յերկրի, բոլորի, հարըս-
տութիւնը. անարդար տուրքեր, բռնութիւն,
արյուն: Պաշտոնեյութիւնը, մեծից մինչև
փոքր, ապրում է կաշառքով:

ԱՇՐԱՅ. — Յա՛վն այնքա՛ն է չառ, վոր ժողովուրդն
այլևս չի լալիս... Ասել է՝ Շահ Զեյիբն ել յեր-
կար չի՛ ապրի:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Յեւ չի՛ ապրելու:

ԲՈԼՈՐԸ.— Այսի՞նքն:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Նրա մահւման լուրը կստանաք քիչ հետո. դրա համար ել կանչել եմ յես ձեզ:

ԲՈԼՈՐԸ.— Ինչպե՞ս:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Յերբ դավադրությունն իր մռայլ դեմքը կփոխի պայծառ հերոսության, պետք է մորոտան թնդանոթները. յուրաքանչյուրդ պետք է վոր մտնէք ժողովրդյան մեջ և վողեւորիչ խոսքերով նրան հուզեք, համոզեք:

Ծանր ու ահալար քակվում է դուռը յերկաթյա քակով: Բոլորը վտտփ. մտնում է ավագ աստղագուշակ Սադրեդդինը, ընկնում է Մեվլանայի վտտփերին: Լուռ է:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Խուլ ձայնով) Խոսի՛ր... (լռություն):
Վեր կաց և խոսի՛ր:

ՍԱԴՐԵԴ.— Դավադրությունը բացվեց, Մեվլանա...
Մատնություն... Թագաժառանգն ու տասնհինգ դավադիրներ, կալանքի տակ են... Յես թողի պալատն ու վազեցի քեզ լուրը հայտնելու:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Իսկ թագուհի թագուհայց Սելմա խաթունը:

ՍԱԴՐԵԴ.— Յերկու որ առաջ, յերբ Շահ Զեյիւրն ինձ իր մոտ կանչեց, վորպէզդի նրան չիոթեցնեմ՝ հայտարարեցի թագուն, մոտալուտ մի դավադրություն՝ Սելմա խաթունի կողմից սարքված: Սելմա խաթունը, անտեղյակ այժմ գործոց ընթացքից, դեռ յրտեսներով չըջապատված է:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Բոլորին) Գնացե՛ք, ցրվե՛ք և պատրաստվեցե՛ք մի նոր գալիքի:

Բոլորը մեկնելու յեն պատրաստվում:

Յուսու՛ֆ, վորդակ իմ, դու մի քիչ մնա՛:

Գնում են: Յերկու աստղադետ գալիս են նորից:

Ա. ԱՍՏՂ.— Ավագադո՛ւյն, Հրատը մոտեցավ Կարիճին:

Բ. ԱՍՏՂ.— Ավագադո՛ւյն, Կարիճը մոտեցավ Հրատին:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Ավագ աստղագուշակ Սադրեդդին, դիտի՛ր, ստուգի՛ր:

Սադրեդդինը գնում է յերկուսի հետ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Լսի՛ր ինձ, Յուսուֆ, յերկրի և յերկնի անցողարձերը զուգադիպում են... Կարիճն և Հրատ հույժ մոտենում են... Նշանակում է թագաւորների մեջ վոփոխումն... Կարող է լինել, վոր դու խիստ շուտով թագաւոր դառնաս... Յեթե Սադրեդդինն ինձ հետո միանա, իմ նոր ծրագրին...

Յերկու աստղադետները գալիս են շտապ:

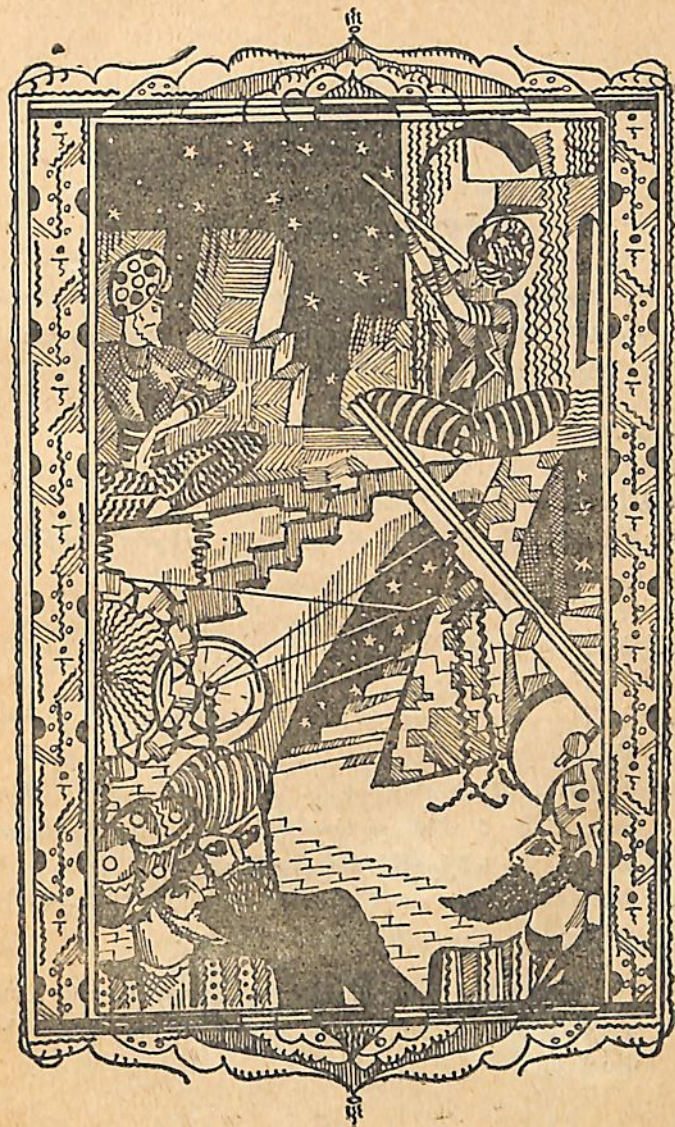
Ա. ԱՍՏՂ.— Ավագ աստղագուշակ Միրզա Սադրեդդինը խնդրում է դիտել աստղերին:

Բ. ԱՍՏՂ.— Ավագ աստղագուշակ Միրզա Սադրեդդինը խնդրում է ավագադոյնից շտապել:

Մեվլանան գնում է:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Մենակ): Այս մռայլ վայրում, մռայլ
ցնորքներ են ինձ թելադրում, մարդիկ, վորոնք
միշտ յերկնի աստեղաց հետ կապ են պահա-
նում... Թաղավոր լինել... Ինչքա՞ն է հեռու իմ
յերազանքից... Թե՛հ... Հի՛ լինի... հիմար դա-
ռացանք, չփոթի պրեյունք... Բայց ինչո՞ւ ա-
ստղ ախտեղ Մեվլանան իմ ընկերներին. «Պատ-
րաստվեցեք մի նոր գալիքի»...

Մքնում է:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐՎԱՌ

Պալատի դահլիճ: Ներքինապետ Խոջա Մուրաբեքը մեկնակ նստած, կարծես նիքուս է. հանկարծ, մտնում է ներքինի Մուֆաղդալը:

Խ. ՄՈՒԲ.— (Ընդոտ) Ո՞վ է:

ՄՈՒՖԱՂ.— Յես եմ, Մուֆաղդալը:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ինչո՞ւ յես գունատ:

ՄՈՒՖԱՂ.— Թագուհի թագուհյաց Սելմա խաթունը...

Խ. ՄՈՒԲ.— Ի՞նչ:

ՄՈՒՖԱՂ.— Պահանջում ե...

Խ. ՄՈՒԲ.— Խոսի՛ր:

ՄՈՒՖԱՂ.— Իր մոտը բերել թագաժառանգը իշխանին:

Խ. ՄՈՒԲ.— Անկարելի յե... թագաժառանգը ձեր բակալված է մեծ չահն-չահի հրամանովը: Այդպես էլ հայտնի Սելմա խաթունին:

ՄՈՒՖԱՂ.— Շատ լավ, կհայտնեմ (յերկու քայլ), բայց ահա ինքը, Սելմա խաթունը:

Մտնում է քաղաքի քաղաքացի Սելմա խաթունը: Խ. Մուրաբեքն ու Մուֆաղդալը խոնարհվում են:

ՍԵԼՄԱ.— (Մուֆաղդալին) Մի պահ առանձին թող մեզ, Մուֆաղդալ:

Մուֆաղդալը հեռանում է: Սելմա խաթունը դիտում է Խ. Մուրաբեքին:

Խ. ՄՈՒԲ.— (բազմիցս խոնարհվելուց հետո) Թագուհիներին թագուհու համար ամեն վրդովմունք հասկանալի յե:

ՍԵԼՄԱ.— Քե՞զ է հանձնված իմ միակ վորդու պահպանությունը...

Խ. ՄՈՒԲ.— «Պահպանությունը»... Այդ լավ էր ասված... Մեծ և անսասան է կամքն արքայի, ո՛վ իմ թագուհի:

ՍԵԼՄԱ.— Այսպիսի դեպքում իմ կամքիցն ավել մեծ և անսասան վրձինչ չպետք է լինի, լսեցի՞ր, Խոջա Մուրաբեք:

Խ. ՄՈՒԲ.— Լսողությունս դեռ չի փչացել կարծեմ, թագուհի:

ՍԵԼՄԱ.— Ուրեմն լսիր. մեծն Իրանի մեծագույն տոհմի դուստրն եմ յեղել յես, պալատ եմ յեկել փառքով ու գանձով, Զեյի արքայի առաջին կինն եմ, վոր ընծայել եմ նրան մի վորդի, թագաժառանգին, վորն այժմ հոր կամքով և սխալանքով բանտարկված է:

Խ. ՄՈՒԲ.— Անսխալական է կամքն արքայի, ո՛վ իմ թագուհի:

ՍԵԼՄԱ.— «Ո՛վ իմ թագուհի, ո՛վ իմ թագուհի»... Ել մի՛ անվանիր դու ինձ թագուհի. ներքինի յես դու, զրկված հավերժ, ծնող լինելու մեծ զգացումից, բայց ասա՛ դու ինձ, մայր չե՞ս ունեցել...

յես մայր եմ այժմ և ուրիշ վոչինչ: Ուզում եմ, ուզում, ուզում եմ տեսնել, խոսել վորդուս հետ: (Խ. Մուրաբեֆն անշարժ և լուռ է): Լսի՛ր, Մուրաբեք, չեմ վախեցել յես կյանքում վոչ վոքից և պարզ ասում եմ, յեթե իմ վորդուն մի բան պատահի, ել մի՛ մտածիր վոր քո գլուխը ուսերիդ վրա կանգնած կլինի:

Յ. ՄՈՒԲ.— (Անհանգիստ): Յես ինչացո՞ւ յես այստեղ, տիրուհի, վեհապետական կամքին հնազանդ հրու մի դործիք... Ի՞նչ եք ուզում, ի՞նչ, ինձնից, տիրուհի...

ՍԵԼՄԱ.— Տեսնել իմ վորդուն և դրա համար ինձնից կարող ես ստանալ ընծա և վարձատրություն (վզից հանում է մարգարտյա մանյակը և տալիս):

Յ. ՄՈՒԲ.— Մի բոլոր միայն... Թե հնար լինի, իմ կյանքի գնով, ի կտուր կածեմ տիրուհուս կամքը, սակայն մի պայման...

ՍԵԼՄԱ.— Ի՞նչ պայման, ասա, ասա՛ միայն շուտ:

Յ. ՄՈՒԲ.— Իսկույն հեռանալ, յերբ վոր արքայի գալուստն հայտնեն:

ՍԵԼՄԱ.— Լավ, խոստանում եմ:

Յ. ՄՈՒԲ.— Թագուհու տված խոստումը նույնքա՛ն արժանավոր է, վորքան թագուհին... (գնում է):

ՍԵԼՄԱ.— (Մեմակ) Թագուհի!!! Յերբե՛ք, վո՛չ մի ժամանակ, անունն այս հզոր, չի հնչել այսօր ևս դատարկ, անիմաստ և վողորմելի... Սիրում եմ, սիրում ԶԻՅԻՐ արքային, սխալանքների մեջը թավալվող իմ մեծ ամուսնուն, սիրում եմ նաև իմ միակ վորդուն, վոր մոլորվել է անսալով միայն

չար խորհուրդների... Սիրտս կոնեմ հոր և վորդու մեջ, մարգարեններից ճամարիտ խոսքեր կաղերսեմ հոգով, իսկ սիրող մի մոր և կնոջ սիրտը անխորտակելի այն կամուրջն է, վորի շաղախը կարծրացել է լուկ ասածո շնչով...: Աստված իմ, հպարտ ստեղծել ես ինձ, վոչ վոք չի տեսել իմ աչքերի մեջ արցունքի շողը, իսկ այժմ, յեթե հոգուս ամսերը վորոտան, պայթեն, Պարսկաստանի մեծ անապատները կարող կլինեն հեղեղով ծածկել... Մա՛յր... այս կարճ անունը ինչքա՛ն անհուն ես ստեղծել, աստված...: (Նայում է բեմի բոլոր մուտքերը զգուշ) Յեվ վոչ մի չուկ, վոչ մի վոտնաձայն... արդյոք չլթայվա՞մ կրեքեն վորդուս... Ժառաղն Իրանյան դահլ՝ չըլթայված... ո՛ր, կամքն ասածո որհնյալ յեղիցի: Թերևս արքան իրավունք ունի, իր վորդու հանդեպ այդպես վարվելու... Թերևս ուզում է փորձել նրան և... այդպես է արքան. սիրածից յերբեմն յերես է դարձնում, յերբ վոր սիրածը պետության մասին ասում է նրան այնպիսի խոսքեր, վորպիսին վոչ վոք չեր համարձակվեր... Նա վրդովվում է, բայց և քիչ հետո վարձատրում նրան արքայալայել...: (Դեպի Խոջա Մուրաբեֆի կողմը գնալով) Ինչո՞ւ ուշացա՞վ Խոջա Մուրաբեք... Չլինի՞ խաբեց և աղվեսի պես թողեց հեռացալ... Չե՛, չե՛, չի՛ կարող այդպես բան լինել... Ամեն, ամեն հույս ողբ կցնդի, յերբ, յեթե հանկարծ, մեծ շահնշահի գալուստն հայտնեն...

Շեփարների ձայն է լսվում:

Ա՛հ, սատանա, ամեն ինչ կորավ:

Խ. ՄՈՒԲ.— (Սարսափ կեղծելով մտնում է) *Հեռացե՛ք շուտով, ո՛րվ իմ թագուհի, արքան ժամանեց: Յեա հաղիվ եյի բերում իշխանին, յերբ անհաճախ շեփորներէ կանչն հնչեց պալատում: Կիւրչենք յերեքս՝ յե՛ս, դո՛ւք, ձեր վորդի՛ն, յեթե մեր արքան նույնիակ կասկածի... Հեռացե՛ք խկույն և այդ խոստովը առկէ եք դուք ինձ:*

ՍԵԼՄԱ.— (Հանկարծ ինքն իրան գալով եւ և հոգով վերապացոյթյալ) *Ուժ տուր, ո՛րվ ալլահ, վոր յերբ արքայի հետ յես զըրեցեմ, իմ շրթունքները թուլություն չզգան... և կամքն աստծո որհնայ յեղիցի...*

Հեռանում է հանդարտ: Լռություն: Լսվում է փողերի ձայն: Դռանը շարվում են նիզակակիր զինվորներ, ներքինիներ և այլն: Շահը ներս է մտնում տխուր, հետևից ավագանին՝ այլայլված:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Ուղիղ գալիս է անկյունում գտնվող միերաքի առաջ, ծնրադրում, աղոթում) *Մեղա՛... մեղա՛... առաջի աստուծո... (վեր է կենում և խիստ մեղմ ձայնով) Մուլա Ախունդ Սամադ, թող ժողովուրդը հավաքվի մեհրաբերում և աղոթի իմ մեղքերի համար... Վերջերս սկսել եմ նա վատ աղոթել... Խաղնադար Միրզա Մուլաթա՛ր, բաժանի՛ր Հինգ հարյուր թուման քաղաքի աղքատներին, վորոնք շատացել են ու դադարել... Թո՛ղ նրանք աղոթեն իմ հոգու փրկության համար:*

Մուլա Ախունդ Սամադը և Միրզա Մուշտաբը խոնարհվում են:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Մեղամաղձոտ, գլուխը կախ, մի յերկու քայլ անելուց հետո, հանկարծ գլուխը բարձրացնում է, աչքերում վայրենի մի բոց, ասես ուրիշ մարդ լինի: Արագ, մեկ-մեկ կանգ է առնում վեզիրների առաջ, նայում նրանց աչքերին, արագ նստում է գահին և դիվանար քավով գոռում): *Դուրս կորե՛ք, դո՛ւրս...*

Բոլորն շտապում են դուրս:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.—*Յեւ վոչ վոք չհամարձակվի հեռանալ պալատից:*

Բոլորը յերկրպագում են և դուրս գնում:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— *Տխո՛ւր եմ, տխո՛ւր...*

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (Վառների ծայրին կոխելով մտնում է և խոնարհվում շահի վառների): *Աղբյուր կենաց, արեգակ արդարության: Քո հալատաբիմ շունն ապրում է քո դեմքի ճաճանչափայլ նշույլով: Այժմ տեսնում եմ, սե—սե ամպեր սլատել են վեհափառիս հոգին: Ահա՛ իմ գլուխը... Հրամայի՛ր, թո՛ղ մարմնիցս անջատեն, քանի վոր չեմ կարող խոսքով կամ գործով սփոփել նրան:*

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— *Վեր կա՛ց, Խոջա Մուբարեք, դու միշտ հալատաբիմ ես յեղել ինձ: Դու վոչինչ չես թագարել, ինձանից... Նայի՛ր աչքերիս և ասա՛. մի՞թե չգիտես...*

Խ. ՄՈՒԲ.— *Գիտեմ:*

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— ձիւ չտ ե:

Խ. ՄՈՒԲ.— ձիւ չտ ե:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— ձիւ չտ ե ուրեմն: Ի՛մ վորդին, ի՛մ միակ վորդին, վորի ծննդյան որը յես հրամայեցի ամբողջ Իրանին հրձկել ինձ հետ, վորի դեմքին, ամեն մի շարժվածքին նայելիս, յես ի՛նձ տեսնել կարծեցի, վորի յերջանկության համար վոչինչ չխնայեցի, ա՛յդ վորդին այժմ ուզում ե...

Խ. ՄՈՒԲ.— Այժմ ուզում ե պալատում ապրող տասներկու ոճերի հետ խաղալիքներ արքայիս արեղնափայլ կյանքը: Դավադրությունն արդեն հայտնաբերված ե, արքայի՛ց արքա:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ինչո՞ւ... Ուզում ե աստված փորձել մարդկանց... Վերջերս մեղ մոտ դործով հյուր յեկած անգլիացի մեծ Բալյոզը հայտնեց, վոր շատ հեռավոր Ֆրանգստանում դեն ե նորից գլուխ բարձրացրել: Առանց վարտիքի ման եկող մարդիկ սպանել են իրենց թագավորին և աղութաւորները փակել, հրդեհե՛լ... Այդպիսի դադիր և ահաւոր դործ միայն ավաղակ Մերյե Կուլաբը կուղենար անել... Իսկ սրանք, ի՛մ դեմ դավադրողները, պալատականներ... Ի՛մ միակ վորդին... և ինչո՞ւ համար: Զե՞ վոր յես նրան ամեն, ամեն ինչ պարգեւել եյի:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ամեն ինչ, տեր իմ, բացի իշխանությունից: Մեծ ե իշխելու տենչը, մանավանդ յերբ մարդիկ փոքր են, տեր արքա:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Իշխելու տենչը՝... Ասա՛, Խոջա Մուրաբեք, այժմ ի՞նչ անեմ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Տերս յեթե թույլ տա, պալատական

տասնհինգ դավադիրներին տեղն ու տեղը կսպանեմ: Իսկ ինչ վերաբերում ե արքայադն իշխանին, թող ների տերս, իր հավատարիմ շանը... ներքե՛նի յեմ յես, զրկված հայրական զգացումներից և չեմ կարող վեհափառիս սրտի կապերը քննել: Թող տերս յերկինք նայի և ալլահն ու մարգարեները նրան խորհրդատու լինեն:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— (Լնուքյունից հետո, չոր) Կանչի՛ր արքան զահիճին:

Խոջա Մուրաբեքը դռնից ծափ ե տալիս, մտնու՛մ ե դահիճը, վիթխարի ու դաժան կերպարանով:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Գտնե՛լ արքայադն իշխանին, գլխատե՛լ և գլուխը սկուտեղի վրա դրած բերե՛լ ինձ (Գահիճը դուրս: Ներքին մի դռն պատում ե նրան) Իսկ այժմ, թմրել եմ ուզում, ուզում եմ չղղալ, վո՛չինչ, վո՛չինչ...

Խոջա Մուրաբեքը գնում ե դեպի կամանոցի դուռը, ծափ տալիս, գալիս են ներքինիներ: Ըսկըսվում ե նվագածուքյուն: Հարեմուհիները շքրջապատում են շահին: Մեկը պարում ե, մի մասը պառկում պլաստիկ ցուցադրական պոզաներով: Նրանց մեջ կան մելամաղձոտ ու հրայրժոտ հալայցիներով գեղեցկուհիներ, վորոնք բռնկվում են ագաւ հարկոցի տենչով: Պարոզ կնոջը շահը նստեցնում ե ծնկներին. լսվում ե պարսկական աղեկտուր մի յերգ:

Մտնում ե քագուհի քագուհյաց Սելա խաքունը: Շահի մյուս կանայք ամբխած խոնարհեցնում են գլուխները: Շահը դժգոհ ե նրա գա-

լուց, բռնադատում ե գրկած կնոջ մնալ իր նախ-
կին դիրքով:

ՍԵԼՄԱ. ԽԱԹ. — (Անսահման մեղմութեամբ) Ի՞մ ար-
քան, իմ ամուսինը ուրախ ե անցկացնում իր
օրը և դա մխիթարում ե ինձ: Նա յերեք ամիս ե
մոռացել ե ինձ հիշել, բայց քանի վոր նա տխուր
է, իմ պարտքն ե յերջանիկ լինել: Բայց իմ տե-
րը թող ների ինձ, յերբ համարձակվեմ ասել նրա
յերեսին այն, ինչ վո՛չ վոք չեմ համարձակվի ա-
սել... Տե՛ր արքա, ռամանյան դոքքը անցել ե մեր
պետութեան սահմանները, իսկ դու նստած պալա-
տում, անց ես կանցնում քո օրը պարով ու խըն-
դութեամբ, պաղճոտութեամբ ու խենչու-
թեամբ: Քո նախնիները քաջութեամբ տիրեցին
նահանգների և արի գործերով ընդարձակեցին
տերութիւնը: Դու պարտավոր ես համանման քա-
ջութեամբ գործ և զորութիւն ցույց տալ, վոր-
պեսդի կարողանաս անսասան մնալ. յեթե վոչ,
կկործանես այս սլնադարդ պետութիւնն ու դա-
հը և անարդանքի նշավակ կդառնաս բոլոր ազգե-
րի առաջ:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — (Կանգնելով) Քաջ խոսեցիր, թա-
ղուհի: Վաղուց ե, վոր չեյի յեկել յես քեզ մոտ
— կարծեմ, յերեք ամիս ասացիր — և քո ձայնը թարմ
ե հնչում ականջիս: Բայց, յերբ յես քեզանից հե-
ռու յեմ յեղել, վորդիս, մեր վորդին, յեղել ե
քեզնից անբաժան: Անշուշտ, նա քեզնից ե սովոր-
ել աղպես վաղաժամ ու տենդոտ մտածել պե-
տութեան մասին և մանավանդ ի՞մ մասին:

Փա՛ռք ալլահին, լավ հիշեցիր իմ նախնայց:
Զգում եմ, վոր չեմ կարող սանձահարել թշնա-
մյաց, ինչպես ինքդ ճառեցիր: Յես մի խեղճ մարդ
եմ, իսկ քո վորդին առյուծ կորովի. նրա՛ն վա-
յել ե թաղ, իշխանութիւն, ամեն չքեղանք: Խո-
ջա Մուբարե՛ք, (ակնարկելով) կանչի՛ր իմ վոր-
դուն, քաջ արքայազնին, ուզում եմ այստեղ, իր
մօրը առաջ «թագադրել» նրան:

Խոջա Մուբարեքը հասկանալով ակնարկը,
գնում ե:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — (Սելմա խաբուսի ձեռքից բռնելով)

Սիրո՞ւմ ես դու ինձ:

ՍԵԼՄԱ. ԽԱԹ. — (Ծուկի) Տե՛ր արքա:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — Յերբ քո վորդուն թագը գլխին կտես-
նես, ել չե՛ս սիրի ինձ:

ՍԵԼՄԱ. ԽԱԹ. — (Վռոնքի փաթաթվելով) Տ՛եր ար-
քա՛:

Խոջա Մուբարեքը դահնի հետ մերս ե մըտ-
նում: Վերջինս սկուտեղի վրա դրած ունի արքա-
յազնի գլուխը:

ՇԱՀ ՉԵՅԻՐ. — (Արտավաթառն, կատաղի և լեզի
հեգնամով) Յե՛կ, իմ վորդի՛, իմ հարազատ,
դո՛ւ, վոր գիտեցար այդպես դեռատի սիրել քո
հօրը, ստացիր նրանից իր գլխի թագը (համուս
ե գլխից քաղը և դնում վորդու գլխին*) և դո՛ւ,

*) Բեմական արվեստն ունի միջոցներ այս տեսա-
բանի ահալոր կոստյումները մեղմելու:

Թագուհի՛, մի՛ մնա այդպես վոտներին փարած -
վե՛ր կաց ու խաշտա՛ թո միակ վորդով. արժե՛,
վոր տեսնես նրան թագադրված:

Ներկաները զարհուրած են տեսարանից:

ՍԵԼՄԱ ԽԱԹ.— (Ուրախ, վոտի յե յեմում ու հան-
կարծ, տեսնելով վորդու կտրված գլուխը) Վո՛չ,
վո՛չ, վո՛չ... Վորդեսպա... (ուշաքայի-
վում է):

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Խոջա Մուբարե՛ք, խեղդամահ անել
սրան տասն և հինգ սլալատական դավադիրներե՛
հետ և մարմինը կորցնե՛լ:

Ներքինիները գրկում են Սելմա խաթունին և
տանում:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Իսկ հիմա, ուզում եմ, ուզում եմ...
Թո՛ղ պար լինի, թո՛ղ յերգ լինի... ապրում եմ
յես... Իսկ նրանք ուզում էյին ինձ խեղդել, հա՛,
հա՛, հա՛... ապրում եմ յես... Պարեցե՛ք, աղմը-
կեցեք...

Սկսվում է սարսափախառն խուլական մի պար:
Շաքը կրճոտ հարձակվում է պարողներից մեկի
վրա և քաշելով.

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Իսկ այժմ, նոր վորդի յեմ ուզում,
վորին յե՛ս կմեծացնեմ:

Ցերածառաբայումն ու պարը հանկարծ դադա-
րում են: Ճնշող ու սոք լռությամբ:

ՖԻՐՈՒՋԱ. ԽԱԹՈՒՆ.— Ալլահը մեզ ինչի՞ համար է
ստեղծել...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Ափսո՛ս, վոր ալլահը քեզ ի՛նձ համար
չի ստեղծել... Դե՛, դե՛, դե՛, քաշվեք ձե՛ր բա-
ժինները, կարիք Հիա դատողությունների:

Հարեմուհիները գնում են:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (Մեմակ) Գնաց... Սերմա խաթունի
դուռին ել դնաց... Իսկ նա անմեղ եր, նա մասն
չուներ դավադրության մեջ: Նա զեղեցիկ եր, արե՛
ու բարի... և ստացավ իր վարձը... հի՛, հի՛, հի՛...

Ուսանել է պետք մեզ, անժամանակ և անպատ-
րաստ չխրատել խստասիրտ մարդկանց... ճիշտ է
ասված.— «Ո՛վ իմաստուն է թո՛ղ լուի, վորով-
հետև ժամանակը չար է»: Մե՛զ համար է ասված.
— Ժամանակը չար է: Ժամանակ անընդունելի...
ժամանակ կործանման...

Մտնում է ներքինի Մուֆաղդալը:

ՄՈՒՖԱԴ.— Ավագ անողազուշակ Միրզա Սադրեդդի-
նը խնդրում է աշխարհի ապաստան չահից, կա-
րևոր դործով ընդունել իրեն:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Աշխարհի ապաստան չահն այնպիսի
կարևոր դործ ունի այժմ, այնպիսի՛ կարևոր
դործ... վորն իմ ու թո կարողությունից վեր է:

ՄՈՒՖԱԴ.— (Գնում է և նորից գալիս) Ավագ ասողա-
զուշակ Միրզա Սադրեդդինը պնդում է և խնդ-
րում՝ տեսնել աշխարհի ապաստանին, չա՛տ կա-
րևոր դործով:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Լավ. թո՛ղ քիչ սպասի (Մոտենում
է դեպի շախի յեղած կողմը և բարձր հայտարա-
րում) Թո՛ղ արեղնափայլ տերս ների՛ իր հավա-

տարիւմ շանը, վոր համարձակում է պահ մի ան-
հանգստացնել նրա արքայան լսողութիւնը: Ա-
վագ աստղադուշակ Միրզա Սադրեդդինը, վորին
չնորձված է ամեն բնական անհանգստացնել արքա-
յիւ, խնդրում է շատ կարեւոր գործով ընդունել
իրեն:

Լուսբյուն:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Դուրս ե գալիս դադրած և դառ
դիմֆով) Կանչի՛ր աշտեղ, շուտ, ավագ մոլ-
լային, իշխան Շահրուհին, իսկ աստղադուշակ
Սադրեդդինին ել ասա՛ թող ներս դա:

(Խոջա Մուրաբեք դուրս. Բիչ հետո մտնում
է աստղադուշակ Սադրեդդինը, խոնարհելով,
ծունկի):

Այլա՛հը յերկարի՛ արքայիս կյանքը,

Այլա՛հը նրա լույսը պայծառ պահի,

Այլա՛հը նրա սուրը հատու պահի,

Այլա՛հը նրա հոգին թեթև, սիրտը ուրախ
պահի՛:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ի՞նչ և պատահել, Միրզա...

(Մտնում են Շահրուհ և ավագ մոլլա, խոնարհ-
վում):

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Նստեցե՛ք... (Սադրեդդինին) Խոսի՛ր:

ՍԱԴՐԵԴԴԻՆ.— Աշխարհի ապաստան չահն ասլրած
կենա: Արեգակի և աստղերի շարժումից յես նը-
կատեցի, վոր Նոյրուզից 15 ուր աչնց, Հրատ և
Կարիճ աստղերը մոտենալու յեն իրար: Այդ ան-
բախտ աստղերի գործողութիւն պատճառով, ա-
րեւելյան թագաւորները, մասնաւորապես Պարս-
կաստանի թագաւորի զլխին մեծ փորձանք և լի-

նելու: Դրա համար ել յես, վորպես բարձրա-
գույն տան հալատարիմ ծառա, պարտք համարե-
ցի զեկուցել աշխարհի ապաստանին:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Դուռնալովում ե, փոքր լուսբյունից
հետո). Մի՞թե այդքան շուտ... արշունն իմ վոր-
դու հալածում ե ինձ... Ինչպե՛ս եյի սիրում նը-
րան, ա՛խ... Ինչպիսի՛ արքա կը լիներ... ա-
վա՛ղ... Նա յեր իմ միակ հույսը լուսատու...
Ո՛հ, յեթե ամեն մի իշխանավոր, մարդկանց աչ-
քերին ուղիղ նայելով, կարենար նրանց միտքը
և սիրտը կարգալ անսխալ, աստրճո նման...
Աստված իմ, մեղա՛... (Համկարծ կատաղի մա-
յելով ավագ մոլլային). Ինչո՞ւ...

ԱՎԱԳ ՄՈՂԼԱ.— (Վարը գնում եր Սադրեդդինին).

Արքայեց արքա... աստղերի գիտութիւնը սուրբ
է և աստվածային, բայց... (Լուում ե):

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ի՞նչ բայց... Ինչո՞ւ լռեցիր:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Բայց զգուշ պետք է լինել աստղագու-
շակի դաւաճանութիւնից:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Լուսբյունից հետո) Խոջա Մուրա-
բեք, կանչի՛ր դահիճին:

(Խոջա Մուրաբեք դուրս: Բիչ հետո մտնում
է դահիճը):

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Աստղադուշակ Միրզա Սադրեդ-
դին, յես քեզ տվել եմ մեծագույն կոչումը ամա-
ղութան, դու իմ պալատում աղատ յել ու մուտ
ունես կարծում եմ... Դու պարտաւոր ես ա՛յս
խիկ րոպեյիս հայտնել, թե ի՞նչպես, ի՞նչ միջոց-
ներով աստղերի գուշակած փորձանքի դեմը պետք
է մենք առնենք:

ՍՍԴՐԵԴ.— (Ըմբռնելով դահիճի մերկայութիւնը) Արեգակ արդարութեան, աղբյուրը չնորհաց... Դժբախտութեան առաջը կարելի չէ առնել: Միայն մի ժամ ինձ ժամանակ տրվի— յետ կերթամ և Ուլուղ բեկի կաղմած աստղադիտական աղյուսակը կնայեմ, կխորհրդակցեմ աստղադիտութեան մեջ ինձնից ավելի փորձված Մեկլանա Զալալեդդինի հետ...

ՄՈՒՖԱԴ.— (Հայտարարելով) Աստղադետ Մեկլանա Զալալեդդինը խնդրում է աշխարհի ապաստանից ընդունել իրեն:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ներս կանչի՛ր, իսկո՛ւյն:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Մտնում է և խոնարհվում) Աշխարհի ապաստանն ապրած կենա: Նկատի ունենալով այն, վոր Նովրուզից տասնհինգ որ հետո Հրատ և Կարիճ աստղերի մոտենալով, աշխարհի ապաստանին մեծ դժբախտութիւն կարող է պատահել, պարտք համարեցի, Շահին տված իմ այցելութեամբ, բախտավորեցնել ինձ և նախորդ վրտանդի նկատմամբ մի քանի միջոցներ առաջարկել: Գուցե, տե՛ր մի արասցե, ջահել աստղագուշակներին այդ միջոցներն անհայտ լինեն:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Ուրախ) Մեկլանա՛, մենք հենց այդ մասին էլ ինք խորհրդակցում: Աստղերի մասին մեզ ամեն ինչ պարզ ու հայտնի չէ: Դու միայն ասա՛, թե այդ փորձանքից ապատկելու ի՞նչ միջոցներ են հարկավոր:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Միջոցը ծանր է, արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ասա՛:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Միջոցն է դժվար, արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ասում եմ, ասա՛:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Միջոցն է դաժան ու փորձութեամբ լի, արքայից արքա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Հրամայում եմ... Շարժումն աստեղաց կամքն է աստուծո... Ինչքան ել ծանր ու դժվար լինի, ինչքան ել դաժան ու փորձութեամբ լի, լսելու յեմ քեզ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Առիթ առավոտո՛ւ: Թո՛ղ աշխարհի ապաստան տերս, այս դժբախտ որերին, յերբ դեռ Նովրուզից տասնհինգ որ չի անցել, հրաժարվի իշխանութիւնից և...

ԲՈՂՈՐԸ.— Ի՞նչ, ինչպե՞ս...

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Լռե՛ք բոլորդ: (Մեկլանային) Շարունակիր և՛...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Յեւ դահն ու թաղը հանձնի այնպիսի մեկին, վորը ռամիկի աչքում արժեք ունի, բայց հանցադործ է մահվան արժանի: Այդպիսով աստղերի առաջ բերած չարիքը հանցադործին կվիճակվի: Յերբ հանցադործը խորտակվի, այն ժամանակ, աշխարհի ապաստանը դուրս կդա իր թագաւոր տեղից, թաղին ու դահին տեր կդառնա, վորջ ու յերջանիկ կթագավորի: Բայց ժողովրդից պետք է վրջ վրջ չիմանա այս միջոցի մասին:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Լուսաբոյնից հետո սկսում է զննել բոլորին և հետզհետե ծիծաղել). Հա՛, հա՛, հա՛... լավ է այդ, վատ չէ: Հա՛, հա՛, հա՛...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Արքայից արքա, աղաչում եմ ձեզ զգաստ լինել և հավատ չընծայել այս զառամյալի զաղիւր խոսքերին:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Արքայից արքա, քո պալատումը հա-
վատարութեամբ ե փայլել միշտ իմ ծառայու-
թյունը և մինչև որս չեմ արժանացել այսպիսի
ծանր վիրավորանքի:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ավագ, ծերունի աստղագետներ, դուք
սկսել եք աստղերին դիտել վոչ թե յերկնքում,
այլ յերկրի վրա... Մի՛ հավատաք, տեր...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (Մոլեռանդ) Շարժումն աստեղաց կամ-
քնն ե աստծո... Շատ եմ ապրել յես, արքա-
յից արքա, գլխատեցեք ինձ, բայց ահանջ դրեք
ծերունուս խոսքին, խոսքին աստծո... Շահ-
բուհ իշխանի աջքերի խորքում անարգ Յեզդին ե,
վոր բույն ե դրել, արյուն պահանջում: Նա թա-
փել ամեց քո միակ վորդու արյունն այսօր, թա-
փել կտա և քո՛ արյունը, ամենահզո՛ր: (Ընկնում
ե Զեյիբի վոտներին):

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Զրպարտում են, տեր, քո հավատարիմ
միակ ծառային: Վորդուդ արյունը...

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Լռի՛ր, հերի՛ք ե... «վորդուդ արյու-
նը», «վորդուդ արյունը»... Գնա՛, հեռացի՛ր
(Բռնելով Մեվլանայի քեից). Վե՛ր կաց, Մեվ-
լանա... Շարժումն աստեղաց կամքն ե աստծո...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Թող այդպես լինի... Յես հեռանում
եմ, բայց կգա մի ուր, վոր ինձ կիմտուես և քո
ատելին այն ժամ կդառնա քո բարեկամը, միակ
սիրելին (գնում ե):

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Այժմ ասացեք, արդյո՞ք նկատի ու-
նեք մեզ և որեքին դեմ դնացող այնպիսի՛ մի հան-
ցադործի, վորը լինի մահվան արժանի:

Այդ միջոցին Մեվլանան և Սադրեդդինը նա-
յում են իրար:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Գոյարան մտա՛ց, Շիրազում այնպիսի
մի անդամ ե հայտնվել, վորպիսին ամբողջ աշ-
խարհում հազիվ թե ճարվի:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ավագակ Մերյե Կուլաբի մասի՞ն ե
խոսքը:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Վոչ, դրանից վատ: Նա սովորել ե
հեռու յերկրերում: Մի անաստված ե, վոր քա-
րողում ե, թե Մուհամեդի, Հազրեթը Ալու, Հա-
սան-Հյուսյինի ծառաներն այժմ դողեր են բոլոր,
վորոնք միացած թաղավորի հետ, խաբում, ճըն-
չում են իր ժողովրդին:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ո՞վ ե այդ զազիր, բազմաբիծ տեն-
դը և ինչո՞ւ նրան չեն ձերբակալում:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Ամենահարուստ վաճառականներ և
ստոր ուսմիկն, լինի նա գեղջուկ, թե արհեստա-
վոր, լսում են նրան, հարգում, պաշտպանում:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ինչպե՞ս ե կոչվում:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Նրան կոչում են Միրզա Յուսուֆ,
տեր:

ԲՈՂՈՐԸ.— Միրզա Յուսուֆը:

ԱՎ. ՄՈՂԼԱ.— Արեգակ անաչառայի՛ր, նա դեմ ե
խոսում մեր բարձր կառավարութեան: Յեվ լսել
եմ, վոր ավագակ Միրզա Մերյե Կուլաբ Շիր-
զադը, վոր Շիրազում անդամ թալաններ ե ա-
նում, գաղտնի կապ ունի այդ Յուսուֆի հետ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Աշխարհի ապաստան Շահն իր դահն ու
թաղը պիտի հանձնի այդ սրիկային, վորպեսզի
ասողերի կործանարար գործողության չնորհիվ
իր արժանի պատիժն ստանա:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Լռությունից հետո) Մենակ թողեք
ինձ:

ԲՈՂՈՐԸ.— Այլա՛հը թո՛ղ յերկնային փորձանքներէց
ազատ պահե աշխարհի ապաստանին:

Բոլորը դուրս եմ գնում:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Մենակ) Քաղցր ե կյանքը, բայց
բաղցր ե նաև իշխանությունը: Շատ—չատերն ինձ
հիմար են կարծում, բայց ալլահը մեծ, ինձ խելք
ե տվել: Յես ամէլի պարզ տեսնում եմ շատ բան,
քան ուսում առած իմ վեղիրները: Իմ կառավա-
րած յերկիրն այժմ խառնաշփոթ ե... Վաճառա-
կաններն արեւմուտք տեսած, այնտեղից, հաճախ
ապրանքների հետ—հենց ապրանքն իր հետ—
գաղանի բերեցին դիմային մտքեր և իրավունքի
զաղիր պահանջներ... Ստոր ուսմիկը, լինի նա
գեղջուկ թե՛ արհեստավոր, նրանց նայե-
լով, ինքն ել իր հերթին լեզու յե ա-
ռել, և յես, Ձեյիրս, չեմ կարողանում կրտ-
րել այդ լեզուն... Իմ դեմ ապստամբ մի ա-
վազակի, Մերյե կուլարին, չեն կարողանում
դեռես բռնել... Մի թանաք լիզող, Յուսուֆ կոչ-
ված մարդ, կարողանում ե անվախ հայհոյել...
Սեփական վորդիս մոր հետ միացած՝ իմ դեմ
դավում ե... Միտք կա սրանց մեջ և ահապո՛ր

միտք... Ահա՛ թե ինչո՛ւ սահմանադիտից տա-
նըհինգ որվա տարածությունը քար ու քանդ ա-
քի, վոր ոսմանցոց հետ կռիվ չունենամ: Զորքը
ինձ պետք եր մայրաքաղաքում... Բայց զորքի
մեջ ել խլրտումներ կան: Դժգոհությունը ձև ե
ստանում... Զուր չե, վոր Հրատ և Կարիճ ասա-
ղերը մոտենալու յեն: Ասողերի գիտությունը
սուրբ ե և աստվածային... Իրանի արքան վրան-
գի տակ ե: Ի՞նչ կարող ե պատահել... Արդյոք
չհեռանա՞մ դահից ու թաղից... Գոնե վորոշ ժա-
մանակ յես մարդ կդառնամ, պարզ, հասարակ
մարդ... Իշխանավորը յերբեք, ո՛ր, յերբեք չի
տեսնում մարդկանց անկեղծ ծիծաղը կամ թե
ղայրույթը: Իմ առաջ բոլորը կեղծել են, քծնել,
սողացել, խարել... (Կանչելով) Խոջա Մուրա-
րե՛ք...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Տե՛ր իմ:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Յենթադրի՛ր, վոր յես այլևս թաղա-
վոր չեմ և մի անգամ անկեղծ խոսիր ինձ հետ:
Յես այդ սեղում եմ փորձել:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Յես տիրոջս հետ մի՛շտ ել անկեղծ
եմ խոսել:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Թող այդպես լինի: Մի անգամ սո՛ւտ
խոսիր:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Ձեմ կարող սուտ խոսել արքայից
արքային:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ամենամեծ սուտը, վոր դու խոսե-
ցիր և խոսել ես միշտ... Հրամայում եմ. ասա՛,
ասա՛, վոր յես հիմար եմ, վայրենի յեմ, գաղան
եմ, ասա՛...

ԽՈՁԱՍ ՄՈՒԲ. — Իմ տերը հողնած եւ և տենդ ունի:
Լավ կլինէր նա հանդստանար:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Հարձակվելով բռնում է նրա կոկորդից) Ասա՛, վոր հիմար եմ, վոճրադործ եմ, դադան եմ, ասա՛...:

ԽՈՁԱՍ ՄՈՒԲ. — (Արձագանքի պես) Հիմար եմ, վոճրադործ եմ, դադան եմ...:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Զգվանով հրում է նրան) Ը՛հ, խեղկատա՛կ... (Գնում է):

ԽՈՁԱՍ ՄՈՒԲ. — Փա՛ռք ալլահին, այս անգամ ել փրկվեցինք: (Դեպի շահի գնացած կողմը) Շա՛տ ելիլ ուղում, վոր ճիշտն ասեմ. Լավ. կասեմ... վայրենի՛ ես, դադան ես, վոճրադործ ես և մանավանդ հիմար ես... Իսկ յես մի հասարակ ներքինի յեմ, ինձնից խել էն ամեն ինչ, բացի խելքից... Յեվ քանի վոր խելք ունեմ, պետք ե մտածեմ... Շա՛տ բան տեսա այսօր, շա՛տ բան լսեցի... Որերը վոխվում են, մարդիկն ել հետը պետք ե վոր փոխվեն... Ժամանակը չար ե, Ժամանակ կործանման, Ժամանակ անընդունելի՝ հի՛-հի՛-հի՛...:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՎԱԾ

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է արձունի ակտոսպետի նոր կառուցվող ապարանքի բակը:

Նստած են, դաժան տեսով, յերկու հսկիչներ չիրուխ են քաշում: Լսվում է վարմադիրների աշխատանքային յերգը*):

Ա. ՀՄԿԻԶ. — (Գոռալով). — Ինչո՞ւ յես դու դատարկ կանգնել, մենակ յերգ ասել գիտես, քեզ յերգելու չենք բերել այստեղ:

ՎՈՐՄՆԱԴԻՐ. — (Ներսից յերգելով) Տեսնում ես քյարփիչին եմ սպասում, այ աղա՛ (յերգը ուժեղացնելով):

Գյարփիչը բե՛ր, այ բալամ,
Նանդ աղբի՛, հայ բալամ,
Կուռդ ամո՛ւր, այ բալամ,
Գյարփիչը բե՛ր, հայ բալամ:

*) Պարսկաստանում պատ չարողները, աշխատում են յերգելով: Նրանք հաճախ «խմարովիդացի» յեն անում, բառերը հարմարեցնելով իրենց աշխատանքի պահանջներին: Այդ սովորությունը մեղացել ե մինչև այժմ:

Բ. ՀՍԿԻԶ.— (Գոռալով մյուս կողմը) Շո'ւտ քյար-
փեիչը՝ հասցրե'ք, փեղեր սուխտաներ: Չե'ք լը-
սում, պատ շարողի կոկորդը մաշվեց ձեզ կան-
չելով:

ՄԻ ԲԱՆՎ.— (Դրսից յերգելով).

Քյարփիչը բերում եմ, այ վարպե'տ,

Բեռն ծանր ե, հայ վարպե'տ,

Որս սեցավ, այ վարպե'տ,

Քյարփիչը բերում եմ, հայ վարպե'տ:

Ա. ՀՍԿԻԶ.— (Յերևացող բանվորին մտրակով խփե-
լով) Հառամ զաղա', յես քո որը աջնպես սեաց-
նեմ, վոր... Վոսկորներդ կջարդեմ, փեղե'ր-
սակ:

Բ. ՀՍԿԻԶ.— (Նույնպես խփելով) Դե', դե', դե',
չո'ւտ, շան ծիծ ծծածներ:

Ա. ՀՍԿԻԶ.— (Նստելով) Մարդս բեղարում ե նույն
շանթորդերանցը աշխատեցնելով ել, ծեծելով
ել... Մի նորերին չբերին վոր...

Բ. ՀՍԿԻԶ.— (Նույնպես նստելով) Կը բերեն, չու-
տով կը բերեն... Նրանց մեջ հայեր ու վրացի-
ներ ել կան, վորոնց մեր շահը իրենց յերկրնե-
րից զոռով տեղահան անել տվեց... Մեր ար-
քունի ախոռապետը խնդրել ե նահանգապետից,
վոր քաղաքի չքավորներից ջոկեն ու գոռ*) ու-
ղարկեն իր աղարանքի շինության համար:

Ա. ՀՍԿԻԶ.— Վրացին լավ ե. նրանց մեջ սիրուն
տղաներ չատ կըլինեն:

*) Տաժանակիր աշխատանք, վորին յենթարկվում
եյին չքավոր տարրերը խաների կամ վանքերի շինու-
թյան ժամանակ, ձրի աշխատելով:

Բ. ՀՍԿԻԶ.— Վրացին լավ ե, բայց վերջը, անպատ-
ճառ, գլխիդ մի փորձանք կը հանե... Այ', ես
աչքս, վոր կա, մի վրացու արածն ե... փեղեր
սուխտանե'ր... Կա'ց մի նորերին բերեն, մի աչ-
քիս տեղ քանի աչք եմ հանելու:

Ա. ՀՍԿԻԶ.— Հայն ել մի բարի պտուղ չե:

Բ. ՀՍԿԻԶ.— Չլինի՞ քո ել մի տեղը... հա-հա-հա...

Ա. ՀՍԿԻԶ.— Քյոռ, ինչո՞ւ յես ծիծաղում:

Բ. ՀՍԿԻԶ.— Հեչ, այնպես... Վո'րոնեղդ...

Ա. ՀՍԿԻԶ.— Մի' հարցնի...

Ներս ե մտնում Միքա Յուսուֆը:

Ա. ՀՍԿԻԶ.— (Յերկրորդին) Միքա Յուսուֆն ե դա-
լիս... Որդ բարի', Միքա Յուսուֆ:

Բ. ՀՍԿԻԶ.— Բարի յես յեկել, Միքա Յուսուֆ: Ի՞նչ
գործով ե յեկել Միքան մեզ մոտ:

Ա. ՀՍԿԻԶ.— Տերս վանչել եր ստացած կարևոր մի
նամակը կարգալ տալու: Շնորհ բերեք ներս, Միք-
ա Յուսուֆ:

Լովում ե պատ շարողի յերգը: Յուսուֆը
կանգ ե առնում:

ՊԱՏ. ՇԱՐ.— (Ներսից յերգելով).

Քանի աշխարհում սերն ե անմահ,
Շարիր տերերի պատերը, բեննա*),
Ավերակ հողում, կարիճ կը դա մահ,
Չսիրող սիրտը ինչի՞ յե նման:

*) Վորմնադիր:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — «Այլերակ հոգում, կարճ կը դա ման,
չսիրող սիրտը ինչի՞ր յե նման»... Վայրի գաղան-
ներն անգամ այդ յերգից կլցվեն սիրով... Լսե՛ք,
այդ սրտի տխուր մեղեդին: (Ներս ե գնում):

Հնավից լավում ե, քե ինչպես մտրակների
հարվածով բերում եմ պարսիկ, վրացի և հայ
չփավորներին:

Բ. ՀՄԿԻՉ. — Բերում են, բերին:

ՉԱՅՆ ԴՐՄԻՅ. — Կանգնեցե՛ք, փեղեր սուխտանե՛ր...
Ցեկե՛ք այս կողմը: (Մտնում ե չփավոր մարդկանց
խումբը):

Գ. ՀՄԿԻՉ. — (Համձնելով նորեկներին) Նահանգապետ
խանը, սրանց փեղքեչ ուղարկեց ձեր տիրոջը,
արքունի ախոռապետ Հուսեյին խանին: Ասաց. —
Թող իր նոր շենքի համար գործածի:

Ա. ՀՄԿԻՉ. — Խանի չվաքը մեր գլխից անսակաս լի-
նի: Համեցեք, աղա ի՞նչու, հոգնած կլինեք,
չայ ու զայլան համեցեք, ճաշն ել պատրաստ
կլինի:

Բ. ՀՄԿԻՉ. — (Նորեկներից մի քանիսին ապսակելով)
Դեհ, ես կողմը յեկե՛ք, ցես չաղախեցե՛ք, քյար-
փիշ վերցրե՛ք, շո՛ւտ գործի անցե՛ք, փեղեր
սուխտանե՛ր, հանգստանալու տեղ չե ետեղ:
(Վառների հարվածով նրանց գործի յե գնում:
Յերբորդ հսկիչին դառնալով, շողոփոք) Համե-
ցեք, աղա ի՞նչու, մեր սեղանը չնորհ բերեք:

Ներս եմ գնում: Լավում ե նորից պատ շա-
րաղների յերգը:

ՄԻ ՊԱՏ ՇԱՐ. — ՈՖ, մեջքս կոտրվեց, Թութուն ու-
նե՞ս, կացո:

Բ. ՊԱՏ. ՇԱՐ. — Ունեմ, ախպեր, ա՛ն:

Գ. ՊԱՏ ՇԱՐ. — Այ դարդաշներ, ինձ մոտ հաց կա,
կերեք, ուզո՞ւմ եք:

Ա. և Բ. ՇԱՐ. — Տո՛ւր, ամբողջ ուրը չենք կերել:

ՄԵԿԼ. — (Շշուկով) Լսե՛ք, Մերյե Կուլաբը յեկել ե
Շիրադ:

ՄԻ ՈՒՐԻՇԸ. — Ի՞նչ Մերյե Կուլաբ:

ՄԵԿԼ. — Նա՛, վոր մեղ նման պատ շարող եր, զաչաղ
դատալ ու զենքը ձեռքին սարերը քաշվեց... Իր
մարդկանցով, հիմի յեկել ե այստեղ, Շիրադ:

ԱՅԼԸ. — Վորտեղի՞ց գլտես:

ՄԵԿԼ. — Գլտեմ:

Ա. ՇԱՐՈՂ. — Մեղ մոտ չի՞ գալու:

ԱՅԼԸ. — Կամաց, ուրիշ բան խոսեք, դժվե՛լ եք,
ի՞նչ ե:

Ներսում ուժեղ աղմուկ:

ՀՄԿԻՉԻ ՉԱՅՆԸ. — (Ներսից) Փեղեր սուխտանե՛ր,
չե՞ք տեսնում, վոր հյուր ունենք, ի՞նչ եք աղ-
մկում:

Լավում ե մտրակի ուժեղ հարվածների ձայն
ու հեծեծամբ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Մտնում ե և ինքնիրեն խոսում) Տիրոջ
բերանից մի քաղցր խոսքը նրանց ավելի կխրա-
խուսեր, քան թե մտրակի շառաշյուռները:

Լսվում է ուժեղ նիչ, հետո լռութիւն: Հա-
վաքվում են բանվորներ և սարսափով նայում
դեպի այդ կողմը:

ԱՌԱՋԻՆ. — Պատ շարողը վաղը ընկավ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Յերդը բերանին, չղիմացավ հարկածին
ու ընկավ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Խեղճի յերեխեքը վորբացան:

Բոլորը մնում են հառաչակով:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Բ. ՊԱՏԿԵՐ

Շահի պալատը: Վարագույրը բացվելիս, լուռ և
անշարժ, կանգնած են իշխաններ, ազնվականներ,
բարձրաստիճան պաշտոնյաներ, հոգևորականներ
և այլն: Շահ Զեյիբը դուրս է գալիս քաղը գըլ-
խին, ադամանդազարդ գալիսնը ձեռքին, մեջքին
քուր և գոտի: Բոլորը խոնարհվում են:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Բարձրանում է գահին) Այն ուրիշ,
յերբ ամենաբարձրյալն աստուծո բարեհաճու-
թյամբ, դահ բարձրացա, թաղավորում եմ ձեզ
վրա: Այժմ, թելադրությամբն ալլահի ու մար-
դարեյի, յես ցանկացել եմ հրաժարվել թաղից ու
դահից: Գնացեք և հանդիսավոր շուքով դահ
բարձրացրեք այն մարդուն, վորն իմ հրամանով
ինձ պիտի հաջորդի: (Հանում է քաղը և դնում
գահի վրա, հանում զգեստները, քուրն ու գոտին

և մնում սև պարզ զգեստով) Այժմ աղքատ Զե-
յիբն եմ յես, Մեհմեդի վորդին: Ինձ մի վնասեք,
միևնույն է, չեք դռնի: Գնացե՛ք և թո՛ղ ալլահը
որհնի ձեզ:

Ավագանին, զգեստներն ու քաղը առած,
գնում է:

ԶԵՅԻՐ. — Խոջա Մուբարե՛ք, իսկ իմ հարեմի կանանց
ասե՞՛ք ես:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲԱՐԵՔ. — Այո՛, ասել եմ:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — Կանչի՛ր նրանց, չո՛ւտ: Անհրաժեշտ
է նրանց ապահարդան տալ:

Խոջա Մուբարեքը գնում է:

ԶԵՅԻՐ. — (Մենակ) Ինչո՞ւ վիճակվեց այսպիսի
չիօթ ժամանակներում ինձ թաղավորել... Ապրել
եմ ուղում... Կարիքների մեջ թաղված վորդարի
ռամիկն անդամ ձգտում է ապրել և նա ապրում
է ինձանից հանդիստ... Յես եմ միշտ քնից վա-
խով վեր թռել... Քնքուշ վայելքի ցնծության
պահին, կասկածն իժերի մի կծիկ դառած, ժան-
տաժանտ թույնով սիրտս լցրել է: Այս է ահա
այն իշխանությունը, վորի արտաքին վայլից չլա-
ցած, հարազատներն անդամ, շատ հաճախ, մի-
մյանց ընդդեմ դահձ են դառնում... Ինչ լավ է
թողնել, թողնել ամեն ինչ, վա՛ղք, իշխանու-
թյո՛ւն, չքեղանք պատիր և աստվածորոն դարվի-
չի նման քյաջըլու ի ձեռին, աղքատ, մուրացիկ,
թափառել, ընկնել աշխարհից աշխարհ: (Մնում
է մռայլ ու ներամփոփ):

Խոջա Մուրաբեֆի հետ ներս եմ մտնում հա-
րեմի բազում կանայք:

ՁեՅԻՐ.— (կանանց) Հայտնի չե՞ ձեզ ել, վոր
յեա այլեւս իրանյան զաւհի թաղաւորը չեմ: Իմ
աւագանին զնացել ե նոր թաղաւորին, փառաւոր
չքով, բերելու այստեղ: Յես պարզ հայտնում
եմ, վոր ձեզ պահելու, դարդեր, հազուադէպ
տալու միջոցներ չունեմ: Անհրաժեշտ ե ձեզ ա-
պահարդան տալ: Խոջա Մուրաբե՛ք, պատուի՛ր ա-
մուսնութեան արձանագրութիւնները:

(Խոջա Մուրաբեֆը պատուում է):

ՁեՅԻՐ.— (կանանց).— Իսկ այժմ ո՞վ ե ձեզանից
այն, վոր թշուառութունից չվախենալով, կուզե-
նա ինձ, Մեհմեդի վորդի Չեյրի հետ գալ:

ՅԻՐՈՒՉԱ. ԽԱԹՈՒՆ.— Այն, ինչ մեզ ասին և ասիւր,
տե՛ր իմ, այնքան անախորժ, անախկալ եր, վոր
մենք չգիտենք, յերազումն ենք, թե՞...: Մեր
տերն հրամայեց բաժանել իրանից և մենք հնա-
դանդ, յենթարկեցինք իր հզոր կամքին: (Լռում
է):

ՁեՅԻՐ.— Հետո ի՞նչ, խոսի՛ր, իմ ժամը կարճ
է, ինչո՞ւ լռեցիր:

ՅԻՐՈՒՉԱ. ԽԱԹ.— Տեր իմ, ներսում մենք յերկար
խորհեցինք և այն, վոր ասել վիճակիւն է ինձ,
ցանկութիւնն է. մեր այս բոլորի: Ամուսնացել
եյինք թաղաւորի հետ և շատ դոհ եյինք մենք
մեզ վիճակիւս բախտով ու դերքով... Իսկ
այժմ, յերբ վոր այդ բարձր բախտից դրկիւն ենք
մենք, նորից Մեհմեդի վորդի Չեյրի հետն ա-
մուսնանալ չենք կարող, տե՛ր իմ:

ՁեՅԻՐ.— Այդպե՛ս... այդպե՛ս... Ա՞յդ ե ուրեմն
բոլորիդ կամքը:

Կանայք գլուխները կախ են անում:

Խոջա Մուրաբե՛ք...

ԽՈՉԱ. ՄՈՒԲԱՐԵՔ.— Այստեղ եմ:

ՁեՅԻՐ.— Կանչի՛ր դահճին շուտ:

Հարեմուհիների մեջ սարսափ:

ԽՈՉԱ. ՄՈՒԲԱՐԵՔ.— (Անվրդով) Ի՞նչ բանի համար:

ՁեՅԻՐ.— Շո՛ւն, հրամայում եմ կանչել դահճին:

ԽՈՉԱ. ՄՈՒԲԱՐԵՔ.— Իսկ շունն հարցնում է՝ ի՞նչ
բանի համար:

ՁեՅԻՐ.— Գլխատե՛լ խկույն այս անդամ կանանց:

Սարսափը անում է կանանց մեջ

ԽՈՉԱ. ՄՈՒԲԱՐԵՔ.— Ուշ է:

ՁեՅԻՐ.— Ի՞նչպէս ևս համարձակվում առարկել դու
ինձ:

ԽՈՉԱ. ՄՈՒԲԱՐԵՔ.— Մեհմեդի վորդի Չեյրին միշտ
էլ կարելի չե առարկել և կարիք չկա այդքան
դռնալու:

ՁեՅԻՐ.— Կորի՛ր, հեռացի՛ր:

ԽՈՉԱ. ՄՈՒԲԱՐԵՔ.— Չեմ կարող հեռանալ. յես
սպասում եմ նորընտիր շահին:

ՁեՅԻՐ.— Ը՛հ, դո՛ւ, վոտի հո՛ղ, նստի՛ր իմ գլու-
խին... (կանանց) Նորից մի անգամ և վերջին
անգամ դիմում եմ յես ձեզ. դուք, վոր իմ փառքն
ու հզորութիւնը վայելել էք միշտ, մի՞թե չկա

մեկը, վոր այս որերի իմ թշվառությունն ինձ հետ բաժանի:

Փոքր լուսն:

ԽՈՒԼ ՄԻ ԶԱՅՆ. — Կա՛...:

Բոլորը դառնում են դեպի ձայնը:

ԲՈԼՈՐԸ. — Նաղլո՞ւն...

ՆԱԶԼՈՒ ԽԱԹՈՒՆ. — (Առաջ գալով) Այո՛, յե՛ս:

ԶԵՅԻՐ. — Նաղլու խաթո՛ւն, դո՞ւ... դո՞ւ, վոր բոլորն ությամբ պալատ ես բերվել, վոր ինձ կամովին յերեք չես տրվել...

ՆԱԶԼՈՒ. — Այո՛, յե՛ս... վորին դու բռնի հայրենի յերկրից, հայրենի տնից քաջ տվիր այստեղ, այս քո հարեմբ: Բռնացար վրաս, անվերջ բռնացար և հաճախ, վորպեսզի ինձ անարդես, իմ ներկայութեամբ աղախիններիս հետը լրբացար: Այդ քո մեծ փառքի որերն եյին, ո՛ր, արքա եյիր դո՛ւ արքաների, չահն-չահ համայն Իրանի և այս կանաչք, վորոնք քեզ այժմ լքում են, միմյանց մսերը կրծոտում եյին, վոր արժանաճան քո մեկ զգլանքին... Իսկ այժմ, լսի՛ր... Մեհմեդի վորդի Զեյի՛ր, ամենքից լքված և մենակ, ինչպես տա՛րիներ ինքս եմ յեղել, յե՛ս կարող եմ քեզ միայն հասկանալ... Վոչինչ, թող բոլոր կանաչք քեզ լքեն, յե՛ս գալիս եմ քո թշվառությունը քեզ հետ բաժնելու:

ԶԵՅԻՐ. — (Ընկնլած) Շնորհակալ եմ... պետք չե՛ կա... պետք չե՛... յես մենակ կերթամ:

ՆԱԶԼՈՒ. — Դու յերբե՛ք, յերբե՛ք, մենակ չե՛ս գնա... Այժմ քեզ համար յես անհրաժեշտ եմ:

ԶԵՅԻՐ. — Վո՛չ, կարիք չկա... Իմ սաքողը կյանքում վողորմություն միշտ ինքս եմ տվել, այժմ դժվար և ինձ վողորմություն ուրիշից ստանալ... Յես մենակ կերթամ:

ՆԱԶԼՈՒ. — Դու յերբեք, յերբեք մենակ չես գնա: Դու աղաւթում ես թաղավորական այս նենդ պալատից, կեղծիքից, դավից... Դու առաջ յերբեք չստացար սիրո այն մեծ հաճույքը, վորով իմ հոգին միշտ յիքն և յեղել... Իսկ այժմ գալիս, դալիս եմ քեզ հետ... Գնանք միասին... Տարիներ սաքող, իմ բռնադատված մենակութեան մեջ, յես յերազել եմ յեղնիկի նման աղաթ թռչկոտել... աղատութեան վառ տենչանքը սրտումս, յես ցանկացել եմ իմ հայրենական լեռներում յինել և զիչերները լսել աստղերի լուսե մեղեդին...

ԶԵՅԻՐ. — (սպառնազին) Զհամարձակվես մտածել դու զայ ինձ հետ միասին... Յես մենակ կերթամ:

Զեյիքը գցում է իր վրան մի վերարկու:

ՆԱԶԼՈՒ. — Հիմա՛ր, ո՛ր, հիմա՛ր... (տեսնելով Զեյիքի գնալը) Առաջին անգամ, առաջինն եյի, վոր աղաթ կամքով, աղատութեան մեջ յես քեզ սիրեցի... Զեյի՛ր, Մեհմեդի վորդի՛...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Արևելյան աղմկոտ բազար:

Արասի ոռոտ ծախսող մի մարդ, շարունակ
խոսում է:

ԾԱՆՈՂԸ. — Ուրեմն այսպես, խաներ, բեկեր, աղա-
ներ... Ահա տեսե՛ք, սա մի փոքրիկ բան է, բռնը-
վում է յերկու մատով, ա՛յ ձեռքդ բոլորովին
աղատ է: Մի քիչ տաք ջուր, չեղավ՝ դու ջուր,
չեղավ՝ սառը ջուր—հաշիվը մեկ է: Թրջեցիր...
Վորտե՞ղ ե լաքան, ո՞վ ունի զգեստի վրա լաքա,
թող բերի, հանեմ, ցույց տամ, չհավատացող-
ները հավատան...

Մի խումբ մարդիկ իրենց գգեստների զանա-
զան մասերը բարձրացնում են խոնվելով:

Մի ճերուռի դարվիչ, վոր ման էր եկել
Հնդստանն ու Արարստան, միումի աշխարհն ու
Փրանգստան, մեռնելուց առաջ յերազում տեսավ,
թե ինչպես, աստծո հրեշտակը թևերը թափ
տալով, ասաց. — «Վեր կաց, աստված ինձ ուղար-
կեց, վոր մեռնելուց առաջ այս սապոնը հնարես,
ժառանգ թողնես քո սերնդի մարդուց և թող նրանք
եւ քեզ նման աշխարհե աշխարհ ման դան և այս
սապոնով արատներ մաքրեն... Թող մեղավոր
մարդկությունը տեսնի, թե ինչպես, այս զգեստի
վրայից արատը մաքրվում է, այնպես եւ հողի-
ների վրայից պետք է արատը մաքրել... Բերե՛ք,
բերե՛ք, ո՞ւմ զգեստի վրա արատ կա, ձրի...
Տեսե՛ք, յեթե հավանեցի՞ք այս սապոնից կառնեք,
հատը մի շահի, բերե՛ք, բերե՛ք... Այ, բռնվում

ե յերկու մասում, աջ ձեռքդ բռնիր և ասա ե,
մի քիչ տաք ջուր, չեղամ՝ դ՛ու ջուր, չեղամ՝
սպուր ջուր—հաշիվը մեկ է:

Այդ միջոցին փակահատները հանում են մի
փանի մարդկանց փակները:

Հրապարակի մի այլ կողմը: ՅՈՒՍՈՒՖԸ նըս-
տած է գրելու դարակի մոտ, ծնկամփոփ: Գա-
լիս են յերեֆ գյուղացի:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Խեղճ միշտ խորունկ, գրեչդ սպ-
ղու թո՛ղ լինի, Միրզա:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Արևներդ վառ, որերդ յերկար լինի,
Ժողովու՛րդ:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Յեկեկ ենք քեզ մոտ, փոր մեք ցա-
վերին մի դարման անես, ա՛յ Միրզա ՅՈՒՍՈՒՖ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իմ գլխի վրա. դա իմ պարտքն է. յես
պարտական եմ իմ Ժողովրդին... Ի՞նչ էք ցան-
կանում:

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Ինձ մի հատ նամակ... սրանք մեք
գեղից հենց նոր են յեկեկ... վատ է, վատ, չատ
վատ... կինս մեռել է...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Գերեզմանի հողը թող դալար լինի...

Ա. ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Որերը քե՛զ, Միրզա ՅՈՒՍՈՒՖ...
Հիմի մնացել են դյուզում աղջիկս ու պատի տղաս,
հա՛... Հող չունենք գիտես, յես ել այստեղ նոքյար
եմ, բեկի մոտ, մի բերան հացով... Հիմի մի հատ
արիդա գրի իմ աղին, վոր ինձ թողնի գեղ գը-
նամ... Մի նամակ ել գրի յերեսանցս, վոր շու-
տով գեղ եմ գալու... Դու գիտես մեք ցավը,
ա՛յ Միրզա ՅՈՒՍՈՒՖ (անկատելի փող է դնում
ՅՈՒՍՈՒՖԻ նստած բարձի տակ):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Զուխտ աչքիս վրա (գրում է):

Հրապարակի մի այլ կողմը: Շարքաք ծա-
լող:

ԾԱՆՈՂԸ.— (Յերգելով) Շարքաթս է քաղցր, համե-
ցեք խնդրեմ... մեկ շահի, սարերի անհալ սա-
ռույցից... շարքաթս է քաղցր, մեկ շահի...

Շարքաթս է քաղցր, պեսակս դու՛սնելով,

Բարձր սարերի անհալ սառույցով.

Նուռ ու սերկեվիլ, ընտիր ծիրանից.

Շաքարը՝ Շամից, միրգը՝ Իրանից:

ՄԻ ԽՄՈՂ.— Ես շարքաթդ վատ ջրից է, մեջն ել հա-
սարակ ներկ ես դրել, շաքար ել չկա:

ԾԱՆՈՂԸ.— Մեկ չե՞... Խմեցի՛ր, գնա՛:

ՄԻ ԽՄՈՂ.— Սկի ել մեկ չէ: Թե վոր դու խկապես
սարերի անհալ սառույցից, շաքարով ու մրգով
չինամ լինեցիր քո շարքաթը, յես հիմի մեկի
տեղ յերկու կիմեյի. հետո, ուրիշ անգամ ուրի-
շից չեյի իմի, քեզից կիմեյի. իսկ հիմա չեմ
իմեյու... Տեսա՞ր, վոր մեկ չէ, հապա մոտ-
ծի՛ր:

ԾԱՆՈՂԸ.— (Անտաքեր) Այ բալամ, աշխարհը մեծ
է, մարդիկն ել շատ. թե ամեն մեկը մի անգամ
իմի, յես ելի վապրեմ, ի՞նչ եմ կորցնում... Հի-
մի ել դու գնա ու քիչ մտածիր: (Յերգելով) Շար-
քաթս է քաղցր, համեցեք խնդրեմ... և այլն:

Հրապարակի մի այլ կողմը: Մտնում են
Մերյե Կուլաբի մարդիկը:

ԱՌԱՋԻՆ.— Չեկալ Կուլաբը:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ.— Այո՛, ուշացալ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ.— Չլինի՞ մի վատ բան է պատահել:

ԶՈՐՐՈՐԴ. — Կուլարին վռչինչ չի պատահի: Ելի մի սկսի բռնի նման վայ կարգալ:

ԱՌԱՋԻՆ. — Գնաց արքունի ակոռապետի հետեից:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Նրանք ել չեկան:

ՅԵՐՐՈՐԴ. — Կգա՛ն:

Ներս Ե մտնում ԿՈՒԼԱՐԸ, արագաշարժ, հուժկու և ահագորու:

ԲՈԼՈՐԸ. — Կուլարբ... (Խմբվում են նրա շուրջը) չը...:

ԿՈՒԼԱՐ. — Սը՛ս... Լսեք, գալիս են: Նրանք ծախեցին արքունադան ապրանքը և ստացան փողերը: Դուք յերկուսդ կկանգնեք այս կողմը, խակ դուք՝ յերկուսդ այն կողմը: Հենց վոր յեկան, կմոտենա՞ք՝ դաշույնները կողերին. խակ մնացյալը հեշտ Ե:

ԱՌԱՋԻՆ. — Այստե՞ղ, հրապարակո՞ւմ:

ԿՈՒԼԱՐ. — Այո՛, այստե՛ղ, հրապարակո՞ւմ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Կգոռան, ոգնություն կկանչեն:

ՅԵՐՐՈՐԴ. — Ֆերրաչները մոտ են, կհասնեն:

ԿՈՒԼԱՐ. — Վե՛րջ: Կանե՛ք այնպես, լինչպես ասացի: Մնացյալը թողեք ինձ: Դաշույնները պատրաստ գեհ, յես դնացի (հեռանում Ե):

Զորսը անկյուններ Են գրավում: Հեռվից գալիս Են արքունի ակոռապետ Հուսեյին խանը և արքունի մատակարար Հաբիբ խանը, ուրախ, ծիծաղկոտ:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Լա՛վ եր, չատ Լա՛վ եր, ալլա՜հը վկա՛:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Խիղճն ել լավ բան Ե, Միրզա Հյուսեյին խան. արքունի ձեռքի մի տարվա կերը չեք կարելի վաճառականներին ծախել:

ՀՅՈՒՍ. ԽԱՆ. — Իսկ բանակին տված թր ցորենի մեջ կարելի՞ յեր կիսով չափ հող լեցնել: Քիչ ել աստծուց վախեցի՛ր, հողի ունես տալու:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Հողուս համար յես մեսչիտ եմ չինել տվել, վորտեղ որո հինգ անգամ նամաղ Ե կատարվում:

Ա. ԿՈՒԼԱՐԱԿ. — (Մուրացկան կեղծելով) Ալլահի զավակնե՛ր, քաղցած եմ, գթացե՛ք:

Բ. ԿՈՒԼԱՐԱԿ. — Փեղամբերի ընտրյալնե՛ր, վորդորմեցե՛ք:

Գ. ԿՈՒԼԱՐԱԿ. — Սոված ենք, խղճացե՛ք:

Դ. ԿՈՒԼԱՐԱԿ. — Գթացեք, վորդորմեցեք:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Ես վորտեղի՞ց հավաքվեցին: Կորե՛ք, աստված տա:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Դե՛հ, դե՛հ, կեղտոտ զգեստներով մի մոտենաք մեզ:

Արդեն դաշույնները նրանց կողերին Ե դրված. Էայտնվում Ե ԿՈՒԼԱՐԸ:

ԿՈՒԼԱՐ. — (Ահարկու) Մղբախ Մերյե Կուլար Շիր-զադի անունից հրաման: Հանե՛ք ձեր քսակները: Սարսափ ակոռապետի և արքունի մատակարարի մեջ:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Խնայեցեք ինձ, յես յերեխաներ ունեմ:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Իմ կի՛նը ջահել Ե, գթացեք ինձ:

ԿՈՒԼԱՐ. — Շո՛ւտ, ձե՛ր փողերը, յեթե չեք ուզում ձեր կյանքն ել վրա տալ. Շո՛ւտ, ստում եմ, թե չե՛ք...

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ և ՀԱՖԻԲ ԽԱՆԸ Են փակները և տալիս, ծնկի չոփելով:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Վաղորձացեք, մեղք ենք:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Խեղճ ենք, զթացեք:

Բ. ԿՈՒԼԱՖԱԿ. — Կորե՛ք, աստված տա՛:

Ա. ԿՈՒԼԱՖԱԿ. — Դե՛հ, դե՛հ, կեղտոտ զգեստներով
մի մոտենաք մեզ:

Կուլաքն ու մարդիկը՝ հեռանում են:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — (Ապուշ կտրած) Հը՞... սրան
ի՞նչ կասես:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Փա՛ռք ալլահին, կարծես թե վողջ
ենք:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — (Ուշքի գալով) Տարան, ալա-
զակները, փողերս տարան:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Գնաց, հայտվ՛ յեկածը, հույսով ել
դնաց (համկարծ տեսնելով պահակին, վոր բանից
անտեղյակ գալիս է) Հայտան, իշի կտոր, ո՞ւր
էլիք կորել:

ՊԱՀԱԿ. — Վո՛նց վոր հրամայված է՝ տիրոջս իրերն
էլի պահպանում:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Լավ էս պահպանում: Ինչո՞ւ
համար դու հաց ես ուտում, հա՞ (Խփում է):

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Ինչի՞՞ յես պետք, եչ դյուղացի (սկը-
սում է ծեծել):

Աղմուկ, աղաղակ, հավաքվում է ժողո-
վուրդ:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Տարա՛ն, բռնեցե՛ք, կողոպտե-
ցին...

ՄԵԿԸ. — Ի՞նչ կա, ի՞նչ է պատահել:

ՄԻ ՈՒՐԻՇԸ. — Ովքե՞ր տարան, ի՞նչ տարան, ո՞ւմ
կողոպտեցին:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ. — Ալաղակները, Մերյե Կուլաքը, մար-
դատանները:

ՀՅՈՒՍԵՅԻՆ ԽԱՆ. — Գնա՛ք թաղալորական պալա-
տը, խմաց անենք: Ձի կարելի որը ցերեկով, աղ-
նախաններին կողոպտել (գնում են):

ՄԵԿԸ. — (Պահապանին) Վե՛ր կաց, բարեկամ, կաց,
վերքդ կապեմ:

ՄԻ ԳՅՈՒՂԱՅԻ. — Աստված վոր մեզ ստեղծել է, ա-
ղաների փոտի հող է ստեղծել (մոտեցող սեյի-
դին). Աղոթք արա՛ մեզ համար, սեյիդ, աղոթք
արա՛:

ՍԵՅԻԴ. — Մեծ է ալլահի կամքը... ամեն ինչ կա-
տարվում է ալլահի կամքով: Շատացել են մեր
մեղքերը, թուլացել է իսլամի հավատը և առ-
տուժո պատիժը ընկնում է և՛ անմեղի և՛ մեղա-
վորի վրա: (Սուտ լաց լինելով) Իսլամի վորդե-
ներ, բաց արեք ձեր կուրծքը, արցունք թափեք,
ձեր մարմինները տանջեցեք, ապաշխարեցեք...
Ինչ վոր ունիք պահած ձեզ մոտ, դուրս բերեք և
ուխտի գնացեք... և աստված կների ձեզ, ձեր
աշխատանքը առատ կլինի, ձեր տները քաղցր
կլինեն և բարեշնորհ, յերեսներդ կբլիշին դարձ-
րե՛ք, աղոթք արե՛ք, աղոթք արե՛ք...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Սուտ էս խոսում, մարդ, հերեք այս
թշվառ մարդկանցը խաբես:

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ. — Յուսուֆն է, Մերզա Յուսուֆը, ճա-
նապարհ տվեք:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Հերե՛ք և, ժողովուրդ, թույլ տաք ձեզ
խաբել: Դուք թաղվել ևք թշվառության մեջ,
խեղ այս խաբեբան ձեզ ասում է. — ձեր ունեցա-
ծը ուխտատեղիներին նվիրեք:

ՍԵՅԻԴ.— (Կատաղի) Փեղաճրճերի զավակներ, լոկ-
ցի՞ք... ահա ձեր մեղքերի աղբյուրը, ձեր թըշ-
վառության պատճառը... Սա մի դե և մարդու
կերպարանքով, հալածեցե՛ք նրան, քարեր վերց-
րեք և քարկոծ արեք... Այլահը կների ձեզ և
բախտի դռները կբացվեն ձեզ համար:

ՄԵԿԼ.— Ո՞ւմն եք քարկոծում:

ՈՒՐԻՇԸ.— Չհամարձակվե՛ք:

ԱՅԼԸ.— Յեթե նա դե և, դլխին տանք դնա:

ՄԻ ԱՅԼԸ.— Կմորթեմ նրան (փախի եմ վերցնում):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ժողովո՛ւրդ, յես ձեր բարեկամն եմ...

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ.— Սուս կացե՛ք, լոկե՛ք:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Կուրծքի բաց անելով).— Քարկոծե-
ցե՛ք ինձ, ժողովո՛ւրդ, յես թող մեռնեմ, բայց
կա մի ճշմարտություն, վոր կապրի հավերժ:
Իմ ժողովո՛ւրդ, յես տեսնում եմ ձեր թշվառու-
թյունը... Մի՞թե դուք ձեր յերեխաների վերջին
պատառը պետք ե խլեք և այս խարեբաներին
նշխրեք: Ինչե՞ք յեն պետք նրանք... Նրանք պետք
են, վորպեսպի ջաննաթի ու ջհաննամի մասին
սուտեր պատմեն ձեզ և իրանք կուշտ-կուշտ փո-
րերով բամբուլե բարձերի վրա մուշ-մուշ մշա-
փեն...

ՄԵԿԼ.— Ճիշտ ե խոսում այս մարդը:

ԱՅԼԸ.— Թող ջաննաթին չհայհոյի:

ՍԵՅԻԴ.— Ով մուսուլմաննե՛ր, Ալիի, Հասան-Հուսե-
յինի զավակներ. այս հրեշք չի հավատում աստ-
ծուն ու մարգարեյին, նա նախատում ե նրա ծա-
ռաներին, նա մի դայլ ե դառան զղեստով, ար-
տաքնահարգար բաժակ անմաքուր, խախարաք-

նունդ, ծաղր ե տեսողաց: Նա իր խոսքերով
պղծում ե ահանջները, յեղծանում մտքերը և իր
ախտոժեռ շունչով ապականում ե ողբ... Քաբ-
կոծ արեք նրան և կամ հեռացե՛ք, հեռացե՛ք (ե-
ռանում ե ահագնատեսիլ):

Ժողովրդի մի մասը ուզում ե շարժվել:

ՄԻ ՎԱՃԱՍԱԿԱՆ.— Այդ ո՛ւր եք շարժվում... Միրզա
Յուսուֆը արդար եր խոսում. մեղինեց ո՞վ ե, վոր
չի նեղվում: Չեն թողնում կարգին առևտուր ա-
նենք:

ՄԻ ԱՐՀԵՍՏԱՎՈՐ.— Աշխատի՛ր, աշխատի՛ր ու սոված
քնիր... Իսկ առանց մեղ, արհեստավորներին աշ-
խարհը չի դառնա:

ՄԻ ԳՅՈՒՂԱՅԻ.— Հող չկա, հող... Թաղավորը թող
մեղ հող տա, հաց ել կլինի, ամեն բան ել:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իրանի թշվառ զավակներ, ջաննաթա-
յին մեր այս յերկիրը աղքատացել ե, դործունյա
մարդիկ դաղթում են ուրիշ յերկրներ: Իմ խոս-
քերը ձեզ համար են, ժողովո՛ւրդ, արդարու-
թյուն կանչեցեք, վորտեղ կա արդարություն,
այնտեղ ազատություն կլինի. յեղբայրակամ սի-
րով կապվեցեք միմյանց և հավասարություն թող
տիրի կյանքում:

ՄԵԿԼ.— Ոոսիր, Միրզա Յուսուֆ, լուսավորի՛ր մեր
միտքը:

ՈՒՐԻՇԸ.— Բաց արա սիրտդ և մոտեցրու մեր սըր-
տերին:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իմ սիրտը բարի յի, ժողովուրդ, և իմ
հոգին բաց բոլորի համար: Յես հավատացած
եմ ճշմարտության ուժին և այդ քարոզում եմ
իմ ժողովրդին... Ինձ մտն են դալիս նրանք, վո-

բոնք վիշտ ունեն, վորոնց հոգիներում արքաներ
կան թաղված...

Ներս Ե մտնում հանկարծ Կուլաբը իր մարդկան-
ցով:

ԿՈՒԼԱԲ. — Աղբատ մարդիկ, ինձ լսեք:

ԶԱՅՆԵՐ. — Կուլաբն Ե... Շիրդաղը... ավաղակը...
բխտիքների բարեկամը:

ԿՈՒԼԱԲ. — Քիչ առաջ յես այստեղ թեթևացրի յեր-
կու աղնավանի, թշվառներին կողոպտող յերկու
սրիկաների: Նրանց փողը ինձ մոտ Ե... վերցրեք,
նրանք ձերն ել են, ձեր իրավունքը... (փողեր Ե
նետում) Մենք հեռանում ենք, չասեք, վոր մեզ
տեսել եք, իսկ ով վոր մասնի, կյանքով կտուժի:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Գնացող Կուլաբին կանգնեցնելով).
Թանկադին Կուլաբ, իմ անխա ընկեր, մենք այս
յերեկո պետք Ե համաքվենք ձերուկ Աշրաֆի բը-
նակարանում:

ԿՈՒԼԱԲ. — Գիտեմ այդ, Յուսուֆ, վորոչված ժա-
մին կաշխատեմ լինել ձեզ հետ միասին:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Այո՛, աշխատիք: Խոսելու համար
իստ չառ բաներ կան:

ԿՈՒԼԱԲ. — Գործելու համար—չառ ավելի չառ: (Գըլ-
յով Ե անում ընկերներին) Դեհ, մենք գնացինք:
Կուլաբը իր մարդկանցով հեռանում Ե: Հեռվից
լսվում Ե շեփոքների ձայն:

ՄԻ ՄԱՐԴ. — Ֆերրաշներ են գալիս:

ՈՐԻՆՇԸ. — Սուրհանդակներ, դրոշներ...

ԱՅԼԸ. — Փախչենք, թե չե լավ չի լինի:

Յուսուֆը մնում Ե մեմակ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (նայելով) Այս ի՞նչ Ե, բոլորը ձիերից

իջան. այստեղ են գալիս. թո՛ղ դան, յես չեմ
փախենում...

Պալատական քափոքը գալիս ու կանգնում Ե
Յուսուֆի առաջ:

ԱՎ. ՄՈՂԼԱ. — (Զեռներով նշան Ե անում, շեփոքները
լռում են) Ով, Միրզա Յուսուֆ, Շահ Զեյր ար-
քան հրաժարվելով թագից ու գահից, իր ազատ
կամքով, իրանյան գահի տերը քեզ կարգեց:
Բարեհաճիր արքունի պալատը դալ, վորպեսզի
հանդիսավոր կերպով գահ բարձրանաս:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Յե՞ս... յե՞ս... սա ի՞նչ Ե նշանա-
կում...

ՄԵՎԼԱՆԱ. — (առաջ անցնելով) Տեր իմ, Ժողովուրդն
ուզում Ե իր բարեկամին տեսնել գահի վրա:
Այսուր քո իշխանութունը ընդունված Ե ամբողջ
իրանում: Համեցեք, ինչպես առաջարկել Ե ավագ
մոլլան, չնորհ բերել արքունի պալատը, հանդի-
սավոր կերպով գահ բարձրանալու:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Մեկլանա...

ՄԵՎԼԱՆԱ. — (ծառաներին) Հազցրեք արքայական
զգեստները աշխարհի ապաստանին:

Յերածշուրթյուն: Ծառաները հագցնում են
Յուսուֆին, իսկ նա՛, հլու, հնազանդ Ե:

Մինչև հանդերձավորումը վերջանալը, բա-
նաստեղծներ իրանց հորինած գովքն են յերգում:

Ա. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. — «Տարիներ բաղում, արևն Ե ծա-
ղել Ե լույս Ե տվել իրանյան յերկրին այս դրախ-
տային,

«Սակայն չի փայլել յերկնակամարում այնպիսի
արև,

Վոր նման լինի Յուսուֆ արքային»:

Բ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. — «Ձկա, չի յեղել և չի լինելու մի
այր իմաստուն, ոժտված բաղում ձերքով մարդ-
կային...

«Խելք անչափելի, սիրտ խորախորհուրդ և կամք
աներեր, վոր նման լինի Յուսուֆ արքային»:

Գ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ. — «Վոչ Դարեհ, Խոսրով, վոչ Իս-
կանդարը, վոչ ել Նուրշիվան, վորոնք բաղմել են
Իրանյան դահին,

«Վոչ մեկը փառքով, դործերով արդար, չի փայ-
լել աշխատ, վոր նման լինի Յուսուֆ արքային»:

ԱՎԱԳ ՄՈՒԼԼԱ. — (Թագը դնելով Յուսուֆի գլխին)
Կեցցե՛ մեր Յուսուֆ նորընտիր արքան:

ԲՈՒՈՐԸ. — Կեցցե՛:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (մի քայլ դեպի Մեվլանան առնելով)
Մեվլանա:

ՄԵՎԼԱՆԱ. — Ժողովուրդ, ցնծա՛ և ուրախացի՛ր...

Կամոքն աստըծո, այժմ Իրանյան դահին իշխում ե
քո հարադատը և քո սպաշտպանը, կոչեցեք բոլորդ
կեցցե՛ մեր Յուսուֆ նորընտիր արքան:

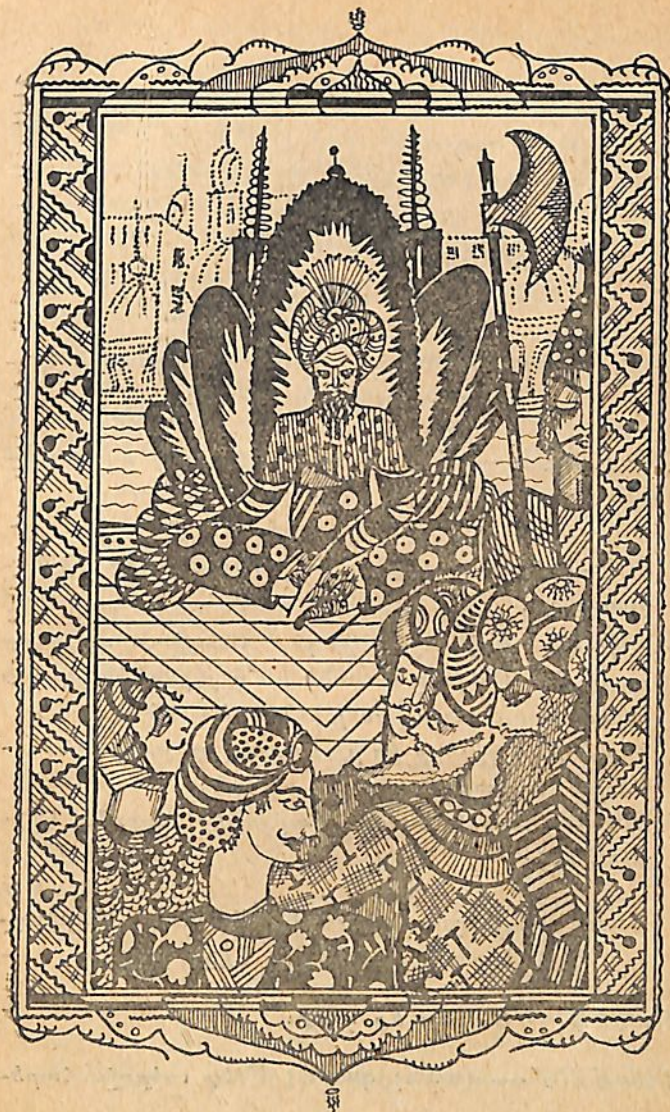
ԲՈՒՈՐԸ. — Կեցցե՛...

Գահավարակը մոտեցնում են և • նստեցնում
Յուսուֆին:

ԶԱՅՆԵՐ. — Դեն կացեք... Դեն կացեք...

Շեփորներ, հրքիռներ, բնդանոթների վողջույն:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՅԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐՎԱԾ

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Պալատում դաւիին: Յուսուփը նստած է գահին, ավագանին կանգնած:

ԱՎԱԳ ՄՈՂԱ.— Յերկրագեղձը աշխարհի ապաստանին:

Բոլորը յերկրպագում են:

ԲՈՂՈՐԸ.— Թո՛ղ արքայի շվաքը մեր վրայից անպակաս լինի:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Իսկ այժմ թողեք հանդիստ արքայից արքային: (Բոլորը վոտփի) Թո՛ղ յերջանկությունն ու անդորրը անպակաս լինեն աշխարհի ապաստանից և թող գիշերը իր բյուր բարեքը շատրվանե... Կեցցե՛ք Յուսուփ արքայից արքան:

ԲՈՂՈՐԸ.— Կեցցե՛ք Յուսուփ արքայից արքան: (Գրնում են):

Դռան առաջ կանգնած են ներքինիներ, փերրաշներ, Խոջա Մուրաբեֆ և Ազըմ բեկը:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ո՞վքեր եք դուք:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (առաջ գալով) Մենք տիրոջ հարե-

մի հեղ, հավատարիմ ներքինիներն ենք: Յես, Խոջա Մուրաբեֆ, նրանց պետը:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Ազըմ բեկին) Իսկ դո՞ւք:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ.— Մենք, քո անձնապահ և հավատարիմ զորականները, յես, Ազըմ բեկս, նրանց պետը՝ պատրաստ միշտ ծառայելու:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Լավ... Լավ... Լավ: Ազըմ բե՛կ, խնդրեմ, բարի յեղիր, գնա Գյուլ Բուլաղ և հարցրու աշխտեղ ծերուկ Աշրաֆին: Նրա տանն են իմ ընկերները: Հատուկ կխնդրես նրանց բոլորին, վոր իսկույն ևեթ ինձ մոտ շտապեն:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ.— Գլխիս վրա, արքայից արքա: (Դուրս):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Խոջա Մուրաբե՛ք, թո՛ղ բոլորը գնան ու հաղստանան, իսկ ինքդ մնա՛: (Մյուսները գնում են) Խոջա Մուրաբե՛ք, ցույց տուր ինձ խնդրեմ, այս մեծ պալատի ներքին վայրերը:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Արքայից արքան թող չնորհ բերի և յես ցույց կտամ պալատում յեղած այն սենյակները, վորտեղ պահված կան մեծն Իրանի փառքն ու գանձը (նամակարի է տալիս, գնում են):

Ներս է մտնում ներքինի Մուֆադդալը, վոտի ծայրերի վրա, գգույշ:

ՄՈՒՖԱԴԴԱԼԸ.— Ո՛ճ, աղվես, կատու՛, պառավա՛ծ կատու, վորը շարունակ իր չորս թաթերի վրա յե ընկնում... Նոր թագավորը հենց յեկավ թե չե, հինը մոռացավ: Հիմի ել սրա փեշերն և լիզում... Խոջա Մուրաբե՛ք, ինչի՞ք յես պետք դու, ինչո՞ւ յես ապրում... Քիչմիշի նման քաղցր խոսքերով բոլորի առաջ ստրուկ է դառնում,

հլու, անխնայ, հնազանդութեան հալածող ներշնչում, բայց ինքնավստահ խրոխտ տերերին, թագուն ու անտես, ինքն է իշխում: Անսխալտ արքա, լավի տեսքով վատ, ստրուկի տեսքով տեր ու տիրական, վորը ինձ նման ներքինում անգամ զղվանք է աղղում: Հիմի, յես դիտեմ, նախորդ շահին նա վատարանում է: Կո այս նոր տերը, Խոջա Մուրաբե՛ք, սիրով կլսի քո տեղեկանքը: Նույնիսկ զղվելի դեմքիդ կժպտա, բայց մի՛ մոռանա, մատնիչի դեմքը ցեխոտ ջրերից սառույցի փոխված մաքրութուն ունի: Յերբ ժամանակը, իր ջերմությամբը, նրան կլուծի, դովարար սառցի տված հրճվանքը զղվանք կդառնա: Մատնիչի հանդեպ ամեն մի աղնիվ մարդու ներսույթում ատելութուն կա: Յեթե չատի ել, չի՛ հարդի յերբե՛ք և այն ժամանակ, Խոջա Մուրաբե՛ք, դո՛ւ նրան կատես, կըղջաս, կայրվես, քո հին տիրոջը նորից կփնտռես, քո հին տիրոջը՝ մեծ Ծահ Զեյիրին... Նա հեռացել է, բայց նորից կդա: Յես հավատում եմ աստղերի ուժին: Ծահի թաղնված բնակարանի վայրը ինձ միայն վստահացել են, վոր կապ պահպանեմ, պալատի դադունի անցուղարձերից միշտ տեղյակ պահեմ: Կանցնեն քիչ որեր և քո պաշտոնը, Խոջա Մուրաբե՛ք, իմ ձեռքը կընկնի: Պառավել ես դու... Հերբ՛ք է, ինչքան մեր պետը յեղար. տեղ տուր նորերին... Վոգեմբովեցի... Իդուր, Մուֆաղդա՛լ, այստեղ ինքդ քեզ, հիմարի նման, լեղու յես մաշում... Բայց թե ի՞նչ անես, յերբ անհրաժեշտ է, մարդիկ, յերբեմն, հարկից ստիպված, բարձր են

մտածում... Բայց սը՛ս... դալիս են... Պետք է հեռանամ: (Վոսմեթի ծայրով դուրս է գնում):

Վերադառնում են Յուսուֆը և Խոջա Մուրաբեքը:

ՅՈՒՍՈՒԲ.— Ուրեմն, այդպե՛ս... բայց հանկարծական բարձրացումիցը չիոթ է դալիս, դուլիս սրտովում...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Թող ինձ թույլ տրվի տիրոջս ասել, վոր կյանքում վո՛չ մի արտասովոր դեպք գոյութուն չունի: Մարդիկ մարդիկ են, վոչ վոք չի՛ ծնվում իշխելու համար, միշտ փոփոխական կյանքի ալիքը մեկին շատ վերև բարձրացնում է, մյուսին՝ ներքև... Այդպես ել յեղալ: Վա՛յ նրան, ով վոր չի կարողանա բարձրացման կետին իրան պահպանել մինչև կյանքի վերջն: Փա՛ռք մեծ ալլահին, դու մեծացել ես ժողովրդի մեջ և ժողովուրդը, արժանի պատվով, քեզ իրա տերը, արքան ճանաչեց... Դու պարտավոր ես արքայի վայել բարձունքի վրա քեզ ընդմիշտ պահել... Վոչ մի չիոթմունք կամ գլխապտույտ... Բո խոնարհ ճառան քեզ միշտ պատվանդան: Դի՛ր քո սուրբ վոտը այդ պատվանդանին և յերջանկորեն քո արքայական կյանքը վայելիր:

ՅՈՒՍՈՒԲ.— (Գրեթե ինֆնիթեն) Հեշտ գործ չե, սակայն, մի մեծ պետութուն լավ կառավարել:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Մենք կհեշտացնենք այդ գործը, տեր իմ:

ՅՈՒՍՈՒԲ.— (հանկարծ) Այսինքն, ո՞վ մենք:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Իմաստուն տերս և...

ՅՈՒՍՈՒԲ.— Յե՞վ...

ԽՈՉԱՍՏԱՆ. ՄՈՒԲ. — Յեզիւր մտերիւմ բարեկամները, վորոնց անհամբեր սպասում ե նա... վորոնց դաւրստյան վոտնաձայները արդեն լսվում են:

Մտնում են Յուսուֆի ընկերները և սրտագին վողջագուրվում են:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Յեզիւր, թանկադին իմ բարեկամներ, յես ձեզ կանչեցի... Բայց, կացեք տեսնեմ, ո՞ւր ե Կուլարը, մի՞թե ձեզ հետ չե: Վորքան հիշում եմ, նա պետք ե այսօր ձեզ հետ գիշերեր:

Մ. ՋԵՄԻԼ. — Մեզ հետ եր, այո՛... բայց... ինչպե՛ս ասեմ...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ինչո՞ւ լռեցիր...

ՋԵՖԻ. — Կուլարին ինքներդ լսվ եք ճանաչում... Մենք ուրախ եյինք անչափ, անսահման... իսկ նա, Կուլարը...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ի՞նչ, Կուլարը ի՞նչ... Դե՛ չուտ ասացեք:

ԹԱՄԱՋԱՆ. — Իր ձեռքում բռնած հողե բաժակը դետին չպրտեց ու ցրիվ վերեց: Մենք մեր յերջանիկ բախտովը հարբած, վոչինչ հասկացանք: Նա անվերջ լուռ եր, մինչև քո դրկած զորականն եկավ, մեզ շտապ կանչեց:

ԿՈՒՐԲԱՆ ԲԵԿ. — Այդ ժամանակ, նա, գլուխը դարձրեց և տխուր ասաց. — «Բոլորդ գնացեք շահի պալատը, յես սարի մարդ եմ, պալատի ողը ինձ համար ծանր ե... Յես մի բարեկամ Յուսուֆ ունեյի, վորից խաբվել եմ... Այժմ նա չկա... Մեռավ ինձ համար... Այժմ միայն կա թագաւոր Յուսուֆ, վորը, իհարկե, բոլոր շահերի նման, պետք ե իմ թշնամին լինի»:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Թշնամի՞ն... Ինչպե՞ս: Մի՞թե չասացիք, չասացի՞ք նրան, վոր մարդը մարդ ե, թեկուզ թագաւոր:

ՄԻՐՉԱ. ՋԵՄԻԼ. — Ինչպե՛ս չասացինք:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ի՞նչ պատասխանեց:

ՄԻՐՉԱ. ՋԵՄԻԼ. — Լաց լինելու պես յերկար ծիծաղեց, հետո, խելագար մի հայացք ձգեց, ասաց կատաղի. — «Գնացե՛ք դուք ձեր թագաւորի մոտ»: Ծերուկ Աշրաֆը ուղեց նրա մոտ մնալ — համոզել, բայց քո ուղարկած զորականն այնպես շտապեցրեց, վոր թողինք յեկանք:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Տարորինակ ե... Անհասկանալի ու զարմանալի... Իմ սիրած մարդը, միշտ գնահատած Մերյե Կուլարը, տարորինակ ե... (Կանչելով) Աղմ բե՛կ, շտապ կգնաս բարա՛ Աշրաֆի բնակարանը, այնտեղ կգտնես Մերյե Կուլարին, կասես, վոր կրկին-կրկին խնդրում եմ, վոր շնորհ բերի իր բարեկամի համեստ պալատը: Կասես, բոլորս և ամենից շատ ինքս, անհամբեր սպասում եմ իր յերջանիկ տեսքին:

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Գլխիս վրա, տե՛ր:

ՄԻՐՉԱ. ՋԵՄԻԼ. — Իսկ յեթե նորից համառի, չգա՞:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Համառի՞... չգա՞... (Աղբմին) Այդ դեպքում. վերցրո՛ւ հետդ ֆերրաշներ, բռնի բեր նրան...

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Գլխիս վրա, տե՛ր:

ԾԵՐ ԱՇՐԱՖ. — (Աղբմին) Կա՛ց, մի՛ շտապիր: (Յուսուֆին) Թո՛ղ սա դրսումը մի քիչ սպասի:

Ազգամբ դուրս ե գնում:

Սիրելի Յուսո՛ւֆ, յես քեզնից ծեր եմ, թող
բախտը աչքեդ լույսը չփակի: Այդ ի՞նչ ես ա-
նում: Կուլարին, գլխես, վաղուց եմ ծանոթ:
Ջաման խանն անդամ, իբր գլխավորներով, չկարո-
ղացայ նրան ձեռք դրել: Հիմի կարծում ես,
տասնյակ ֆերրաշով, կարող կլինես բռնի բերել
տալ... Բռնի՞... ի՞նչ խոսք ասացիր Կուլարի-
մասին: Լսով սկիզբ չեր այդ: Յես ինքս կերթամ:
Ծերունի մարդ եմ, յերկար տարիներ աղ ու հաց
կերած, յես կհամոզեմ, կբերեմ նրան: Նա կա-
տաղի յես, համառ ե, ճիշտ ե, բայց ծեր ընկերոջ
ջերմ աղաչանքին ավելի չուտով թերեւս լսի, քան
թե քո զրկած... Լա՛ւ, յես գնացի...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ինձ հասկացար, ծերունի Աշրաֆ,
Կուլարին յես միշտ սրտանց սիրել եմ: Իմ ցան-
կությունն ե նրա հետ խորհել, նրա հետ գործել:
Ինքս, ուրախությամբ անձամբ կերթայի, բայց...
այժմյան դիրքս... Վերջապես քիչ ել հասկանալ ե
պետք... Հարմար չի՛ վինի... Ղիտող աչքեր-
կան... Լա՛ւ, քանի վոր դու այդպես վստահ ես,
վոր Կուլարը քեզ հաստատ չի՛ մերժի, քնա՛ նրա
մոտ: Շնորհակալ եմ...

ՄԻՐՉԱ. ԶԵՄԻԼ.— Գնա՛, համոզի՛ր:

ԶԵՔԻ.— Մեր կողմից խնդրի՛ր:

ԿՈՒՐԲԱՆ.— Մենակ չդառն՛աս:

ԾԵՐ. ԱՇՐԱՖ.— Լավ, խոսք եմ տալիս (գնում է):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Չեյի ուղենա, վոր մեր պետության
առաջին որին, այսպիսի ներքին անախորժ գիտ-

ված տեղի ունենար: Բայց լավ կլինի, յերբ ա-
մեն մի բան լավ ել վերջանա: Նրան կհանձնեմ
մեր յերկրի զորքը. փորձված մարդ ե ոսպմի ար-
հեստում. կտրիճ ու խիղախ, վորին կարող ենք
մենք մեզ վստահել: Մեր մոտ հարեան ոսմանցի-
ները ե կամ ջալալիք թերեւս փորձեն, մեր իշ-
խանության առաջին որին, սահմանը նեղել: Կու-
լարը, անշուշտ, նրանց դեմ կռիող միակ հարմար
մարդն ե:

ՄԻՐՉԱ. ԶԵՄԻԼ.— Յեթե, ընդունի:

ԶԵՔԻ.— Պե՛տք ե ընդունի:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իսկ այժմ անցնենք պետության դո-
ժին: Յես ձեզ տալիս եմ խանության տիտղոս ե
վեզիրություն: Պետք չե մոռանալ-աղբի պատիվը
ամենքից բարձր ե, աղքատ ե այս յերկրի արժանի-
տերը: Պետք ե բարվոքել յերկրի ապագան, պետք
ե մշակել արդար որենքներ, պետք ե ա-
մեն կողմ դպրոցներ բանալ, կամուրջներ շի-
նել, ճանապարհները շտապ նորոգել, հողի մշակ-
ման, արդար տուրքերի մասին մտածել ե վաճա-
ռական դործունյա մարդկանց՝ միշտ ոժանդա-
կել... Խոջա Մուբարե՛ք, իմ ընկերներին, այս
նոր խաներին, առաջնորդի՛ր այն շքեղ սենյակը,
վորտեղ թանգազին զգեստներ կային... Յուրա-
քանչյուրդ ընտրեք ձեզ համար հարմար զգեստ-
ներ:

ԽՈՋԱ. ՄՈՒԲ.— Մեծ շահն-շահի հրամանովը աղա-
չում եմ ձեզ ընկերանալ ինձ: (Առաջնորդում ե
նրանց դուրս):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Մեմակ) Տարորինակ ե մենակությու-

նը: Յերբ յես քիչ առաջ ման եյի դալիս այս մեծ պալատում, մի սենյակ տեսա, վորի պատերին և առաստաղին վարպետ արվեստով նկարված եյին Մաղանդարանի ահալոր դեեր և նրանց դիմաց՝ նրանց հետ կռվող հին-հին դյուցազներ: Վողջ եյությունս համակված և այդ սոսկալի կռվով, վորը դեռ իմ մեջ շարունակում և, հանդիստ չի տալիս... Դեե՛ր, դյուցազնե՛ր, դեե՛ր, դյուցազնե՛ր... Մի այլ սենյակում, դարձյալ յես տեսա, սնդուկների մեջ պահված, հաղվադյուռ ու դարմանալի, հանդերձեղեններ, անթիվ, անհամար թանկագին ակներ ու մատանիներ... Այդքան շքեղանք ու հարստություն վորտեղից, ինչպե՞ս, յե՞րբ և հավաքվել... Դանդիս մեջ կրրկին, ասես կռվում են Մաղանդարանի ահալոր դեեր և Պարսկաստանի հին-հին դյուցազներ...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — (Դռնից հայտարարելով) Յերկրպագեցե՛ք մե՛ծ շահն-շահին:

Նոր վեզիրները մի պահ շփոթվում են, բայց զգեստը նրանց հոգեբանության վրա ագրած, նրանք յերկրպագում են:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Լա՛վ և, այդ լա՛վ և: Իզուր չե հաղրեթը Սուլեյմանի ասած մեծ խոսքը. — «Տո՛ւր իմաստունին պատճառ, վորպեսզի առավել ևս իմաստուն դառնա»: Իմ նոր վեզիրներ, մեր ազգի շահը, ճշմարտությունը, ձեզ վահան դարձրե՛ք, թո՛ղ ջննաթային Իրանը ծաղկի և ժողովուրդը, հաբուստ թե աղքատ, մի հոր հարազատ վորդիների պես, սիրով, հաշտությամբ, թող խաղաղ

ապրի: Հավատում եմ ճշմարտությանը, մի՞թե չպիտի դա...

Ծերունի Աշրաֆը վերջին խոսքի վրա ներս և մտնում:

ԱՇՐԱՖ. — Կդա... Թեպետ և շատ դժվար յեղալ նրան համոզելն:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Անակնկալի յեկած) Հավատում եյի...

ԱՇՐԱՖ. — Շատ ընդդիմացալ... Վերջին բոպեյին, ամաչում եյի ինքս ինձանից... Ասի՛ յա՛ Կուլա՛ր, ալիլի լավ և, աբտեղ, քո առաջ, անձնասպան լինեմ, քան թե մենակս գնամ Յուսուֆին: Փորձած բան և, տկարությունը յերբեմն ավելի զորեղ և լինում, քան զորությունը... Կուլաբը կակղեց, ձեռիցս առավ մահատու զենքը, ասաց. — «Լա՛վ, Աշրաֆ, խոսք եմ տալիս քեզ, գնալ Յուսուֆին, միայն վո՛չ հիմա»:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ինչպե՞ս վոչ հիմա: Յե՞րբ և ուզում գալ:

ԱՇՐԱՖ. — Մի-յերկու օրից: Նա ինձ խոսք տվեց:

ՋԵՄԻԼ. — Նա խոսքի տեղն և:

ՋԵՖԻ. — Խոսք տվեց, կդա:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Իսկ ինչո՞ւ համար նա խեղոյն չեկավ:

ԱՇՐԱՖ. — Նա ինձ պարզ ասաց. — «Շահերի համար թանկ և դուրս, քեզ խոսք եմ տալիս, գիշերով գնալ, գտնել իմ մարդկանց և նրանց վերցրած, գալ, ներկայանալ»: Բայց, նա կարեոր մի պայման դրեց:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Պայմա՞ն... Ի՞նչ պայման:

ԱՇՐԱՖ. — Վոր նրան ընդունես ինքդ մենմենակ: Բեզ հետ ցանկացալ առածին խոսել:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Իսկ դու խոստացա՞ր :

ԱՇՐԱՖ. — Այո՛, խոստացա :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ծնորհակալ եմ : Հողնե՛լ եմ ախոբ : Ե՛հ, Կուլա՛բ, Կոյա՛բ... Իմ նոր վեզիրնե՛ր, լո՛ւ բարեկամնե՛ր, աղգի կամքովն Իրանն ե դոված իմ և ձեր ուսին, պետք ե պահպանել պարպերի թողած այդ սուրբ ավանդը... Ձեր գործին անցե՛ք : Քննե՛ք ու դատե՛ք և վաղը պատրաստ ինձ ներկայացե՛ք :

ՎԵՋԻՐՆԵՐ. — Հանգստացե՛ք, տեր : Ամեն ինչ վաղը պատրաստ կլինի (Դուքս եմ գնում) :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Դեհ՛ր, դյուցազնե՛ր... դեհ՛ր, դյուցազնե՛ր... Խոջա Մուբարե՛ք, հոգնե՛լ եմ արդեն և սաստիկ քաղցած : Կարդաղերի շուտով սեղան պատրաստել :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Սեղանը ներսում պատրաստված ե, արքայից արքա. միայն թե տերս թո՛ղ չնորհ անի մի շա՛տ չնչին բան իրան հիշեցնել :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Խոսի՛ր, միայն կարճ :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Արքայից արքա, դու քո մտերիմ մարդկանցը վեզիր նշանակեցիր... Դա իմաստու թյան պարզ ապացույց եր... սուկայն մոռուցար...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ի՞նչը մոռացա :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Հին վեզիրներին...

ԼՈՒՐՅԱՆ :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Լա՛վ, այս բոպեյիս հրամայում եմ պաշտոնանկ անել :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Այդ բավական չե՛ :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ելի ի՞նչ մնաց :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Բրուտի դարձրած անիվն անդամ, յերբ դարձնելուց նա դադարում ե, դարձյալ, ինքն իրան, անշունչ անիվը, մի քանի բոպե պտույտ ե տալիս... Այսպես և նրանք : Հնարավոր չե մի հրամանով և մի որվա մեջ հին վեզիրներին ուժը պակասեցնել : Նահանգապետներ, զինվորականներ և ուրիշ շատ-շատ աղնվականներ նրանց մարդիկն են : Նրանք պաշտոնանկ լինելուց հետո, յերբ վոր վողջ մնան, վոտքի կհանեն ու կգրգռեն զորքին, ամբոխին և քո թանկագին կյանքին կսպառնան :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ծիշտ ե այդ, բայց թե... Ի՞նչ պետք ե անել :

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Հին շահերից մին, յերբ դահ բարձրացավ, սիրով, ժպտալով, իր մոտ հրավիրեց հին վեզիրներին, իսկ այնուհետև, հրաման տվեց ջարդել բոլորին և հետո ասաց. — «Նոր վրանին նոր պարան» :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Արյո՞ւն... Ձե, չե, չե... Իմ ուժը խոսքն ե, ճշմարտությունը...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Ըճմարտությունը, խմորի նման, վորոչ ձև չունի. ինչ ձև ամանի մեջ վոր լցնես, այն ձևն ել կառնի : Ձեյի ուղենա այդ ճշմարտությամբ տիրոջս արյունը զուր թափված տեսնել :

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (Մտածելով) Դեհ՛ր, դյուցազնե՛ր... (Խոջա Մուբարեֆին) Հրամայում եմ... կանչի՛ր Աղըմ բեկին, անձնապահ զորքիս հրամանատարին...

խոջա Մուրաբեֆը գնում է:

Դեհ'ը, դյուցադնե'ր...

խոջա Մուրաբեֆ և Ազըմ բեկ գալիս են:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Այլմ' բե'կ, մինչ այժմ՝ քո ինձ մատուցած ծառայութիւնը՝ զնահատելով, պարգևում եմ քեզ խանութիւն տնտես և խոստանում եմ, քո ինձ ցույց տված հավատարմութիւն համար՝ չափով, շտապ բարձրացում և պարգևատրում:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ.— Արքայից արքան ինձնից կտեսնի մի շտեմոված հավատարմութիւն, զաղտնադահում-թիւն և ծառայութիւն իմ կյանքի դնով:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Հենց այս րոպեյիս, ծածուկ, խիստ ծածուկ, պալատ կկանչես հին վեզիրներին և... կբանտարկես:

ԱԶԸՄ ԲԵԿ.— Դիմի'ս վրա, տեր: (Գնում է):

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Յերևաց իսկույն, վոր տերս ինձնից չատ խմաստուն է: Այժմ թույլ տրվի հայտնել տիրոջ, ինչպես վոր կարգն է, մեր մեծ հարեմում, սիրուն հարճերը պատրաստվել են դալ, նոր արքայի առաջ խոնարհվել և իրենց անկեղծ հավատարմութիւն յերաշխիքը տալ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ինչպես վոր կարգն է, թո'ղ այդպես լինի:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (Ծափ և տալիս, հարեմում սկսվում է յերաժշտութիւն, դուրս են գալիս հարեմի կանայք, խոնարհվում) Առաջնորդեցե՛ք կենաց աղբյուրին, փառահեղ սեղան և ընծա բերե՛ք ձեք

բյուր չնորհներն: Թո'ղ նրա շուրջը ջաննաթը ծաղկի և հուրինները քաղցր որորե'ն, լուսե մարմինը արեգակնափայլ մեծ շահն-շահին...

Հարեմի կանայք նազանքով առաջնորդում են Շահ Յուսուֆին:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (Մենակ) Բայց այս վախկոտը ծառայութիւնս չզնահատեց... Վոչ մի աստիճան ինձ չչնորհեց... և դրա համար, մի որ կղղջա...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Բ. ՊԱՏԿԵՐ

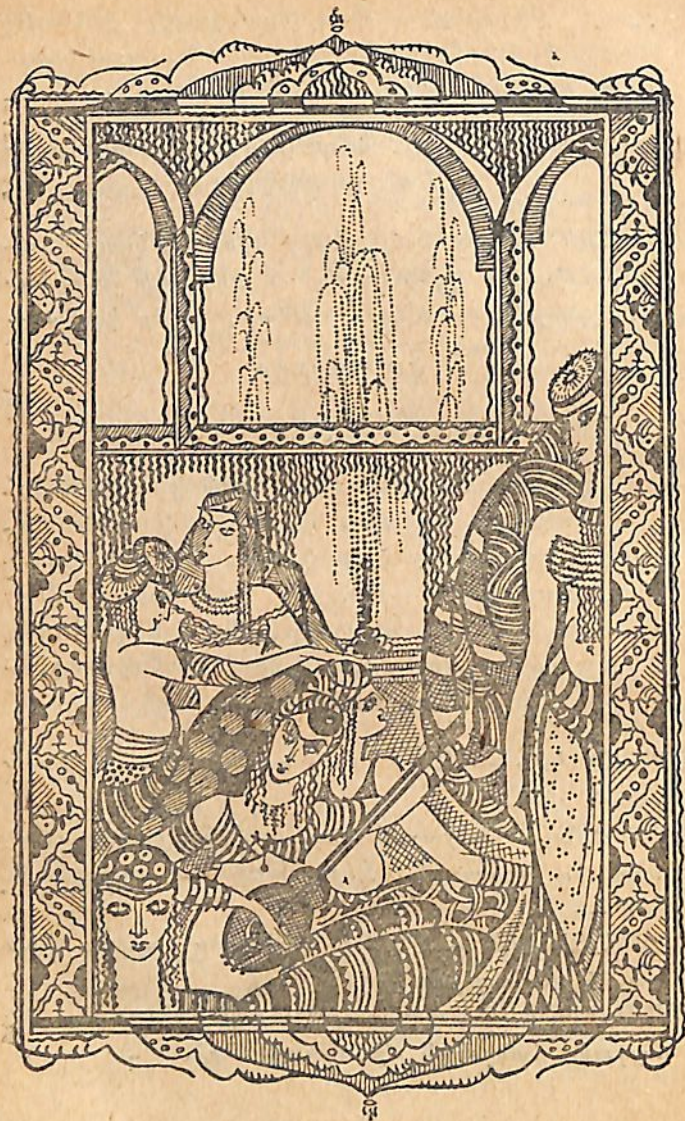
ՀԱՐԵՄ: Մեջտեղում ավագան ջրացայտով: Նստած են կանայք, մի մասը նվագում է, մյուս մասը յերգում քալածու: Ղայլան ծխողներ, քաթալված մշուշոտ անձանքին մեջ: Մտնում է Նազու խաթունը, գնում է գունագեղ և նկարագարդ լուսամուտի մոտ: Կանայք աչքերով հետևում են նրան:

ՉԱՐԱՅԱՆ ԿԻՆ.— Ասես՝ աշխարհի հոգսերն իրան տված լինեյին:

ԿՐԳՈՏ ԿԻՆ.— Դժվար է նրա համար այժմ այստեղ, նա յերադում է Զեյի արքային, վոր գնաց, չկա...

ՍՈՎՈՐԱՅԱՆ ԿԻՆ.— Մի՞թե իսկապես սիրեց նրան նա, թշվառութիւն մեջ:

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ.— Հպարտութիւնը նրան մղեց լուկայեպես հանդուգն մի արարմունքի:

ՉԿԱՄ ԿԻՆ. — Տանել չեմ կարող յես հպարտ կանանց :
ԿՈԿՈՉԱՎԻԶ ԿԻՆ. — Յես ել չեմ կարող... գեղեցիկ
 ել ե անպիտան կինը :

ՉԿԱՄ ԿԻՆ. — Ի՛նչն ե գեղեցիկ... ասում են այստեղ
 (ցույց տալով) արևանջի յետև մի հատ սև բիծ
 կա :

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԿԻՆ. — Բայց մեր նոր արքան, յերբ
 բոլորիս ել տնողեց, շոյեց, նրա հետ հատուկ
 մեղմությամբ խոսեց... և դեռ կխոսեր, յեթե
 Ֆիրուզան փորձված սիրո բոլոր ձևերով, չհրա-
 պուրեր թագավորին և...

ԹԱԽՈՏ ԿԻՆ. — Չարժի մտածել... Յերգիր թախի-
 ծով, զայլանից քաշիր, ծխի ու յերգի մեջ ել
 հողուղ վառ կրակը խեղդիր...

ՉԱՐԱՅԱԾ ԿԻՆ. — Յեթե ձեռիցս դար, յես կխեղդեյի
 Նաղու խաթունին, վոր լուսամուտից նայում ե
 այնպես :

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ. — Նրա նայվածքը հանգիստ չի տա-
 լիս և խռովում ե աղնիվ Ֆիրուզա խաթունի հո-
 գին... Իսկ մեր սիրելի Ֆիրուզան լայն ե, հան-
 դուզն, ուժեղ և կարեւորը, նա մեր պաշտպանն ե :

ՉԿԱՄ ԿԻՆ. — Նա ցանկանում ե լինել պալատի առա-
 ջին կինը :

ՉԱՐԱՅԱԾ ԿԻՆ. — Յեվ արժանի յե :

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ. — Ինձ համար ամեն-ամեն ինչ մեկ
 ե : Յես կին եմ միայն և գեղեցիկ եմ... աղքատն
 արդեն ինձ բախկանն ե : Ով ապահովի ինձ լավ
 զգեստներ, զորդ ու զարդարանք և հանգիստ մի
 կյանք, նրա մոտ ել յես կմնամ, կապրեմ... Իսկ

Թող մտածեն և հուզվեն նրանք, վորոնք ուզում են ժամանակից շուտ թառամել, թոչնէլ:

ԿՈԿՈՉԱՎԻԶ ԿԻՆ.— Յես մինչև անգամ չեմ ծիծաղում, վոր յերեսիս մաշկը ծալքեր չունենա:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԿԻՆ.— Ա՛յ «հին թաղավոր», ա՛յ «նոր թաղավոր»... մեղ պետք է միայն արքա, թաղավոր: Կնոջը պետք է մի ամուսին, վոր ունենա բարձր և զորավոր դիրք, թե ունեցավ ել զորավոր մարմին, այդ ել քո բախտին:

ԿՐՔՈՏ ԿԻՆ.— Իսկ ի՞նչ եք կարծում... Նոր թաղավորը կարող է թերևս բոլոր կանանցս ել բախտավորացնել: Չնկատեցի՞ք, առաջին դիշերն, նա պատրաստվեց բոլորիս դժվանքն միաժամանակ վայելելու և կիրքը բորբոքվեց. նրա աչքերը խիստ պղտորվեցին և նա նմանվեց մի յերաժիշտի, վորն իր յերգի մեջ տենչում է բոլոր գեղեցիկ կանանց հրապույրներն ի մի ձուլելու:

ՊՃՆԱՍԵՐ ԿԻՆ.— Այո՛, դա ճիշտ է... Յեթե Ֆիրուզան, մեղ վերջին պահին չհեռացներ, նոր թաղավորը արդեն պատրաստ եր բոլոր կանանցս իր մոտ պահել և...

ՉԿԱՄ ԿԻՆ.— Անկուշտ է հոգով...

ԿՐՔՈՏ ԿԻՆ.— Միմիայն հոգին ի՞նչ պետք է անեմ:

ԹԱՆԾՈՏ ԿԻՆ.— Չարժի մտածել... Յերգի թախծորեն, զայլանից քաշիր, ծխի ու յերգի մեջ ել հոգուդ վառ կրակը խեղդիր...:

ԿՐՔՈՏ ԿԻՆ.— Յեվ մտածել, վոր այս պահին, ինչքան մարդիկ կան կարոտ նույն ա՛յն տենչանքին, վորի կրակով վառվում ենք ներքուստ:

Կանայք սկսում են մոտենալ լուսամուտների և ասես փնտռում են հեռու հորիզոններ: Ներս է մտնում Խոջա Մուրաբեֆը, վտար գետին է խփում, փշաֆաղիչ ձայնով:

Խ. ՄՈՒԲ.— Լուսամուտներից հեռանալ խելոյն:

Հարեմի կանայք իրար են խառնվում, ասես աղունակների խումբ լինի:

ՆԱԶԼՈՒ.— Ինչո՞ւ յես նորից կատաղել, ծերո՛ւկ:

Խ. ՄՈՒԲ.— Յերազանքներն եմ տեսնում հարեմի կանանց աչքերում... Իսկ կանանց համար ամեն մի յերազ վատ է վերջանում:

ՆԱԶԼՈՒ.— Ինչքա՛ն ցուրտ են քո խոսքերն այսօր, Խոջա Մուբարեք... Այն հոգիները, վորոնք մըրսում են, ի՞նչ ունեն բացի յերազանքներից:

Խ. ՄՈՒԲ.— Կինը, մանավանդ այստեղ, հարեմում, պետք չէ յերազի:

ՆԱԶԼՈՒ.— (շֆեղագեղ ծաղկամանի միջից վերցնելով մի ծաղիկ) Բավականության համար մարդկերանց, կտրում են ծաղիկն իրա թփից... Ծաղիկն այդ պահին վռչինչ չի դդում, միայն ցողունն է լռիկ ձողոտում: Դա հրաժեշտի, հավերժ բաժանման, արտասուքն է իրական կյանքից:

Խ. ՄՈՒԲ.— Հետո՞, իսկ հետո՞...

ՆԱԶԼՈՒ.— Հետո, դնում են ծաղիկն այդ չքնաղ չքեղ ամանում, ջրի մեջ պահում: Թվում է, թե նա ապրում է այնտեղ առաջվա նման, բացում է նույնիսկ թերթերն իր նուրբ, թիթեռի նման և մեղամաղձոտ ժպտում է մարդկանց: Ո՛ր, այդ

ժպիտը, վոր պարտադիր ե... յերազանքն ե այդ ծաղիկին քնքուշ, վոր թոռմելու յե:

Խ. ՄՈՒԲ.— Հեռու յես գնում...

ՆԱԶԼՈՒ.— Միենույնն ե...: Մեզնից ամեն մեկն նման ե ծաղիկին, թիկից կտրված: Նրա այդ անշարժ թվացող կյանքը լուռ, բայց սրընթաց մի ալացում ե, ուղղված դեպի մահ:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ուղղված դեպի մահ:

ՆԱԶԼՈՒ.— Այո՛, դեպի մահ: Թո՛ղ վոր, ուրեմն, մահվան մուտք ճամբին, լուսե մի յերազ մեզ լուսալորե...

Վերջին նախադասության ժամանակ մտնում ե ֆիրուզա խաթունը, զգացվում ե մոտավոր փոքրիկ:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Իսկ ո՞վ ե քո այդ յերազը լուսե:

Խ. ՄՈՒԲ.— (քարկուքյամբ) Իսկ դու ինձ ասա, ո՞վ ե ասիել քեզ իրավունք այդպես հանդուգն ձևով հարցում անելու:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— (Նազուխ ուսից բռնելով) Քեզ հարց եմ տալիս, ասա, ո՞վ ե քո յերազը լուսե:

Խ. ՄՈՒԲ.— Չհամարձակվես դու ձեռք տալ նրան: Քեզ հարց եմ տալիս.— վո՞րտեղից քո այդ հարցում անելու հանդուգն ձևը իմ ներկայության: Ասես թաղուհյաց թաղուհի լինի:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յե՛վ լինելու յեմ:

ԿԱՆԱՅԲ.— Ինչպե՞ս:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ի՞նչ ասիր:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յե՛վ վոչ մի արդեւիք չի կարող յերբեք խախտնել ճամբաս: Ծահ Յուսուֆի հետ յես եմ

անցկացրել զիշերն անքուն: Յես բաց եմ արել հրապուլյրներիս անխեղճանալի շտեմարանը՝ ջերմաջերմ խոտքեր, նազանք ու զգվանք, մարմնի բյուր ձևեր, այդ բոլորի հետ մի սառը քրտինք, վորը նշանն ե ստեղծագործման... Նորընտիր շահը ամենից առաջ ինձնից կունենա ծնունդն առաջին ե այն ել տղա... Հավատացած եմ... Յես հիմիկվանից ինձ մայր եմ գդում թագաժառանգի... Լսեցի՞ր այժմ, Խոջա Մուբարեք:

Խ. ՄՈՒԲ.— Լսելը քիչ ե:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Ուզում ես ասել, մինչ այդ իմ ճամբին հաղար արդեւքներ...

Խ. ՄՈՒԲ.— Այո՛, արդեւքներ կարող են լինել:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Կարո՞ղ են լինել... Եդ վաղբի նման, դիտեմ յես կռվել ամեն տեսակի արդեւքի ընդդեմ... միայն կա մեկը...

Խ. ՄՈՒԲ.— Միմիայն մեկը...:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Այո, միմիայն:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ո՞վ ե այդ մեկը ե ինչո՞ւ մեկը:

ՖԻՐՈՒԶԱ.— Յես կին եմ, խոջա, իսկ կնոջ սիրտը, հաղար մի անտես ներքին թեւերով, իսկույն գդում ե հակառակորդին:

Հարեմի կանայք սկսում են ցրվել, Նազունն ևս ուզում ե հեռանալ:

Խ. ՄՈՒԲ.— Նաղու խաթուն, դո՛ւ ինչո՞ւ յես գնում:

ՆԱԶԼՈՒ.— Իր բարկության մեջ լավ ե առանձին թողնել խաթունին:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Յես առանձնության կարիք չեմ զգում:
ՆԱԶԼՈՒ.— Իսկ յես զգում եմ:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Ճշմարիտ չե այդ... Մնա՛ դու այս-
տեղ և ինձ ականջ դիր: Յերբ Յուսուֆ արքան,
սիրո առաջին ընթացքից հոգնած կարգադրեց
իրան առանձին թողնել, յես առիթ գտա սենյա-
կում ելի մի քիչ մնալու... Նա դեռ պառկած եր,
աչքերն չեշտակի խրած անորոշ տարածության
մեջ: Հետո թուղթ վերցրեց, սկսեց գրել...

Պ. ՄՈՒԲ.— Նաղլու, ճի՛շտ ե, վոր նորընտիր արքան
գրում ե այժմ բանաստեղծություն:

ՆԱԶԼՈՒ.— Այն վո՛ր գրադետ պարսիկն ե, վոր
կյանքում չի փորձում բանաստեղծություն:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Իսկ Յուսուֆ արքան իրա գրածը ո՞ւմըն
ե կարդում:

ՆԱԶԼՈՒ.— Ձգիտեմ ումը, բայց յերեկ գիշեր ինձ
կանչել տվեց, նստացրեց իր մոտ, հարց ու փորձ
արեց հնից ու նորից, հետո սկսեց, վոգևորու-
թյամբ, իր գրած տողերն կարդալ բարձրաձայն:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Իսկ ի՞նչ եր գրած:

ՆԱԶԼՈՒ.— Յես պարտավոր չեմ հայտնել արքայի
գրած տողերի բովանդակությունն ամեն մի կնոջ:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Ամեն մի կնո՞ջ... ոգնիր ինձ, Ողջա,
վոր կարողանամ ինքս ինձ զսպել...

Պ. ՄՈՒԲ.— Հանդարտ պահիր քեզ, Ֆիրուզա խա-
թուն... Ով վոր ուղում ե իշխել մեծ մարդկանց
կամքերի վրա, ամենից առաջ պետք ե գիտենա՝
լսել իմանալ, առանց վրդովման:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Յես չեմ վրդովվում... Միայն թող ասի,
ինչե՞ր ե գրում նոր շահնշահը, ի՞նչ և ո՞ւմ
մասին:

Պ. ՄՈՒԲ.— Յեթե անձնական մի գաղտնիք չկա Նաղ-
լու խաթունի և արքայի մեջ, նա մեզ պարզ
կասի:

ՆԱԶԼՈՒ.— Անձնական գաղտնի՞ք... Իմ և նորընտիր
արքայի միջե՞վ...:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Ինչո՞ւ յես հուզվում... քո ամբողջ
կյանքը մենակություն ե յեղել շարունակ: Յերբ
նախկին արքան մերժեց քեզ իրա հետը վեր-
ցնել... նորից մեն-մենակ մնացել ես դու...
Իսկ մարդկանց համար, մանավանդ կնոջ, փոր-
ձությունների ամենամեծը մենակությունն ե...:

ՆԱԶԼՈՒ.— Վո՛չ, յերբեք, յերբեք...

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Այսինքն ի՞նչ յերբեք... Յեթե հիմա
ել նորանոր կապով կապված չես զգում Յուսուֆ
արքային, ուրեմն ասա, նա ի՞նչ ե գրում:

ՆԱԶԼՈՒ.— Արքան գրում ե դատողություններ ապ-
րած որերի և կյանքի մասին:

ՖԻՐՈՒՉԱ.— Յեվ նա կարդում ե, իսկ դու լսո՞ւմ
ես:

Պ. ՄՈՒԲ.— Շատ ճիշտ եր ասված, — «Ամեն կնոջ
սիրտ հազար մի անտես նրբին թելերով խկույն
զգում ե հակառակորդին»:

ՆԱԶԼՈՒ.— Վո՛չ, սխալվում եք, յես մտադիր չեմ
հակառակորդը լինել վոչ վոքի: (Լուր-թյունից
հետո ֆնարակաճ հուզականությամբ) Պատմել են,
գիտեմ, թե ինչպես նախկին շահերից մեկը միտու-
թյան վերցրեց քնքուշ, զգայուն, շուշանի նման
մի պարողուհու, անունը թո՛ւթի... սիրեցին
նրանք, սիրեցին միմյանց արտակարգ սիրով...
Թո՛ւթիի համար, մեծ սիրո առաջ, փառք, իշ-

խանություն կորցրին իրանց խարուսիկ փայլը...
Բայց աշխարհումն այս ունայն, անցողիկ, ո՞ւմն
է տրված ապրել յերջանիկ յերկար ժամանակ...
Վառվող մոմի պէս ապառաջ կինն այդ իր սիրո
բոցով և մի դաժան ուր, մահվան ցուրտ քամին
փչեց ուժգնորեն և մոմը հանդավ և թո՛ւթին մե-
ռալ...

Խ. ՄՈՒԲ.— Հարեմի մյուս կանայք նրան թունալո-
րեցին...

ՖԻՐՈՒՋԱ.— (Աչքերում մի փայլատակում) Թունա-
վորեցի՞ն...

ՆԱՋԼՈՒ.— Թունալորեցին... Ձեզ, թող ձեզ լինի
թագավորական այս շքեղությամբ վոսկեղո՞ծ
քանար... յես նախընտրում եմ լեռների ողբ,
տարածությունն ազատ դաշտերի, դժվարություն-
նով վաստակված չոր հաց, կապույտը յերկնի,
և հողու անդորր, սեր, ազատություն...:

Խ. ՄՈՒԲ.— (վոգնիի նման փշուղեկով) Լռի՛ր, հե-
րիք ե... մտանդավոր և խռքերիդ վոգին-
(շուրջի կանանց) հեռացեք խկույն, ի՞նչ եք հա-
վաքիել, ինչո՞ւ յեք լսում:

Մտնում է Մուֆադդալը:

ՄՈՒՖԱԴ.— Արքայից արքան ցանկացալ իր մոտ...

ՖԻՐՈՒՋԱ.— Ինչպե՞ս, զարթնե՞լ ե...

ՄՈՒՖԱԴ.— Այո, զարթնել և և ցանկանում ե...
Նաղյու խաթունին:

ՆԱՋԼՈՒ.— Ի՞նչ, ինչո՞ւ համար:

ՄՈՒՖԱԴ.— Այնպես, կանչում ե...

ՆԱՋԼՈՒ.— Այդ չի կարելի...

ՖԻՐՈՒՋԱ.— Յես ել եմ ասում այդ չի կարելի...

Լսի՛ր ինձ, Նաղյու, խաթուն ինձ հեշտ չե... Լսե՛ք
ինձ, կանայք, տեսնո՞ւմ եք սրան գեղածալ մի
ոճ, Վոր սողոսկիլ և մեր հարեմից ներս և բույն
է դնում: Նախկին արքային լքող կանանց մեջ
միայն սա կոպեց բացառությունը... Յեթե աշ-
խարհի կանանց հավաքեն և նրանց բոլոր խորա-
մանկությունն դնեն կշեռքի նժարի մի կողմն,
սրա արածը մյուս նժարում ավելի՛ ծանր կշիռ
կունենա... Չոհարերությունն այն կեղծ դիմակն
է, վորով ծածկված ավելի հեշտին, հաճախ խա-
բում են տղամարդկանցը:

Բ. ԿԻՆ.— Իսկ Յուսուֆ արքան մի տղամարդ է...

ՖԻՐՈՒՋԱ.— Յե՛ւ ուժեղ, և՛ թույլ ինչպես տղա-
մարդ... Ինչո՞ւ յեք կանգնել, հարձակվեցե՛ք
չուտ Նաղյուի վրա, պատառե՛ք կաշին, գլե՛ք մա-
ղերը, խեղդեցե՛ք նրան, քանի նա ինքը... (հար-
ձակվել և ուզում Նաղյուի վրա):

Կանանց մեջ շարժում:

Խ. ՄՈՒԲ.— (Ահավոր նիչով) Հանդա՛րտ... հեռա-
ցե՛ք...

Կանայք կանգ են առնում:

Խ. ՄՈՒԲ.— Ճանապարհ տվե՛ք արքայի սիրուն, ար-
քայի կամքին:

ՖԻՐՈՒՋԱ.— Ձե, չե, չեմ թողնի... (նետվում է և
չոփում Նաղյուի առաջ արտասովառն ու դառ-

նաղի) Նաղլո՛ւ, իմ Նաղլու, քո այդ մեղմու-
թյամբ, անդամադրելի կանացիությամբ, մի խլիբ
ինձնից Յուսուֆ արքային... Աղաչում եմ քեզ,
աղաչում իրրե մի կին, վոր հաստատ հավատա-
ցած ե, թե իր արդանդում մի թագաժառանգ
ծնունդ ե առնում և մայր ե դառնում: (Մագերը
սփռում ե Նաղլուի վռտների առաջ):

Նաղլուն հետ-հետ ե փաշվում:

Պ. ՄՈՒԲ. — Ճանապարհ տվեք արքայի սիրուն, ար-
քայի կամքին:

Կանայք շարք են կանգնում, Ֆիրուզան ըն-
կած ե: Իսկ Նաղլուն անշարժ:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Գ ՊԱՏԿԵՐ

Պալատում դահլիճ: Յուսուֆը նստած ե
քալտին, նրա վռտներին, գետնի վրա, նստած
Նաղլուն, խոնարհ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Շքեղանք, արվեստ և կյանքի բոլոր
բարձրագույն ձևերն թագավորներն են միայն ըս-
տեղծել: Շահերն են կերտել գեղի, պերճանքի, ան-
մահ կոթողներ, վորպեսզի մարդկանց սերունդը,
հավերժ, դառնար, դիտի: Սրտիս մեջ, ասես, ան-
դադար յերգող տավիղներ լինեն... Գեղեցիկ
կանայք աղնվացնում են մարդկային հոգին...
Մարդ, յերբ սիրում ե, բարի յե դառնում... բա-
րեք եմ ուզում ամբողջ մարդկության, փարթամ

հարստին, հետին աղքատին և այդ բարիքը յես
կիրադործեմ... Լավ ե, շատ լավ ե թագավոր
լինել...:

ՊՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — (մտնելով) Մեծ Շահն-Շահը միշտ
ապրած կենա:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ի՞նչ նորություն կա, Խոջա Մուբարեք:

ՊՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — Տերս մողջ մնա, նոր վեզիրները ներ-
կայացել են և ցանկանում են իմանալ, արդյոք
արքայից արքան տրամադե՞ր ե իրենց ընդունել:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Այդ ի՞նչ հարցում ե, ասա՛, թո՛ղ ներս
դան:

(Խոջա Մուբարեքը ծափ ե տալիս, յերկու
ներքինիներ տանում են Նաղլույին):

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (մեմակ) Ինչպիսի՞ ուրեր և ի՞նչ գիշեր-
ներ յես անցկացրել եմ արդեն պալատում...
Կյա՞նք եր թե՛ յերազ... (վերցնելով արծաթյա
հայելին) Մի՞թե իսկուպես գեղեցիկ եմ յես...
Ինչո՞ւ այդ մասին թագավոր չեղած յես չեյի
յսել... Հարեմի կանայք բոլորն ել գտան, վոր
գեղեցիկ եմ, հուժկու, կորովի. կարապի նման
ծոցս լող տվին, բլբուլի լեզվով ինձ փաղաքե-
ցին... Այժմ, յերբ կյանքի յերկու կողմին ել
անձամբ ծանոթ եմ, պետք ե անաչառ իմ խոսքն
ասեմ. — Գեղեցկությունը, վորն անմահ ե, ամ-
բոխի գործ չե:

ՊՈՋԱ. ՄՈՒԲ. — (դռնից) Յերկրպագեցեք կենաց աղ-
բյուրին:

(Մտնում են նոր վեզիրները):

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Յեկե՛ք, սիրելի՛ք, այսօր մեր աղգի և մեր պետութեան մասին ուղում եմ խոսել և յսել: Ասացե՛ք տեսնեմ, ինչպե՞ս են գնում յերկրի գործերը:

ԶԵՄԻ.— Ամեն ինչ լավ է, արքայից արքա: Պետք է քեզ հայտնե՛ք, վոր յերեկ մի խումբ շատ հարուստ մարդիկ մեզ դիմում արին և իրանց անկեղծ ծառայութիւնը առաջարկեցին:

ԿՈՒՐԲԱՆ.— Խնդրեցին թույլ տալ, վոր բանլոր մարդկանց և մշակներին սիրով հավաքեն և կամուրջների, ճանապարհների վերաշինութեան խնդրն ձեռնարկեն:

ԶԵՔԻ.— Մի խումբ պատվաւոր վաճառականներ, վորոնց մեջ նաեւ մի անգլիացի աղղեցիկ Բալյոզ, մեզ ներկայացան և հայտնեցին, վոր նորընտիր շահին, իրանք պատրաստ են, սիրով ծառայել...

ԹԱՄԱԶԱՆ.— Յեթե մենք, նրանց դյուրութիւններ տանք ու պայման կնքենք, նրանք պատրաստ են գործարան բանալ, բոլոր պետութեանց հետ կապ հաստատել, մեծ յերկրների բարեկեցութիւնը վողջ Պարսկաստանը հարստացնել:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Պատրաստեցե՛ք շուտ թագաւորական մի հրովարտակ և հայտնեցե՛ք այդ պատվաւոր մարդկանց, վոր իրանց բոլոր ցանկութիւնները, իսկույն, մեր որոք, կիրադործվեն:

ԶԵՄԻ.— Շատ բարի, տե՛ր իմ:

Մտնում է Մեվլանա, բոլորը վառփի. նա նստում է Յուսուֆից հետո առաջին տեղը և նշան է անում գետի դուռը:

(Խոջա Մուքարբեֆ մտնելով մատուցում է արսնի մեջ մի քանկագին բնծա):

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Տե՛ր իմ, մայրաքաղաքի վաճառականներն այս համեստ ընծան ահիլ դնում են կենաց աղբյուրի վտանների առաջ և խնդրում են, վոր արքայից արքան մեծ շնորհ անի իրանց տեսութեան արժանացնել:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Խնդրեմ: Հարգանքով ներս բերե՛ք նրանց:

Խոջա Մուքարբեֆը դուրս:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Այսօր իմ կյանքի յերջանիկ օրն է. ամբողջ Իրանին յես պետք է ցույց տամ, վոր թագաւորը ժողովրդի հետ սրտանց կապված է:

ԽՈԶԱ ՄՈՒԲ.— (դռնից) Յերկրպագեցե՛ք մեծ շահին:

Վաճառականները մտնելով յերկրպագում են:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ձեր հավատարիմ այցելութիւնը ուրախալի յե: Հաստատ ասում եմ, ձեզ նման մարդիկ, հմուտ ու տեղյակ յերկրի գանձերին, հմուտ ու տեղյակ հարեան աղղաց ճանապարհներին, բոլորի ջանքով, արդար առևտրով, պետք է աշխատեն, վոր թշվառ, հյուժված այս մեր յերկիրը, իր հարստութեամբ փայլի ու ծաղկի: Հարստութիւնը մի աղղի թաղն է և դուք կլինե՛ք իմ գլխի թաղի աղամանները:

Ա. ՎԱՃԱՆ. Արքայից արքա՛, մենք յերջանկութեան խոսքեր չենք դառնում: Առաջին անգամ Պարսից աշխարհում, Իրանի գահին բաղմած մի արքա, պատիւ է անում իր արեգնափայլ շնորհը սիրելի

համեստ, դժբաղձ, առեւտրի մարդկանց: Մեր
գլխի վրա կաշխատենք պահել այդ մեծ շնորհը:
ՅՈՒՍՈՒՖ.— Չափազանց դո՛ւք ենք մեր ժողովրդից,
վոր այսպէս ջերմին հալատարմությամբ, իր
ղղացմունքը յեկավ մեզ հայտնել: Վաճառական-
ներ մեծն իրանի, ձեր խնդրանքները բավարարված
են: Մեր մեծ վեդիրը, Միրզա Ջեմիլ խան, շու-
տով կհանձնի ձեզ մի հրովարտակ, վորով, մեր
որոք, կվայելէք դուք ամեն տեսակի ոժանդա-
կություն, պատիւ և հարգանք:

ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐ.— Կեցցե՛ք լուսատու, բարեբար աղ-
բյուր, մեր Յուսուֆ արքան: (Դուրս եմ գնում):
Դրանում աղմուկ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ի՞նչ աղմուկ է այդ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (ներս է մտնում այլայլված) Արքա-
յից արքա, յերեք անծանոթ մարդիկ են յեկել,
վորոնք հաղած են հին ցնցոտիներ, բռնի ուզում
են քո վոտն համբուրել: Նրանք պնդում են, վոր
կենաց աղբյուրին վաղուց ծանոթ են և խնդիր
ունեն:

ՋԵՄԻԼ.— Հանդատացե՛ք, տեր, նրանց խնդիրը ինքս
կքննեմ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Վո՛ւ, վո՛ւ, այդ լավ է: Խոջա Մուբա-
բե՛ք, ներս մտցրու նրանց... Մի՞թե հոր համար
բոլոր վորդիքը հավասար կերպով սիրելիներ չեն:

Խոջա Մուբարեֆը ներս է մտցնում յերկրորդ
արարվածի յերեք գյուղացիներին:

ՋԵՄԻԼ.— Կարդ ու կանոնը խանդարում էք դուք:
Շո՛ւտ, առաջ անցե՛ք:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ասացե՛ք տեսնեմ, ի՞նչ խնդիր ունեք:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— (ուրախ շփոթ-մունքով) Հա՛...
ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ասա՛, մի քաջի՛ր, ինչո՞ւ յեք յեկել:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Այն է... Ուզում ենք, քանի վոր հիմի՛
աղատություն է, Շահն ապրած կենա, հոդ չու-
նենք...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Լավ, լավ, հասկացա: Միրզա Ջեմիլ
խան, կարդաղբիր իսկույն այս մարդկանց հա-
մար հողեր պարգևել:

ԳՅՈՒՂԱՅԻՔ.— Շահն ապրած կենա:

ՋԵՄԻԼ.— Տերս արդար է, մի քանի մարդու հողեր
պարգևել ինչ դժվար բան է. սակայն մտածե՛ք,
սրանք մենակ չեն. յերբ սրանց տոհմը պետք է
բոլորն ել անվերջ պահանջեն: Յերկնի աստղերի
թիվը կհատնի, բայց սրանցը վոչ. իսկ մենք չենք
կարող ուրիշի հողն ու սեփականությունը խլել,
տալ սրանց. դա արդար դործ չէ:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Անարդար դործ մենք յերեք չենք ա-
նի:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Այո՛... Անարդար դործ մենք յերեք
չենք անի:

ՋԵՄԻԼ.— Մենք մեր գյուղացուն լավ ենք ճանա-
չում: Նա իր վիճակից վոչ մի որ դո՛ւ չէ, դո՛ւ
ել չի լինի: Տրեխավորից աստված մեզ փրկի:
Խորամանկ, տգետ, խարդախ, խաբեբա...

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Յա՛... (Յուսուֆին) Չլինի՛, վոր դու
սրան լսես... Բա՛, ինչե՛ր ասաց:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (հանդարտ) Լռի՛ր:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Դու մեզ լավ գիտես, քեզ մոտ յեղել
ենք, այն ժամանակը, վոր դու մեզ համար նա-
մակներ ու արիզաներ եյիր դրում... Ե՛հ...

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Լռի՛ր:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (դժգոհ) Լռի՛ր, ասում եմ:

Ա. ԳՅՈՒՂ.— Սրան մի՛ լսիր, մեզ հայհոյում ե...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (բարկացած), Լռի՛ր, ասացի: Հեռաց-
րե՛ք սրանց:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Դահլճին կանչե՞մ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Վոչ, հարկավոր չե, հեռացրե՛ք մի-
այն:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (դռնից փերաշներն կանչելով,
գլուղացիներին դուրս ե գշել տալիս) Աղոթք ա-
րեք կենաց աղբյուրին, վոր ձեզ կյանք բաշխեց:
Գլուղացիները դուրս:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Արքայից արքան այսօր փայլեց իր ար-
դարությամբը: Թագավորներն պատմության մեջ
թող մի նոր եջ բացվի ու յերգիչները այս պայ-
ծառ որը թո՛ղ բանաստեղծեն:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Բանաստեղծներին, արվեստի մարդ-
կանց ու յերգիչներին լավ վարձատրեցեք: Սե-
րունդներ կանցնեն, աշխարհ կփոխվի, գեղե-
ցիկ ու լավ ասված խոսքերը, գիշերվա փայ-
լող աստղերի նման, միշտ վառ կմնան: Աշխա-
տե՛ք նրանց մեր ճշմարտության ուղիներն ցույց
տալ...

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (մտնելով). — Տե՛ր արքա, մի խումբ
զինված մարդիկ պալատ են յեկել. Աղբ քեկը,
վոր պալատի կարգի պահպանության գլխավոր
պետն ե, թույլ ե տվել ներս, քանի վոր նրանց
առաջնորդողը, տիրոջ սիրելի, քաջ Կուլաբ խանն
ե: Այժմ նա կանգնած դահլիճի դրսում, կենաց
աղբյուրին ուղում ե տեսնել, առանձին խոսել:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (վեզիրներին), Կուլաբն ե յեկել խոսե-
լու ինձ հետ: Մեզ մենակ թողեք: Ուղում ե ինձ
հետ առանձին խոսել և այդ խոստումը տրված ե
նրան:

Վեզիրները գնում են:

ՋԵՄԻԼ.— (խկույն մտնելով) Անդլիացի մեծ մի-
ստըր Բալյոզը, վոր աղբեցություն ունի մեր բռ-
լոր վաճառականաց և կալվածատեր աղնվակա-
նաց վրա հավասար, խնդրում ե շտապ մի ուն-
կընդրություն:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— (մտնելով) Տե՛ր իմ, մեծ անդլիացին տես
նելով այստեղ Մերյե Կուլաբին, զինված մարդ-
կանց հետ, հարմար չի գտել պալատում մնալ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Սա՛ ինչ բան ե, մի՞թե ինքներս չենք
տերը մեր յերկրի:

ՄԵՎԼԱՆԱ.— Տե՛ր արքա, մեր պետության այս սկզբի
որին, սխալ կլինե՛ր այդպես խորամանկ և ուժեղ
մեկին լարել մեր դեմը:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Շուտով գնացեք և գործը պարզեք:

Վեզիրները դուրս:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Խոջա Մուբարեֆին) Կանչի՛ր Կուլաբին:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Մի խնդիր, տե՛ր իմ, հակառակ,
վոր յես կրկին և կրկին խնդրեցի նրանց զենքե-
րը հանել ու պահապանի մոտը պահ թողնել,
նա հակառակեց: Պալատում յեղած որկնքի մա-
սին թե՛ և խոսեցի, բայց նա չզիջեց պատասխան
խկ տալ:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Խնդրիր, թո՛ղ ներս գա:

ԽՈՁՍ. ՄՈՒԲ. — (դռնից) Յերկրպագե՛լ մեծ Շահն — Շահին:

Կուլաբն ռադիկ ներս ե մտնում, հանում ե վերայից արամ: Նա զինված ե ամբողջ մարմնով:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — (վռտի) Յե՛կ, իմ սիրելիս... ճիշտն ասած, յերբեք չեյի սպասի, վոր իմ մտերիմ Մերյե Կուլաբը կարող կլինի իմ դեմ այսպիսի անհաշտ դիրք բռնել: Գիտեմ, վոր մարդիկ դժբախտ ուրերին, յերբ ամեն մի դործ ձախող ե դնում, սկսում են շուտ թշնամի դառնալ: Յես ե դու, Կուլաբ, թշվառության մեջ, միմյանց սրտակից ընկեր ենք յեղել: Այժմ մեր առաջ, յերբ վոր բացվել են բախտի դռները, խռովել ես դու: Նույնիսկ չես ուզում իմ հարկը պատվել: Ասա՛ ինձ, Կուլաբ, ի՞նչ եր պատահել, վոր յերբ բոլորիդ լուր եյի ղրկել դալ ինձ մոտ, այստեղ, դու ասել եյիր. — «Յես մի բարեկամ Յուսուֆ ունեյի, այժմ նա մեռավ»: Մի՞թե յես այն չեմ, ինչպես վոր եյի: Յեթե լի սերը նախադած լիներ, չեյի պնդի, վոր դու իմ պետության բոլոր գործերում գործակից լինես: Յեթե կույր բախտը ինձ Շահ դարձրեց, ասել ե քեզ ել Շահ-եղբայր դարձրեց:

ԿՈՒԼԱԲ. — Վերջացրի՞ր: Գիտես, վոր յես քեզ նրման կարող չեմ ճառել: Իմ ասած խոսքը միշտ պարզ ե յեղել, պարզ ել կլինի: Ասա ինձ խընդրեմ «Թաղավոր Յուսուֆ», միթե՞ յես ե դու նախկին մարդիկն ենք: Ասում ես, թե մենք

թշվառության մեջ յեղբայր ենք յեղել. ճիշտ ե, մարդիկ, միշտ, նեղության որին, յերբ բաժանելու վոչ մի բան չունեն, յեղբայր են լինում: Իսկ այժմ ասում ես «Իմ պետությունը»: Ավելի լավ ե, դու ինձ այն ասա. ո՞վ տվեց քեզ այդ «քո՛ պետությունը»:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ո՞վ պետք ե, վոր տար:

ԿՈՒԼԱԲ. — Համենայն դեպս, վոչ Շահ Զեյիրը, վորի դեմ յես միշտ կռիվ եմ մղել, իսկ դու հայհոյել:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Գիտե՞ս, սիրելիս, ժանտ ու մահաբեր, զորեղ թույնն անդամ, յերբ կարողանաս խելքով գործածել, մեռնող հիվանդին կյանք ե պարգևում: Շահ Զեյիր չկա, նրա մարդիկը բանտարկված են: Ամբողջ Իրանը մեր ձեռքն ե այժմ: Մենք նոր շունչ կտանք մեռնող Իրանին ե Պարսկաստանը ազատ կլինի:

ԿՈՒԼԱԲ. — Գիտե՞ս ինչ, Յուսուֆ, յես կոպիտ մարդ եմ, բայց մի բան գիտեմ. կարիճի թույնը պոշումն ե պահված:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Շատ մուրհն եր ասված... Բայց կա՛րելվորը՝ աղագյին շահի, աղագյին պատվի պահպանությունն ե... Պետք ե, ուրեմն, ամենից առաջ մեր աչքը դարձնենք դրսի թշնամուն: Պետք ե ամրացնել յերկրի սահմանը, ուժեղ զորք պահել: Դրա համար ել յես քեզ կարգել եմ Զաման Պանի տեղ. թող վոր քեզ կոչեմ, այժմ, գլխավոր հրամանատար Մերյե Կուլաբ խան:

ԿՈՒԼԱԲ. — (Լռաբյուռից հետո) Կաշառում ես ինձ... վա՛տ չե:

ՅՈՒՍՈՒՎ.— Վերապրում ես ինձ... լա՛վ չե
(փափր լուրջութից հետո) Իսկ յեթե ինքե՛ր արքա
դառնայիր...

ԿՈՒԼՍԲ.— Մի՛ շարունակիր... շրանից ավել մի
մեծ անարդանք դու չեյիր կարող... Այն կյան-
քը, վոր յես անց եմ կացրել տարիներ ամբողջ
արքաների դեմ կռիվ մղելով, յերբեք չեմ փոխի
հաղար ու հաղար թագավորության։ Յես կողոպտ-
եմ եմ բեկին, աղային, խանին, իշխանին և
կողոպտուտ իսկույն բաժանել թշվառ աղքատին։
Յերբ վոր պալատի հարստություններն քո ձեռքն
են անցել, ինչո՞ւ չես տալիս, հավասար բաժնում
դու այդ բոլորին... Ձե՞ վոր նկուղում ապրող-
ներն ել իրավունք ունեն կյանքը վայելել պայ-
ծառ պալատում։ Ինչո՞վ ես ուզում ինձ չլացնել.
այս շքեղությամբ, քո այս պալատով, զոր-
քով ու վրառքով... մի՛ հպարտանա... Բանվոր
ձեռքերն են, արյուն քրտինքով, պալատներ կեր-
տել, իսկ անարև, խոր նկուղների մեջ իրանք մա-
հացել։ Ամեն շքեղանք, թշվառ մշակի կրծքումը
ծլած մի վարդենի յե, փշերը խրված ցավոտ սըր
տերում, իսկ ծաղիկները տերերն են քաղում։

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Դու ասում եյիր, չգիտեմ ճառել,
բայց քո ասածը գեղեցիկ խոսք եր, ասված թեև...
խոսք մնալու համար։ Այժմ մենք պետք ե գործ-
նական լինենք։ Թշվառին յես ել կարող եմ խղ-
ճալ, բայց յերբ պետության գլուխն ես անց-
նում, այն ժամանակ ե, վո՛ր պարզ տեսնում ես,
թե կյաքն ինչպիսի՞ ալեկո՛ծ ծով ե, ի՛նչ լայնա-
ծավալ տգիտություն կա։ Դարեր են պետք մեզ,

լույս և դիտություն, վորպեսզի՛ կյանքի խռով-
յալ ծովը, հարթ, խաղաղ դառնա։ Մինչ այդ
մեղանից յուրաքանչյուրը պիտի ալիքի կամ
բարձրում լինի, կամ թե անդնդում։ Դու ուրախ
յեղիր, վոր նկուղներում ապրող մարդկանցը
խաներ, իշխաններ, առիթ են տվել, յերգը չթ-
ներին, այսպիսի շքեղ պալատ կառուցել։ Ամբո-
խը յերբեք իր ազատ կամքով մի բան չի՛ չինի։
ԿՈՒԼՍԲ.— Ծիշտ չե՞յի ասել, վոր իմ բարեկամ Յու-
սուֆը մեռավ։ Արդեն դատում ես թագավորի
պես։

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Անկեղծն ասա ինձ, մի՞թե իմ և Շահ
Ջեյրի միջև չի՛ լինի և վոչ մի տարբերու-
թյուն։

ԿՈՒԼՍԲ.— Կլինի, այն ել մեծ տարբերություն։
Հին Շահ Ջեյիրը անգութ եր, վայրադ, դրա
համար ել ամեն մի թշվառ ատում եր նրան.
Իսկ դո՛ւ, խորամանկ ճռճառն խոսքով պիտի աչ-
խատես կեղծել ու խաբել, ինչպես տա՛րիներ դու
ինձ ես խաբել... Քո բռնությունը թագուն կլի-
նի, բայց ավելի խոր։

Յուսուֆը հեգնատ ժպտում ե։

Ի դուր ե ժպիտդ... վոչ մի ուժ ողում կախված
չի՛ մնա, քո արհամարհած ամբոխը մի որ քեզ
կը տապալե։

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Կտրուկ) — Բա՛վ ե, վերջացնենք։

ԿՈՒԼՍԲ.— Դու վերջացրել ես, իսկ յես պետք ե
վոր...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Իսկ դու պետք ե վո՞ր...

ԿՈՒԼԱՅ.— Պետք է վոր գնամ և շարունակեմ:

ԽՈՁԱ ՄՈՒԲ.— (Մտնելով, վրդովված). Արքայից արքա, ահեղ սլատահար... Մի խումբ անծանոթ մարդկանց միջոցով սպաննված է տիրոջ սիրելին, ազնիվ Մեվլանան...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Մեվլանա՛ն... Այդպե՛ս... (Կուլաքիմ, վոր հագել է արամ, շոյող) Մնա՛ դու ինձ մոտ, թանկագին Կուլար:

ԿՈՒԼԱՅ.— Յես պետք է գնամ և շարունակեմ...

ՅՈՒՍՈՒՖ.— (Խիստ) Յես քեզ չեմ թողնի: Դու կանաս այստեղ:

ԿՈՒԼԱՅ.— (Ձեմքը հանելով) Զհամարձակվես: Իսկ յես գնում եմ, վոր շարունակեմ: (Դուրս):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Չ Ո Ր Ր Ո Ր Դ Ա Ր Ա Ր Վ Ա Ս

Ա. ՊԱՏԿԵՐ

Արևելյան բազար:

Արատի ոհառ ծախողը և բազմութուն:

ԽԱՆՈՂԸ.— Իրանի աղատ դավաճնե՛ր ու սրայազատնե՛ր... Տեսե՛ք, բռնվում է յերկու մատով, աջ ձեռքը բռնողովին աղատ է. մի քիչ տաք ջուր, չեղավ՝ գուլ ջուր, չեղավ՝ սառը ջուր, հաշիվը մեկ է, միայն թե լինի հայրենյաց ջուրը... Թըրջեցիր... Վո՞րտեղ է լաքան: Ով վոր ունի զգեստի մի քանի լաքա, թող բերի. հանեմ, մաքրեմ, ցույց տամ. թող տեսնեն գիտության ուժը և համոզվեն:

Մարդիկ են մոտենում, վորոնց զգեստի վրա այնքան արատ կա, վոր մաքուր տեղը արատ է քվում:

Մի անգամ, իրանցի ջահել մի գիտնական, վոր ման էր յեկել Հնդստանն ու Արաբստան, Ռումի աշխարհն ու Ֆրանդստան, մոտենց, տքնեց ու հնարեց այս ոճառը, վոր մեր յերկրի մարդիկ վայելուչ ու մաքուր հագնվեն և առաջադեմ ազ-

դերի շարքում դասվել կարենան: Հրաշքներ
չկան, կա միայն գիտութիւն. անե՛ծք խարերա-
ներին... Բերե՛ք, բերե՛ք ձեր զգեստները, ո՞վ ա-
րատ ունի՝ մաքրենք... Ա՛յ, բռնվում ե յերկու
մատով, աջ ձեռքդ աղատ ե և աջին:

Բաւկահատները գրպաններ են փնտռում,
փող չկա: Բագարի մի այլ կողմը՝ Յուսուֆի
նախկին տեղում նստած ե սարափը. մի մարդ ու
կին մոտենում են նրան:

ՄԱՐԴԻ.— Գեղ մոտ ենք յեկել, ելի՛րդ՝ ալիտի մեզ
ողնես... Տղաս հիւանդ ե:

ՍԱՐՈՒՅ.— Զուռնեմ, ալլահը վկա չունեմ... Ինչքա՞ն
փող ե պետք ձեզ:

ՄԱՐԴԻ.— Մի քսան թուման:

ՍԱՐՈՒՅ.— Բսան թումա՞ն... Դժվար ե ճարել...
Ձեր տունն ի՞նչ արիք, մնո՞ւմ ե:

ՄԱՐԴԻ.— Մեկ եղ տունը մնաց, մնացածը ծախել
ենք:

ՍԱՐՈՒՅ.— Իմ փողերն հիմա, սրա-նրա մոտ են...
Հիմա ձեզ նմանները չատ են... Ուրիշից կարող
եմ ճարել, բայց ուրիշը ինձ նման չե, քսան թու-
մանի համար ամսական յերեք թուման ել տոկոս
կուզի:

ՄԱՐԴԻ.— Ամսական յերեք թումա՞ն... Ի՞նչ ա-
րած... Մենակ թե տղաս վոտի կանգնի:

ՍԱՐՈՒՅ.— Լավ, այդ մեկը թող ձեր ասածը լինի...
Մի պատվաւոր յերաշխաւոր անշուշտ ճարած
կլինեք:

ՄԱՐԴԻ.— Յերաշխաւոր, վո՞րտեղից...

ՍԱՐՈՒՅ.— Յես արդարութիւն սիրող մարդ եմ,
ձեր տղին ել եմ սիրում... Ձեռքումս ե մեծա-
ցել... Յեկեք ձեզ մի խելք սովորեցնեմ... Դուք
այդ ձեր տունը ինձ գրավ թողեք, քսան թումանը
այսօր ձեզ ճարեմ... Այս ել մեր բարեկամութեան
խաթեր եմ անում, թե չե, այնպիսի ժամանակ
ե, վոր...

ՄԱՐԴԻ.— Շա՛տ շնորհակալ ենք, աստված ոջախդ
չեն պահի, ուրիշի կարոտ չթողնի, դաւիկի կսկիծ
չտեսնես...

ՍԱՐՈՒՅ.— Լա՛վ, ժամանակ մի կորցնի... Կացեք
մի հաշիւենք, ի՞նչքան ե անում. յերեք թումա-
նից, տարվա տոկոսը՝ 36, քսան ել մայան՝
56... Գնացե՛ք գրել տվե՛ք, վոր ինձնից
56 թուման նաղդ ասացել եք, առանց յերաշխա-
ւորի, իսկ փոխարենը ձեր տունը գրավ եք թող-
նում, մեկ տարի ժամանակով: Դուք գրել տվեք,
յես ել գնամ փողը ճարեմ: Դե՛հ, աստված ձեզ
հետ:

ՄԱՐԴԻ.— Գնա՛նք, ա՛յ կնիկ, գնա՛նք գրել տանք...
Մեր դարդը պատմենք ու մեր ցավը լանք... Աստ-
վա՛ծ: (Գնում են):

Հրապարակի մի այլ կողմը: Պատգարակի
վրա ապրանք ծախողներ:

ԾԱԽՈՂՆԵՐԸ.— (Յերգելով) Յեւրոպական հայելի-
ներ, սիրուն սանրեր, ժամացույցներ և սուլիչ-
ներ հատը յերկու շահիով, ինչ վոր ուղեք հատը
յերկու շահիով: (Վայր են դնում պատգարակը):

ՏՈՒՐԲ ՀԱՎԱՔՈՂ.— Կանգնած ծախելու համար
տուրք վճարե՞լ եք:

ԾԱԽՈՂ.— Ձե, չենք կանգնելու, ուտերնիս հոգնեց,
վայր դրինք մի բոպե շուռչ քաշենք, ելի կվերց-
նենք:

ՏՈՒՐԲ ՀԱՎԱՔՈՂ.— Ձի՛ կարելի, արենք կա՞ թե չե:
Դե՛, դե՛, չուտ վերցրեք:

Ձայնեք եմ լսվում.— Դեն կացե՛ք դեն կա-
ցե՛ք:

ՄԵԿԸ.— (Մտնելով) Թաղնվե՛ք, Թաղնվե՛ք:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Ինչո՞ւ:

ՄԵԿԸ.— Թաղնվեք, ասում եմ:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Ի՞նչ ե պատահել:

ՄԵԿԸ.— Շահն իր հարեմով վերադառնում ե դքսնե-
լուց:

Իրաբանցում:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ.— (Մտնելով) Մի՛ վախենաք, նրանք
մյուս փողոցով շրջեցին:

ՄԵԿԸ.— Լավ դիտե՞ս:

ՉՈՐՐՈՐԴԸ.— Ձես հավատո՞ւմ, արի ինքդ տես:

Բագարի բագմուքյունը հանգստանում ե:

ՄԵԿԸ.— Փա՛ռք ալլահին... Ախար մենք իրավունք
չունենք չա՛հի կանանց փեշի ծայրն խոկ տեսնե-
լու:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Իսկ չա՛հերն իրավունք ունե՞ն մեր
բոլորի կանանց տեսնելու:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Տեսնելու... Բան ասացիր. յեթե հա-

վանեն իրանց մոտ տանելու: Խողե՛ր, սրիկա-
նե՛ր...

ՉՈՐՐՈՐԴԸ.— Սը՛ս... կամա՛ց, կլսեն:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ.— Ե՛հ, թո՛ղ լսեն: Թաղալորի հետեից
միշտ կարելի յե խոսել: Նա չե՞ր, վոր թաղա-
դրության առաջին որերին ժողովրդին մեծ-մեծ
խոստումներ արեց:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԸ.— Խոսքով վոր փելավ յեփվի, ծովի
չափ յուղը ինձանից:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ.— Հիմի մենք ավելի վատ ենք աս-
րում: Գործ չկա:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԸ.— Վոչ դործ կա, վոչ փող:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Փողը չգիտեմ, բայց թե դործ ուղես
կարող ես դռնել մեծ անդլիացի Բալյոզի մոտը:
Նրա բաց արած արհեստանոցը արհեստանոց չե,
այլ մի ուրիշ բան: Շան աշխատանքի գնով լցրել
ե կին ու տղամարդ, ամեն տեսակի արհեստա-
վորներ...

ՉՈՐՐՈՐԴԸ.— Կարավաններով հում նյութ, խալիչա
ուղարկում ե նա իրա յերկիրը և փոխարենը շու-
կան լցրել ե ոտարկանի պատրաստ ապրանքով:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ.— Ձեր ձեռքով հյուսած տեղական ապ-
րանքն ո՞ւմը հարկավոր կլինի այժմ: Այն վո՞ր
հիմարը մեքենայի դործ եժան ապրանքը կթողնի
ու ձեր դործածը կառնի:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ.— Ահա՛ այս ել քեզ թաղավոր Յու-
սուֆ... Մեկ տարին անցավ դահ բարձրանալը և
մեծ խոսքերից, նոր որենքներից մենք խեղ չտե-
սանք:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԸ.— Առաջ, հին որենքով, հին մարդիկն

եյին գլխում ժողովրդին, հիմի, նոր որենքով, նոր մարդիկն են գլխում:

ՅԵՐՐՈՐԴ.— Թագավորի փոխակը քատիւ խալսի համար ի՞նչ: Մեր գլխի տերը աղքատությունն է յեղել:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ.— Իդուր չի ասված.— «Անբախտի բաղում, յերկնքից թափված անձրեկից անգամ, կաթիլ չի ընկնի»:

ՄՈՒՆԵՏԻԿ.— (Մտնում է, կանգնում բարձր մի տեղ և հայտարարում) Ժողովուրդ! լսեք, մեծ շահեր չահի նոր հրամանը: Հայտնի ավազակ Մերյե Կուլարը շարունակում է խռովքի մատնել մեր սուրբ յերկրը. դրա համար ել հայտարարվում է որենքիցը դուրս, աղբի դավաճան: Սպանել նրան նշանակում է, աստվածահաճո մեծ դործ կատարել: Ով վոր Կուլարին վողջ կամ թե մեռած հանձնի պետության, արժան կլինի պատվի և փառքի և վարձատրության: Թո՛ղ յերկար ապրի ժողովրդի հայր մեր Յուսուֆ արքան: (Ուրիշ տոնով) Լսողները լսեն և իմաց անեն չլսողներին:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.— (Վեցերորդին) Ասում եյիւր գործ չկա, հիմա գործ բացվեց:

ՎԱՐՍՏՈՒՅՐ

Բ. ՊԱՏԿԵՐ

Անգլիացի մեծ Բալյոզին պատկանող գորգի արհեստանոց:

Մի մասում նստած են կանայք, գործում են ուժասպառ: Նրանցից մեկը յերգում է, հեծեծում, պարսկական մի յերգ: Մյուս մասում, հյուսները նորգում են գորգի դագայանները:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— (Տալով ուրագի վերջին մի հարված) Ել չեմ կարող:

ՄՅՈՒՄՆԵՐԸ.— (Նրա նման) Թողնենք:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Աշխատել առանց հացի չի՛ լինի:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Յեթե այսօր ել բաղարում հաց չլինի...

Դ. ՀՅՈՒՄՆ.— Գնացին հացի համար ու չեկան:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Ասում են այսօր ուրիշ տեղից ալյուր են բերելու:

Գ. ՀՅՈՒՄՆ.— Դեռ չեկան:

ՈՒՐԱՆ ՀՅՈՒՄՆ.— (Փորին խփելով) Այս ջանն ինչի՞ չի դիմացել, վոր սրան ել չդիմանա: (Ծիծաղ):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ.— Եհ, գնանք, տեսնենք:

ՎԱՆԿՈՏ ՀՅՈՒՄՆ.— Իսկ յեթե վերակացուն դա՞:

ՈՒՐԱՆ ՀՅՈՒՄՆ.— Եհ, թո՛ղ դա...

ՎԱՆԿ. ՀՅՈՒՄՆ.— Ախար դեռ աշխատանքի ժամ է:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Ուղում ես ինքդ աշխատիր:

ՎԱՆԿ. ՀՅՈՒՄՆ.— Ուժ չունեմ, հասկանո՞ւմ եք ինձ...

ՂՈՒՌ ՀՅՈՒՄՆ.— Ուժ ել ունենայիր, քեղ չեյին թողնի... Ել չի կարելի համբերել: Գնանք:

(Գնում եմ ներքնակողմը) :

Կանանց բաժինը, իսկույն գործը բողոքում :

ԳՅՈՂԶԵՐ.— Լսեցի՞ք... Հաց չի լինելու. բա ի՞նչ ենք ուտացնելու մեր յերեխաներին :

ԳՅՈՒԼԻԻ.— Ի՞նչ ենք ուտացնելու... (անուշ ծիծաղում է) :

ՍԻՍԽԹԵԼ.— Ծիծաղիր... քեզ համար ի՞նչ :

ԶՅՈՒԼՅԻՍ.— Հիմի ի՞նչ անենք... Այսօր ել պիտի մնանք առանց հացի :

ԳՅՈՒԼԻԻ.— (Հանկարծ լրջանալով) Թաղեմ այս տեսակ կառավարութիւնը... Ի՞նչ է, ուղում է, վոք բոլորս ել Լեյլա՞ դառնանք :

ԳՅՈՂԶԵՐ.— Ի՞նչ Լեյլա :

ԳՅՈՒԼԻԻ.— Ղաչաղը, Գարա Լեյլան, վոր տղամարդու նման սարերումն է ապրում :

ՍԻՍԽԹԵԼ.— Ասում են, նա տղամարդու պես ել հաղնում է :

ԴԱՐԱՆՇԵՆԴԵ.— (Թափված առամներով) Ասա՛ պոռնիկ է :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Ասում են, Գարա Լեյլային թաղալու բի զորքը չատ է հալածել... Ինչքան ել վոք կրակել են, դնդակը չի դիպել :

ՍԻՍԽԹԵԼ.— Հո Գարա Լեյլան հաց չունենալու համար սարը չքաշվեց :

ԳՅՈՂԶԵՐ.— Հապա ինչո՞ւ համար :

ԳՅՈՒԼԻԻ.— Նա զաչաղ Մերյե կուլարի հետ կապ եր պահպանել, նրա մարդկանց ողնել, ուտելիք

ճարել, ապաստան տվել... Կառավարութիւնը Լեյլային ուղեցել է բռնել :

ՍԻՍԽԹԵԼ.— Կուլարը ինքը ուտելիք միշտ ունեցել է, նա դեռ իրա ունեցածն ել աղքատների հետ է բաժանել :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Կուլարը առաջ թաղալոր Յուսուֆի հետ ընկեր է յեղել...

ԳՅՈՂԶԵՐ.— Եդ բոլորը լալ, հիմի ի՞նչ ենք ուտացնելու մեր յերեխաներին :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Կնանի՛ք, յեկեք ձեզ մի լալ բան աւեմ :

ԲՈՂՈՐԸ.— Ի՞նչ լալ բան :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Յեկեք մեր յերեխանց առնենք ու շահի պալատում քնատ մտնենք :

ԲՈՂՈՐԸ.— Հետո՞...

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Ի՞նչ հետո, դրա մասին ձեզ չե՞մ պատմել :

ԲՈՂՈՐԸ.— Ձե, պատմիր :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Մենակ թե նայեք, վերակացուն չլինի հանկարծ դա :

ՄԻՆԸ.— (Նայելով) Վոչ վոք չկա :

ԲՈՂՈՐԸ.— Պատմի՛ր, պատմի՛ր :

ՆԱՆՐԱՋԱՅ.— Հա՛, ուրեմն այսպես... Մի անգամ Իրանում հաց չի լինում. սովը ամեն կողմ բռնում է : Մարդիկ ստիպված են լինում լեռներ ու անտառներ ընկնել, ինչ վոք գտան՝ ուտել : Մի որ ել մի խումբ կնանիք հալածվում են, գնում են շահի պալատի առաջ, սկսում են զուլ : Շահի թաղալորը լսում է, լուր է ուղարկում, թե՛ ինքնա՞ կնանիքը գոռում են : Ես կնանիքն ել պատաս-

խանութ են. — «Թաղավորն ասլըած կենա, հաց
չկա, այնքան խոտ ու կանաչ կերանք, վոր եչ
դարձանք. մի ճար արա, ամբարներիցդ մի քիչ
ալյուր բաշխի»:

ԳՅՈՒԼԼԻ. — Յեկեք, մենք ել գնանք պալատի առաջ
դռանք:

ՍԻՍԻԹԵԼ. — Հետո՞, բախչո՞ւմ ե (Նանքաջափը
լուռ է):

ԶՅՈՒԼՅԻՍՐ. — Դե՛հ, վերջը ի՞նչ ե լինում, չասա-
ցիր:

ԲՈԼՈՐԸ. — Դե՛հ, ասա՛, ասա՛, ի՞նչ ե լինում:

ՆԱՆՐԱԶՍ. — Թաղավորն ասում ե. — «Քանի վոր
այդ կնանիքը եչ են դառել, հրամայում եմ
վրտները նալել»... ու նալում են խեղճերին:

ձիչ ու ծանր լուրք-յուն: Յերգողը սկսում ե
դառնագին մի յերգ: Մտնում են գնացող հյուս-
ները, նրանց հետ և ուրիշները:

ԼՈՒՌ. — ՅՅՈՒՄՆ. — (Առաջից) Ել չի՛ կարելի... ել չի՛
կարելի:

Ուրիշ կողմից գալիս են յերկու մարդ, բո-
լորը նրանց շրջապատում են:

ԲՈԼՈՐԸ. — Հը՞... Ի՞նչ յեղավ:

Ա. ՅԵԿՈՂ. — Զկա:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ. — Ինչպե՞ս թե չկա:

ՎԱՍԿՈՏԸ. — Ասել ե՛ հսո՞ր ել քաղցած ենք մնալու:

Բ. ՅԵԿՈՂ. — Դեռ չի յեկել... Ասում եմ, հայտնի չե
յերբ ալյուր կգա:

Ա. ՅԵԿՈՂ. — Ասացին կառավարությունը աշխա-
տում ե:

Գ. ՀՅՈՒՄՆ. — Աշխատո՞ւմ ե... Աշխատո՞ւմ ե...

ՈՒՐԱՆ ՀՅՈՒՄՆ. — Այդպես յես ել կարող եմ աշխա-
տել. այնպես չե՞, վոր իմ տխուր ու անդին (փո-
րի վրա նիւնուր նվագելու նման): «Ասում են, թե
դրախտումը պիտի լինի գինի ու յար, յար ու
գինի: Զի՞ լինի, վոր այդ բոլորը այստեղ լինի»:
Բայց հետը ուտելու բան ել լինի:

Հայտնվում ե հանկարծ վերակացուն: Կա-
նանց բաժինը աշխուժով աշխատում ե:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — (Հյուսնեքին) Ինչո՞ւ յեք թողել աշ-
խատանքը. դեռ դադարի ժամանակը չե:

ՈՒՐԱՆ ՀՅՈՒՄՆ. — Այ, յես այստեղ Հաֆիզից բա-
նաստեղծություն եյի ասում, սրանք ել վողեւոր-
ված լսում եյին:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — (Խիստ) Դու քո այդ հանաքները
թո՛ղ, գիտե՞ս:

ԼՈՒՐ. — Ել չի կարելի:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — Ի՞նչ չի կարելի: Առանց հանաք չի՞
կարելի:

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ. — Առանց հաց չի կարելի:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — Ի՞նչ չի կարելի:

ԼՈՒՐ. — Համբերել չի՛ կարելի:

ՈՒՐԱՆ. — Աշխատել չի՛ կարելի:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ. — Ինչե՞ր եք ասում, ինչե՞ր եք աս-
ում... Մի մոռանաք, վոր խալիի այս մեծ ար-
հեստանոցը պատկանում ե անդլիայի միտլըր
Բալյոյին: Նա պայմանադիր ունի թագավորից

հաստատուլած: Յեթե դուք թողնեք ձեր դործը, նա ահադին տուգանք կսահանջի մեր պետութեանց... Ուրեմն, խնդրում եմ, չուտ դործի անցնել: (Վոչ մի շարժում) Դուք չե՞ք լսում ինձ, լսա՛վ... Ձեզ կարգադրում եմ չուտ դործի անցնել:

Վոչ մի շարժում:

Ձե՞ք անցնում դործի, շատ լավ... Յես հենց կզնամ անգլիացի միստրը վարիչին լոմաց կտամ, տեսնենք վոնց չեք աշխատի... (գոռալով) Դա՛վաճաննե՛ր...

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ.— Մենք հաց ենք ուզում:

ՈՒՐԱԽԸ.— (Գոռալով) Յես հետն ել ուտելու մի ուրիշ բան եմ ուզում:

ՎԵՐԱԿԱՅՈՒ.— (Հեռվից սպառնալով) Յես քեզ ցույց կտամ:

ՈՒՐԱԽԸ.— Ամբ չլինե՛ր՝ կասե՛յի... Լսով, չեմ ասի:

Ծանր լուրքյուն:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— (Դեպի վերակացուի կողմը) Ձեր հերն անխճած: Հենց վոր մի քիչ ձայնդ բարձրացրիր, հենց վոր իրավունքդ պահանջեցիր, խկույն կպցնում են «դավաճան»: Այ, Մերյե Կուլաբին ել եղպես են կանչում:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Ճի՛շտ է, ելի: Մերյե Կուլաբը կողոպտելով է ասլրում:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Նայած թե ո՛ւմն է կողոպտում:

ՈՒՐԱԽԸ.— Յե՛վ կողոպտածը ո՛ւմն է բաժանում:
ԼՈՒՌԸ.— Նա մեծ զաղափարի համար է անում, բոլորիս համար է անում:

ՈՒՐԱԽԸ.— Դրա համար ել նրա մարդիկ շատանում են: Աստված վկա, յես ել եմ նրանց միանալու:

ԼՈՒՌԸ.— Շատե՛րս:

ՄԻ ՔԱՆԻՍԸ.— Մը՛ա, լռեցե՛ք, ինչե՛ր էք խոսում:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Տեսնենք վերջը ի՞նչ կլինի:

ՎԱՅԿՈՏԸ.— (Քաղցից հոգիով) Արդյոք չաշխատե՞նք, մեկ ել տեսար ֆերբաշներ բերին, լըցրին... Այդ անգլիացին շատ դադան մարդ է, պետութեան մոտ ձայն ունի... Վերջը ավելի վատ չլինի:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Սրանի՞ց ել վատը...

ՈՒՐԱԽԸ.— Կախաղանի վրա կլինի... Այսպես... ճոճ՝ վելիս...

ԼՈՒՌԸ.— Ել չի կարելի...

Այդ միջոցին ներս է մտնում ՇԱՀՐՈՒՀ խանը:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ի՞նչ չի կարելի:

Հյուսնների մեջ իրարանցում:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Շահրուհ խանն է:

ՈՒՐԱԽԸ.— Նախկին հահանդապետ դորահանը:

ՎԱՅԿՈՏԸ.— Մեր բարերարը: (Շահրուհին) Քո որով լավ եր ամեն ինչ, խան:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ամեն ինչ լավ է, յերբ անցյալ է դառնում:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Ելի հաց չկա... նեղն ենք, խան:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— (Հեգնուտ) Անցողիկ բան ե, ժամանա-
կավոր... Ճիշտ ե, հաց չունենք, բայց չե՞ վոր
ուրիշ ապրանքներ լինեն, աղատություն կա:

ՈՒՐԱՍԽԸ.— Դատարկ փորով աղատությունն ինչի՞ս
ե պետք: Դու ինձ կուշտ փոր տուր, աղատու-
թյունը ինքնիրեն կուգա:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Դու սխալվում ես, յեղբայր սիրելի...
Աղատությունը յերբեք չի յեկել կուշտ փորից հե-
տո. աղատությունը քաղցից ե ծնվել, հուսով
որորվել ե հանդգնությամբ աճել, մեծացել:

ՈՒՐԱՍԽԸ.— (Կատրված) Այդ ել ճիշտ ե: Լսեցի՞ք:

ՉՈՐՐՈՐԴ.— Հիմի ի՞նչ անենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ինչ անե՞ք... Յերգեք:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Այդ ինչո՞ւ համար:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ամեն ժողովուրդը դեռ նախ յերգում ե,
իսկ հետո...

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Հետո ի՞նչ...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Հետո կուվում ե, յեթե ույժ ունի...
Այդպես են ասում:

Գ. ՀՅՈՒՄՆ.— Քաղցած փորով արջն անգամ չի յեր-
գի:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Բայց կմոռչե...

ՎԱՍԿՈՏԸ.— (Ահավար մոնչոցով) Հաց տվեք ինձ,
սոված եմ...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ի՞մ հարազատներ, թշվառ յեղբայրներ...
Դեռ մի քիչ առաջ, յես խոսում եյի անգլիացի
մեծ Բալյոլի հետը, մեր յերկրի ծանր դրության
մասին, ձեր թշվառության վերացման մասին:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Իսկ Բալյոլն ի՞նչ ասաց:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Նա ասում եր, թե թաղավորը չի հար-

դում իրա տված խոստումը, իրա մոտ բանող
դործավորների չոր հացն անգամ չի ապահովում
ե դեռ շատ բաներ...

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Այժմ ի՞նչ անենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ինչո՞ւ կարող եմ ձեզ ոգուտ բերել:
Իշխանություն այժմ դիտեք, յես չունեմ...
Յես ձեզ տվել եմ ինչ վոր հին որից մնա-
ցել եր քիչ, հիմա մնում ե վերջին վերար-
կուս: Առեք ու ծախեք (հանելով վերարկուս,
նետում ե նրանց) Թերևս սրա փողով կարենաք
մի քիչ հաց ձարել: (Հուզված): Յես հեռանում
եմ, ծանր ե ձեզ տեսնել թշվառ վիճակում:
(Գնում ե):

ՎԱՍԿՈՏԸ.— Նա մեզ սիրում ե:

Բ. ՀՅՈՒՄՆ.— Սիրում, ինչպես հայր:

Գ. ՀՅՈՒՄՆ.— Նա մեզ հույս տվեց:

Ա. ՀՅՈՒՄՆ.— Յեւ հանդգնության կայծեր թողեց
մեր հոգիների մեջ:

Դ. ՀՅՈՒՄՆ.— Սրանով դու հաց չես ձարի, սակայն
նա մեզ տվեց իր վերջին վերարկուն:

ՈՒՐԱՍԽԸ.— (Հանելով իր պատառտունը գգեստը ե
նետելով) Վերցրեք նաև իմ վերջին վերարկուն:
(Մնում ե մերկ):

ԼՈՒՌԸ.— Ել չի կարելի...

ՈՒՐԱՍԽ.— Գնանք Կուլարի մոտ:

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՇԱՀՐՈՒՀ խանի մտա: Նստած են Հաբիր խան, Ա. և Բ. ազնվական: Գալիս են հրետանի-
ների նախկին պետ Շաֆիր խանը, հեծելազորի
պետ Ֆարաջ խանը և Սեյիդ Ամանուլլան:

ՍԵՅԻԴ.— Ինչո՞ւ չկա Շահրուհ խանը... մեզ կան-
չել ե, խել ինքը չկա:

Ա. ԱԶՆՎ.— (Կոդֆիևին) Նա սիրում է ուշանալ, վոր-
պեսզի մտնելիս բոլորիս վրա կանգնեցնի:

Բ. ԱԶՆՎ.— Լուր, Շահրուհ խանը խելոք ու հան-
դուպն ե... Այդպիսի մարդիկ ծնված են մեծ լի-
նելու համար:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ.— Լսե՞լ եք ժողովուրդը ի՞նչ յերգ է
հնարել թագավորի վրա:

ՄԻ ՔԱՆ.— Ի՞նչ յերգ:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ.— «Քանդեցիր Թավրիզ, աղբեցիր Մա-
րանդ»:

Բոլորը ծիծաղում են:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ.— Յես ու խա ալլահը, ժողովուրդը մե-
զանից խելոք ե:

ՍԵՅԻԴ.— Յեթե ճիշտ ե, վոր Շահ Զեյիբը վողջ ե...

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ.— Ճիշտ ե... Հիմա մենք կարող ենք
ժողովրդին վրաքի հանել, պալատը չըջապատել
և...

ՖԱՐՐԱԶ ԽԱՆ.— Յեմ Յուսուֆին դահնկեց անել,
սպանել: Բայց...

ՇԱՀՐՈՒՀ.— (Վորն աննկատ մտած լսում եր) Ի՞նչ
բայց...

(Բոլորը վախեցած, վառփի)

Նեղություն մի կրեք, նստեցեք խնդրեմ:

Ա. ԱԶՆՎ.— (Կոդֆիևին) Տեսա՞ր, թեև աննկատ,
բայց ելի հրամայեց:

Բ. ԱԶՆՎ.— Լուր:

Բոլորը նստած են: Լուրքյուն:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Ինչո՞ւ լուրքի: Քիչ առաջ շատ լուրջ,
նույնիսկ տաքացած, խոսում եյիք դուք: Ինչի՞ց
եք վախում (հեգնուտ) «զինվորականներ», «աղ-
նախականներ»...

ՖԱՐՐԱԶ ԽԱՆ.— Հերի՛ք ե, Շահրուհ... դու մեզ
հայտնել ես, վոր Շահ Զեյիբը վողջ և առողջ ե
և գտնվում է մայրաքաղաքում: Դու ունես նաև
շատ շատերի հետ խառն զաղտնի կապեր... Վրեժ
ե լցվել մեր հողինե՞րում... Գործի ցանկություն:
Մենակույթյունը սպանում է մեզ, մենք ել ուզում
ենք ի մի խմբվել, մեր կամքն ունենալ, գործի
դիր դու մեզ:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Անկեղծ խոսեցիր, ազնիվ Ֆարրաջ խան,
այժմ տեսնում եմ, դա ցանկությունն է, այո բո-
լորիդ... Ուրեմն, լսեք: Խոսվեք ե ապրում յեր-
կիրը հիմա: Ստոր ուսմիկը, Կուլաբի զաղիր
մարդկանց դրդեմով, հարձակվել է մեծ կալ-
վածոց վրա, այրել, թալանել և ձեռքն անցածը
իրանց մեջ բաժնել: Նրանց մի մասին ձերբակա-
լել են, բերել են այստեղ ու բանտ նստացրել:

ՀԱՖԻԲ ԽԱՆ.— Կարվածներն այրել ու թալանե՞լ
են... զբաղեց վատ բան կարող ե դուրս գալ:

Ա. ԱԶՆՎ. — Վո՞րտեղից ե սյդ Մերյե Կուլարը այդ-
քան մարդ ճարում:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Վորտեղից... Գյուղը դժգոհ ե, քա-
ղաքը նույնպես... Աղահանքերում, յերկաթի,
դորդի արհեստանոցում աշխատող մարդիկ,
հյուաներ, քարտաշներ, թամբաքուլի մեծ դաշտե-
րում բանող շատ-շատ մշակներ սկսել են տարվել
Կուլարի հայտնած դաղափարներով:

ՅԱՐՐԱԶ ԽԱՆ. — (Վրդովված) Ի՞նչ ապշեցուցիչ
հանդարտությամբ ես պատմում բոլորը:

Բ. ԱԶՆՎ. — Այդ ավաղակի, Մերյե Կուլարի, դաղա-
փարները աղնվածնունդ ամեն մի մարդու շահե-
րին դեմ ե:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Հանդարտվեք, խնդրեմ... Կարևորե-
այժմ դժգոհությունն ե: Ստոր ռամիկը, լինի նա
դեղջուկ թե արհեստավոր, թող վտուքի կանգնի:
Մենք կողոպտործներ սմեն կոսող ձեռք... Հե-
տո այդ ձեռքը կտրելը հեշտ ե: Մայրաքաղա-
քում...

ՀԱՅԻԲ ԽԱՆ. — Իսկ ի՞նչ կա այստեղ-մայրաքաղա-
քում:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Մայրաքաղաքում (ծիծաղում ե): Դրա
համար ել, շատերի նման, դատարկ խոսքերով
որս չեմ կորցրել:

ԲՈՒՆՈՐԸ. — Ասա՛ մեղ, պատմի՛ր վերջապես:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Շահ Զեյրի հետ դաշն ենք կապեչ
անդլիացի մեծ Բալյոլի հետը, վորը նախապես
Յուսուֆի մարդկանց ոժանդակում եր: Նա այժմ
իր դերքը հիմնովին փոխած, փողով ու խեղճ
ոժանդակում ե մեր ձեռնարկներին: Բացի դրա-

նից, խիստ դաղանի կերպով, կարողացել ենք
մենք հավաքել տալ քաղաքում յեղած ամբողջ ա-
լյուրը... Յեթե կարենանք յերեք ու մս մայրա-
քաղաքի ժողովրդյանը անհաց, անալյուր սովե
մեջ թողնել:

ՀԱՅԻԲ ԽԱՆ. — Այդ ե պատճառը, վոր այժմ հաց
չկա:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ. — Ամեն տեղ սով ե:

ՅԱՐՐԱԶ ԽԱՆ. — Իսկ թավրիղումը ե այլ տեղերում
խռովություն կա:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Այստեղ ել նույնպես քաղցած ամբողջ
վոտքի կկանգնի: Դրա համար ել ամբոխի միջից
մարդիկ եմ վարձել... Շատ չանցած, շուտով
ամբոխը հուլված, փոքրի վրա հարձակում կանի
վոչինչ չի գտնի... Քաղցը իր դործը մեզնից լավ
գիտի... Յեվ վոչխարի պես մեր ժողովուրդը, սո-
վի պատճառով, վաղը կդառնա: Պետք ե վաղը
սկսել թե ահա՛ նոր թաղավորի ե նրա մարդ-
կանց վրին ե մեղքը:

ՍԵՅԻԴ. — Պետք ե խոստանալ, դրդուել նրանց:

Ա. ԱԶՆՎ. — Ամբոխ ասածդ յերբ վոր կատաղեց
ել իր սեփական գլուխը չունի, գլուխ ե լինում
ով վոր կարող ե ամբոխին իշխել:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ. — Մենք գլուխ կանցներ:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Մենք դուրս կբերենք նախկին Շահ-
նահ Զեյր արքային, վորը խաբվելով աստղերի
դավից, այժմ իր դաղանի թաղամոտցումը մատ-
ներն ե կրծում... Նա շատ ե փոխված իր հա-
յացքներով... Այժմ դյուրին ե համոզել նրան,

կովի դուրս դալ ամբոխից թռած մի թաղավորի,
Յուսուֆի բնդդեմ:

Բ. ԱԶՆՎ. — Յերբեք սրանից ավելի հարմար բոպե
չի լինի:

ՍԵՅԻԴ. — Ամբողջ քաղաքը վտառի կհանենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Յեվ զենքի ուժով պալատ կխուժենք:

ՅԱՐՐԱԶ ԽԱՆ. — Յերբ Զեյիբ արքան մեղ հետ միա-
նա, թնդանութաձիդ իմ զինվորները իսկույն վտառ
կելնեն:

ՇԱՖԻՐ ԽԱՆ. — Հեծելազորին վտառի հանելը նույն-
պես դժվար չէ... Յեվ հարմար ժամին պալատի
վրա հարձակում կանենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Այդ հարմար ժամը հասել է արդեն:

Ամբոխի աղմուկ և աղաղակ:

Մի՞թե չեք լսում, հիմար ամբոխը ինչպես է վոռ-
նում... Արդեն սկսվեց, «հա՛ց», «հա՛ց» են դո-
ռում... Յերգվեցեք ինձ հետ, վոռ պետք է կըռ-
վենք Իրանյան սողի վերածնություն համար մին-
չև վերջ—ասեք վալահի:

Բռնորն ասում են — «վալահի»:

Դե՛հ, դործի անցնենք:

Դ. ՊԱՏԿԵՐ

Ամբոխի ձայնը մոտենում է:

ԱՌԱՋԻՆ. — Մեռա՛նք, հաց ենք ուզում:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ. — Կոտորվեցինք... Սովա՛ծ ենք...
հա՛ց...

ԲՈՂՈՐԸ. — Հա՛ց, հա՛ց ենք ուզում...

ՇԱՀՐՈՒՀ. — (Բարձրաձայնով ժողովրդի մեջ) Իրանի
ընտրյալ, արի զավակներ, վտառի յեք կանգնել
ու հաց եք ուզում, իրավացի յեք... բոլորիդ
կանայք ու յերեխեքը հենց այս բոպեյիս քաղցից
մեռնում են: Արդեն լսել ենք և ստույգ դիտենք,
հաց չի լինելու դեռ շատ շարաթներ... Խղճով ա-
սացեք, յերբ թաղավորը Շահ Զեյիբն էր, յե՞րբ
եք դուք այսպես քաղցած մնացել... Ամեն տուն
առատ, հացն անսպառ...

ԱՌԱՋԻՆԸ. — Ճիշտ է, առաջ մենք միշտ վուչտ ենք
յեղել:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Առաջ ամեն ինչ լավ էր:

ՅԵՐՐՈՐԴԸ. — Առաջվա նման ենք ուզում ամեն ինչ.

ԶՈՐՐՈՐԴԸ. — Ասացեք մեղ՝ ի՞նչ անենք:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴԸ. — Ինչպե՞ս անենք:

ՎԵՅԵՐՈՐԴԸ. — Թաղավորն ի՞նչ է անում:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Թաղավորը... Նրա պալատում ամեն
սր քեֆ է, սրբ, յերգ, խրախճանք: Նրանց ի՞նչ
վույթն է... Զվա՛ծեղ համար հաց, ցորեն չկա...
Մնում է միայն ամեն ինչ բռնի ուժով հետ խել:

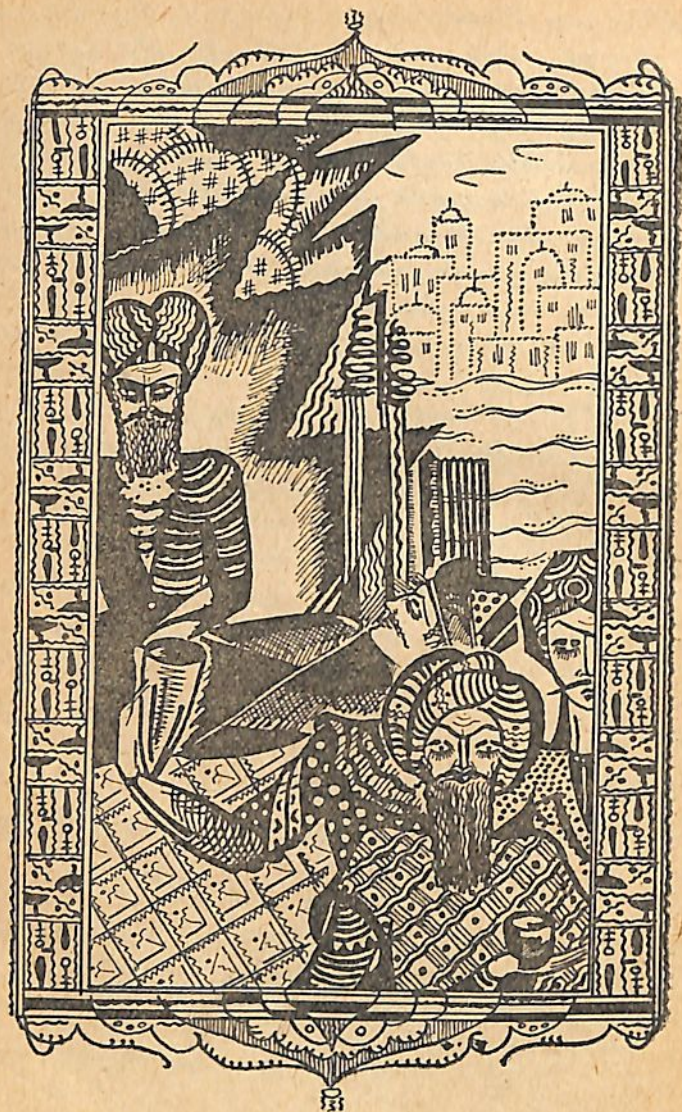
ԱՌԱՋԻՆԸ. — Յեվ կխլենք:

ՅԵՐԿՐՈՐԴԸ. — Կխլենք ուժով:

ՅԵՐՐՈՐԴԸ. — Ել մեղ համար ամեն ինչ մեկ է (աղ-
մուկ, աղաղակ):

ՍԵՅԻԴ. — Ո՛վ մուրուլմաններ, մեծ պատուհաս է յի-
կած մեր գլխին: Պալատ խուժեցեք, պալատ խու-
ժեցեք... աստված մեղ հետ է, նա մեղ կընծայի
խկական արքա մեծ Շահ Զեյիբին: Մեծ է ալ-
լահը, մեծ է ալլահը...

Ամբաստի մեջ կրօնական հուզում ե սկսվում :

ՅԱՐՐԱՋ ԽԱՆ. — Իմ քաջ ժողովուրդ: Այլահի կամքով, յերբ վոր իսկական մեծ շահն-շահը դարձյալ մեզ հետ ե, մի՞թե Իրանի թագը դողացող թանաք լիղողից պետք ե մախենաք... Ահա, լսում եք, քաջ Շաքիր խանի թնդանոթներն ել սկսան շարժվել, նրանք մեզ հետ են... Իմ հետեից ա՛ռչ, ա՛ռչ դեպի պալատ:

Ժողովուրդը գոռում գոչումով շարժվում ե: Լսվում ե Բեքիր խանի շեփորների ձայնը: Հայտնվում ե Կուլաքը, հինգ ընկերներով:

ԿՈՒԼԱԲ. — Տեսա՞ք, լսեցի՞ք... Մենք յեկանք Շիրազ, վորպեսզի բանտում տանջվող լավագույն մեր ընկերներին, մեր կյանքի զնով, վորձենք ազատել: Բայց նոր դեպքերը մեր առաջ խոչոր խնդիրներ դրին: Թագավորական յերկու բանակներ իրար դեմ շուտով կռիվ բաց կանեն: Այժմ մենք պետք ե ժամանակ չանցընենք, պետք ե մեր մարդկանց շտապ հավաքենք, զինենք և բերենք: Թող յերկու կողմն ել միմյանց կոտորեն, իսկ ով վոր հաղթի, նրա ցնծության անսպառարան պահին, մենք դրո՛հ կտանք պալատի վրա: Հավա՞ն եք դուք ինձ:

ԿՈՒԼԱԲԱԿ. — Այո, հախան ենք:

ԿՈՒԼԱԲ. — Դե՛հ, ուրեմն, շո՛ւտ, առանց հապաղման:

Գնում են: Հեովից դեռևս լսվում են աղաղակներ և շեփորի ձայներ):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Դ Ա Ր Ա Ր Վ Ա Մ

Շահի պալատում դահլիճ:

Խոջա Մուբարեֆը նստած է դռան մոտ, լաք-ված ուշադրությամբ, ասես բրոնզից ձուլված արձան լինի: Ներս է մտնում ներքինի Մուֆադ-դալը:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Սը՛ս...

ՄՈՒՖԱԴ.— Ի՞նչ է պատահել:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Ներսը ժողով կա:

ՄՈՒՖԱԴ.— Ովքե՞ր են:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Թագավորը և իր վեզիրները:

ՄՈՒՖԱԴ.— (Շշուկով) Ճի՞շտ է:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Ի՞նչը:

ՄՈՒՖԱԴ.— Ասում են, քանի քանի նահանգներում խռովություններ են պատահել. բոլորը դժգոհ են: Ասում են, վառ որեր են լինելու:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Ալլահը գիտե, ո՞վ կարող է մի բան հասկանալ:

ՄՈՒՖԱԴ.— Դու կարող ես ամեն բան հասկանալ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Ա՛խ դո՛ւ խորամանկ, չորըրոր-թո՞ւմ ես ինձ:

ՄՈՒՖԱԴ.— Վոչ, ալլահը վկա: Դու կարողացել ես

այսքան տարի պալատում բոլորի հարգանքը վա-
յելել: Իմաստություն և պետք դրա համար և
ալլահը պարգևել է քեզ այդ իմաստությունը:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Յես շնորհակալ կլինեյի ալլահից,
յեթե չեսեր ինձանից այն՝ ինչ բնությունն եր-
պարգևել: Ինչի՞ նման ենք մենք, Մուֆադդալ,
ինչի՞ քենք պետք մենք:

ՄՈՒՖԱԴԴԱՆ.— Դու զեռ վոչինչ... դու անց ես
կացրել քո տները... խկ յես յերիտասարդ եմ...
Կնախընտրելի փոխանակ այս պալատի՝ ամենա-
թշվառ խրճիթում ապրել, աշխարհի ամենա-
ստրուկ մարդը լինել, առավոտից մինչ գիշեր
քար քաշել, բեռ կրել, միայն թե կարողանայի
սիրել:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ.— Սիրե՛լ... Անցել եմ իմ որերը, ճիշտ է,
բայց ինչպե՞ս... Մի անգամ վրաց յերկրից, վոր-
տեղ կանայք ծաղկում են վարդի պես, բունի բե-
րել էյին Ջաննաթ խաթունին: Շահը հետը
մի անգամ պառկեց ու լքեց: Տարիներ նա
մնաց հարեմում անուշադիր, մոռացված: Մի-
րում էյի յես նրան, սիրում էյի լո՛ւռ, հեռ-
վի՛ց: Նա ախուր երչ բույնը վորցրած տատրակի
նման... Մի որ, չգիտեմ ինչո՞ւ, գնացի մո-
տը և ուղեցի մխիթարող խոսք ասել: Վոտքս
կոտրեր՝ չգնայի, լեղուս փակվեր՝ չխոսեյի...
Նա նայեց աչքերիս այնպես՝ վոր իմ մեջ անբա-
ցատրելի մի հուզում գգացի, կորա՛ծ մի գգա-
ցում... Ամբողջ մարմնովս կրակ կտրած, դողում
էյի յես: Նա փաթաթվեց ինձ այնպես՝ ինչպես
վորթատունկի ծիլերը ցողունին. դա իմ կյանքի

ամենաերջանիկ բոսկեն եր... Յերաւել աշդ բոսկե-
յին սիրտս պայթեր, մեռնեցի... Նա ուղղում եր
աստուծո պէս շունչ տալ մեռյալին, բայց ափ-
սո՛ս... Սիրո վայելքին անկարող, կատաղու-
թյան արցունքը աչքիս, վախոս ամոթից, ուղղում
եցի ինձ խեղդել, բայց հանկարծ, մի ուրիշ զգա-
ցում ինձ պատեց և յես վճռեցի ասլընել:

ՄՈՒՅԱՂԴԱՆԱԼ. — Ի՞նչ զգացում:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Վրեժի՛ զգացում, Մուֆաղդալ,
վրեժի՛, լսո՞ւմ ես:

ՄՈՒՅԱՂԴԱՆԱԼ. — Լսում եմ:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Լսի՛ր... Իմ բախտակից բարեկամ,
դու վոր ուղղում ես իմ վոտի տակի հողը փորել,
լսի՛ր:

ՄՈՒՅԱՂԴԱՆԱԼ. — Յե՛ս... Բայց...

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Վոչ մի բայց... Յես չեմ վախենում:
Լսի՛ր — յես վճռեցի ասլընել, ասլընել պալատում
և ինձ միշտ պահել արքաների մոտ... առերես
նրանց միշտ հաճոյանալ և նրանց մշտական թու-
լության պահին, մարդկանցից վրեժս լուծել:
Չե՞՞ վոր արքաները միշտ սուր ունեն ձեռին: Ան-
տես, պաղած, յես նրանց կողքին, սրել եմ աշդ
սուրը, վոր հատու՛ւ լինի, անողո՛ք, անդո՛ւթ,
բոլոր նրանց դեմ, վոր մեղսկաներին ներքինի
յեն դարձրել:

ՄՈՒՅԱՂԴԱՆԱԼ. — Բայց նոր թագավորը մեղմ ե:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Մե՞ղմ... Հի՛-հի՛-հի՛... Նա ինձ
չլսեց... վեղիրութունը իր մարդկանց հանձնեց:
Դրա համար ել նա պետք և տուժի...

ՄՈՒՅԱՂԴԱՆԱԼ. — Մի՞թե իսկապէս դու ել Շահ Չե-
յրին...

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Նա թագավոր եր, արքայի վայել
արքա:

Ներս և մտնում Ագրս բեկը:

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Վո՞րտեղ ե՛ արխարհի ապաստան ար-
քայից արքան:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Վեղիրներին հավաքած ժողով ե՛ ա-
նում:

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Պետք ե լուր տալ:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Ինչի՞ մասին:

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Ժողովուրդը ապստամբած պալատ ե՛
արչավում:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ. — Այդպիսի լուր հաղորդելը դժվար ե,
բայց... լսվ, սպասիր...

Ներս և մտնում: Քիչ ետո գալիս եմ Յու-
սուփը և վեղիրները:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — (Այլալիմ) Վո՞րտեղ ե Ագրս բեկը:

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Այստեղ, տեր իմ:

ՅՈՒՍՈՒՅ. — Ասա՛, ո՞վքեր են, ո՞վ են, ի՞նչ են ու-
ղում, չո՛ւտ:

ԱՋԼՄ ԲԵԿ. — Շահն ասլրած կենա, ամբոխը գլուխը
կորցրած, պալատ ե խուժում: Նրանք զինված
են սիստերով, կացիններով և յերկաթյա ժա-
նիքներով: Նրանք դռում են. — «Հաց ենք ու-
ղում», «Կորչի Յուսուֆ թագավորը»: Յես հրա-
մայեցի պահակազորին փակել պալատի դարպաս-

ները և պատրաստ լինել արքայական հրամանին:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Լավ, դարպասի դռները թող վակված մնան: (Վեզիրներին). Իսկ դուք, իմ բարեկամներ, ժողովրդին ընդառաջ հնացեք և հասկացեք, թե ի՞նչ է պահանջում, համոզեցեք նրանց: Խոստումների մեջ ժխտ մի՛ լինեք:

Վեզիրները դուրս Ազմ բեկի հետ:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Ինչո՞ւ չե ամբողջ ինձանից դժգոհ:

ԽՈՋԱ ՄՈՒԲ. — Ի՞նչ ոգուտ, տեր իմ, մարդկային ցեղը յե՞րբ և վիճակից դո՞ւ յեղել:

ԶԵՔԻ. — (Ներս մտնելով) Տեր իմ, ապստամբությունը ալիլի լուրջ է, քան մենք կարծում եյինք: Մոլեգնած ամբողջ առաջնորդներ ունի:

ԹԱՄԱՋԱՆ. — (Մտնելով) Հանդարտվեք, տեր իմ: Մեր կուսակիցներից շատ մարդիկ, տեսնելով յերկրին ու դահին ապառնացող վտանգը, ղինակիրներով, ապստամբների դիմաց կանգնեցին: Մի՞րգա Զեմիլ խանը նրանց մեջ կանգնած ամեն տեսակ խոստում անում և ապստամբներին:

ԶԵՄԻԼ. — (Մտնելով) Յե՛վ վրչ մի խոստում ապրտամբներին չի հանդարտեցնում: Նրանք կանգում են «կորչի Յուսուֆ թագավորը», «Պետուլթյան ու թագի գողը»...

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Պետուլթյան ու թագի գողը... Համբերութունն ել սահման ունի... կրակ բաց արեք ապստամբների վրա. չպետք է խնայել հայրենիքի դավաճաններին:

Վեզիրները դուրս: Լավում և հրացանագու-
թյան ձայներ.

ԿՈՒՐԲԱՆ. — (Մտնելով) Տե՛ր իմ, վտանգը մեծ է: Զորական Շահրուհ խանը, միացած հրետանիներին հրամանատար Շաքիր խանի և հեծելազորի պետ Փարրաջ խանի, համոզել են զորքի մեծ մասը և թեղանոթներով պալատի վրա հարձակվել: Նրանք աղաղակում են. — «Կեցցե՛ Իրանի իսկական տերը, Շահ Զեյիբ արքան»:

ԱԶԼՄ ԲԵԿ. — (Մտնելով) Արքայից արքա, նախկին Շահ Զեյիբը, վոր հրաժարվելով թաղից ու դահից անհետացել էր, այժմ ապստամբների ղեռն է անցել: Յերբ իմ դեմ կանգնած է մի նախկին արքա, զորքն անկարող է նրա դեմ կռվել: Ո՞վ մեծ շահն շահ, դո՞ւ կարող ես լուկ նախկին շահի դեմ կռվի դուրս գալ: Յեթե ուզում ես այս ահեղ կռվում հաղթողը լինել, պետք է զենք կապես և ղինություններին առաջնորդ դառնաս:

Զեմիլ մյուս վեզիրների հետ մտնելով

ԶԵՄԻԼ. — Տեր իմ, նախկին շահն իր զորքերին կենտրոնացրեց պալատի ամրաշեն դարպասի գաղտնի դռան վրա, բայց նա լինելով ամուր, անխորտակ կարող է յերկար դիմադրել հարձակումներին:

ՅՈՒՍՈՒՖ. — Հայտնեցե՛ք բոլոր իմ ռազմիկներին, վոր կռվի վճռական պահին թագավորն իրանց կողքին է: Տվե՛ք ինձ զենքեր: (Գնում է զինավորվելու):

Մտնում ե Մուփադդալը:

ՄՈՒՖԱԴ. — Այս ինչ փորձանք ե, վորտեղ ե կորել
Խոջա Մուբարեքը... Դրսում կռիվ ե, իսկ հա-
րեմն ամբողջ խառնաշփոթ ե, ջղադար վտանոց,
լաց ու հեծեծում...: Աստված իմ, աստված, ուժ
սուր, զորութուն, նախկին արքային, մեծ Շահ
Ջեյիրին, վոր կարողանա այս դաժան կռվում
հաղթական դուրս դալ:

Թնդանքի խուլ վորտ:

Ո՞վ ե հնարել այս թնդանոթը և ինչո՞ւ այդ-
պես զղվելի ձայնով, մի՞թե դաշույնով և կամ
սուրբերով անհնարին եր մարդկանց սպանել:

Նորից վորտ:

Ավելի լավ ե ականջներս փակեմ: Բայց ո՞ւր
ե կորել Խոջա Մուբարեքն:

ՄՈՒՖ. — (Մտնելով) Այստեղ եմ, ի՛նչ կա:

ՄՈՒՖԱԴ. — Հարեմի կանայք...

վորտ:

ՄՈՒՖ. — Ի՞նչ ես վախենում:

ՄՈՒՖԱԴ. — Չեմ վախենում, բայց զղվելի ձայն ե:

ՄՈՒՖ. — Լսի՛ր, Մուփադդալ, դրսում կռիվ ե...
այսպիսի դեպքում հարեմի կանայք լմբոստա-
նում են:

ՄՈՒՖԱԴ. — Արդեն հարեմում իրարանցում ե:

ՄՈՒՖ. — Խիստ պետք ե լինել, դաշույնդ մո՞տդ
ե,

ՄՈՒՖԱԴ. — Այո՛, մոտս ե:

ՄՈՒՖ. — Փախուստի դեպքեր կարող են լինել...
Յերբ վոր կանանցից մեկին հարեմից դուրս յե-
կած տեսար, դաշույնդ խրիւր ուղիղ կրծքի մեջ:
Գնա՛ և այդպես հայտնիւր հարեմում, հենց իմ
անունից:

Մուփադդալը գնում ե:

ՄՈՒՖ. — Վճռական ժամ ե... Յեւ կռվի բախտը
ո՞վ պետք ե վճռի... Վաղուց, չատ վաղուց ինձ
լավ ծանոթ ե ամուր դարպասի դռան դաղտ-
նիքը... Բայց կանեմ նրան և... Բայց կա՛ց,
լա՛վ խորհեմ... Շահ Ջեյի՞րը, թե՛ դատար-
կահնչյուն խոսքերի պահեստ ուսմիկ Յու-
սուֆը, վորն ավելի խրատ ե տալիս, քան
խորհուրդ լսում... Նրա որովք մի վողորմելի
մարդուկ դարձա յես: Իսկ Շահ Ջեյիրը խիստ ե
և դաժան, արքայալայել արքայից արքա... Նրա
հետ դործելն յերկյուղալի յե... Չե՞ վոր յեր-
կյուղն ել իր հաճույքն ունի... Բայց մարդն այդ
անդուլթ կների արդյո՞ք իմ անցյալը մուլթ...
Ջեյի՛ր, Շահ Ջեյի՛ր... Ինչքա՛ն ել լինի մեծ
հրապուրիչ անցյալ անունը, յերբ նորից ներ-
կա դառնա, կլինի կամ ծիծաղելի և կամ...
Չե՛, չեղավ, չա՛տ ե խճճվում... Բայց Ջեյիրի
հետ, իբր զորական ու խորհրդական, կռվում ե
նաև մեծ Շահրուհ խանը... Շահրուհ... հի՛,
հի՛, հի՛, վորը թարգմանի՝ հոգով թագավոր...
Նա յե որերի փաստացի արքան և յես նրա հետ
միայն մե՛կ բառով դաշն կկապեմ: Իմ մարդիկն
այո՛, այնտեղ են, այ՛ն կողմ, դարպասից դենը...
Արդեն վճռվեց: Պետք ե վոր դնամ...

Մտնում ե Յուսուփը գրահավորված, հետե-
վորդներով:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Այժմ բազմաթիվ մեջ, զգուշ եմ բազում
բազում բանակներ: Բայց կոպից առաջ արդյոք
չտեսնե՞մ իմ սիրած կանանց, հրաժեշտ տա՞մ
նրանց:

ԽՈՋ. ՄՈՒԲ.— Առյուծակորով արքայից արքա, Ի-
րանյան գահի դուստրուհիների փառքն ե յեղել
միշտ, կանանց վայելել հաղթանակից վերջ...
Այդպես ե կարգն, արքայից արքա:

ՅՈՒՍՈՒՖ.— Ինչպես վոր կարգն ե թող այդպես լի-
նի... Բոլորդ կոպի՛ (գնում են):

ԴՐՍԻՅ ՉԱՅՆԵՐ.— Կորչի թաղավորության գողը...

ՈՒՐԻՇ ՉԱՅՆԵՐ.— Կեցցե՛ Յուսուֆ արքայից ար-
քան... (լուրժյուն):

Խ. ՄՈՒԲ.— (Առանձին մտնելով) Իսկ հիմա, շու-
տով, պետք ե վոր գնամ, դարպասը բանամ
(գնում ե քավալում վագֆով):

ՄՈՒՅԱԴ.— (Մտնելով) Ո՞ւր ե գնացել Խոջա Մու-
բարեքն... նորից ո՞ւր կորավ: (Դիտելով): Այդ
ո՞ւր ե վազում խելագարի պես... ի՞նչ, ինչ-
պե՞ս, ինչպե՞ս... քաֆթառը նորից ճարպիկ
գտնվեց. նա կարողացավ ծածուկ բաց անել ա-
մուր դարպասի դադունի մեծ դուռը: (Ուրախ)
Շահ Զեյիբն արդեն հաղթական փառքով գալիս
ե այս կողմն:

Լսվում են ռազմական յերածշտուրժյուն,
ձայներ — «Կեցցե Իրանի անասան արքան»:

Մտնում ե Շահ Զեյիբն հետևորդներով:

ՖԱՐՐԱՋ. ԽԱՆ.— (Մտնելով ծուր ե չոփում արքայի

առաջ ե դնում արշուճատ մի սուր) Արքայից ար-
քա, այս սուրն իջավ պետության ու թագի գող,
Յուսուֆի դարչելի գլխին: Նրա գորքը պարտվեց,
նրա կուսակիցները փախչում են: Մեր գորքը հե-
տապնդում ե նրանց: Ամեն ինչ լավ ե, արքայից
արքա:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— (Հանդիսավոր) Ազնիվ իշխաննե՛ր ու
զորականներ, Իրանի անձնվեր զավակներ: Մե՛ծ
ե ալլահը. ե նա—այն որից, յերբ մենք հեռա-
ցանք գահից ու թագից—կամեցավ խաղաղ
մասնացույց անել, թե մեր յերկրումը կան ան-
գին դանձեր, վորոնցից առաջ չենք կարողացել
յրիվ ողտվել: Մեր ազնիվ իշխան ու խորհրդա-
կան Շահրուհ խանը ե նույնպես իմաստուն հա-
մախոհները, մեզ համոզեցին, ինքներս ել տե-
սանք, վոր այսուհետև մենք պետք ե զարկ տանք
բոլոր արհեստից, ճարտարարվեստից ե առևտու-
րը մեր ձեռքին պահենք: Մեծն Իրանի դառն որե-
րին պետք ե հաջորդե ցնծության, փառքի մի
պայծառ չըջան:

ՅՈՒՐԸ.— Կեցցե՛, բոլոր կեցցե՛ Շահ Զեյիբ ար-
քան:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Բայց յես չեմ տեսնում Շահրուհ իշ-
խանին:

ՆԱՀՐՈՒՀ.— (Մտնելով կիսալայլ) Այստեղ եմ, տե՛ր
իմ: Հայտնի ավագակ Մերյե Կուլարը, ստոր առ-
բոխի, ապստամբների, գլուխն անցած մայրաքա-
ղաքի դռների մոտ ե: Նրանք գոռում են.—«Կոր-
ծանում բոլոր թագավորներին»:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Շաքիր խա՛ն, հրամայում եմ, թողա-

նոթներն ուղղել ստոր, դալանան բազմության վրա:

ՇԱՔԻՐ ԽԱՆ.— Գլխիս վրա, տե՛ր (դուրս):

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ֆարբաջ խա՛ն, իսկ դո՛ւք, մեր քաջ զորքերին, մեզ համար կռիւղ քաջ ժողովրդին, իբրեւ մեծ պարգև, խոստացե՛ք մի ո՛ր, մինչև ամբասյր, մեծ շուկան մտնել և հրեաների և թե հայերի թաղերով... անցնել:

ՅԱՐՐԱՋ ԽԱՆ.— Գլխիս վրա, տե՛ր:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Իսկ հազար թուման պարգև խոստացե՛ք, քաղաքի դռնից դեռ ներս չմտած Մերյե Կուլարի դուռը մեզ մոտ բերող իգիթին:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Շահն ապրած կենա, Մերյե Կուլարը լող մեկ դուռն չե, ամեն մի ստոր ամբոխի սրտում անտես թաղնիք մի-մի Կուլար կա:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— (խոժոռելով) Խոսքիդ շղարշը թանձր եր, Շահրուհ: Պարզ խոսի՛ր տեսնենք:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Արքայից արքա, ասացի, ոչնտեղ աղաղակում են.— «Խորժանում բոլոր թաղավորներին»: Յերբ վոր մի անգամ ստոր ամբոխը սովորեց բռնի և զենքի ուժով հայրենյաց շահին ընդմիշտ հակառակ պահանջներ դնել, դրա առաջնառնելու համար, արտակարգ միջոց պործադրել պետք է:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Ի՞նչ միջոց, խոսի՛ր:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Մի նոր պատերազմ տաճիկներին դեմ և կամ արշալանք դեպի Վրաստան: Կովի հմայքը, արդար վրեժի և կողոպուտի հեռանկարը մեր ժողովրդի աչքը կկապե: Այդպիսով ներքին մոլեղնությունը ոտար աղբերի դեմը կուղղվի:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— (Հանկարծ նշմարելով) Ո՞վ է, վոր այդպես խոնարհ, ծնկաչոք դալիս է այստեղ:

Բոլորը նայում են:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Խոջա Մուբարեքն, արքայից արքա, վորը մեր կռիւ միջոցական պահին, անձնագորհ կերպով, ներսից բաց արեց դարպասի դուռը: Ըստ սովորության չին պարսիկների, մատուցում է նա նեկտարն հաղթության, պարզ ու հասարակ հողե ամանով: Մեծ շահն շահից աղաչում ենք, մենք, խիստ պատշաճ կերպով վարձատրել նրան: **ՍՈՋԱ ՄՈՒԲ.**— (Հոդե քաժակը կարկառելով) Արեգա՛կն արդար, աղբյու՛ր գլխության, անհիշա՛յա՛ր տեր, ջրվե՛ժ բարության... պայծառացրո՛ւ մեր միտքնած հոգին, վորը թաղվել եր խորը սգի մեջ:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— (Գավաթը վերցնելով) Շնորհակալ եմ, Խոջա Մուբարեք (խմում է) Իսկ այժմ վե՛ր կաց:

Խոջա Մուբարեքը վեր է կենում գլխիկոր:

Խելո՛ք ես դու, Խոջա Մուբարեք:

ՍՈՋԱ ՄՈՒԲ.— (Խոնարհվելով) Միայն տիրոջ ծառայելու համար:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ.— Շա՛տ ես խելոք դո՛ւ, չափից ավելի... Իսկ մի մարդու համար դա, վրասակար ե... Կանչեցե՛ք դահճին:

Մուֆաղդալն իսկույն դուրս է վագում և մտնում է դահնի հետ:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Արքայից արքա՛...

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— (Դահմին) Կտրե՛լ այս խելոք շան
գլուխը, վորպեսզի վոչ մի թագավորի նա չդա-
վաճանի:

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ.— (Բռնորին) Կացե՛ք մի բոսկ... Յես
հենց այդպես ել սպասում եյի... Ո՛վ դու, Շահ
Ձեյիր, յեթե հիշում ես, ժամանակ առաջ, ինձ
ստիպեցիր, վոր յես նայելով ուղիղ աչքերիդ,
գոնե մի աճղամ անկեղծ խոսք ասեմ... Ահա ա-
սում եմ.— Դու ինձ տալիս ես դահճի դանակին
նրա համար, վոր յես շատ խելոք եմ... Շնոր-
հակալ եմ... Իսկ մի պետություն կառավարելը
խաղալիք հո՛ չե և դրա համար, շատ ես դու հի-
մար: Հաղթության նեկտարն, վոր դու խմեցիր
ըստ պարսիկների հին սովորության հողե ամա-
նից, խառն եր թույնով:

Ընդհանուր վրդովմունք:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Լռի՛ր, կսպանեմ (դաշունահար և անում
հոգա Մուրաբեֆին և իսկույն Ձեյիրին ոգնու-
թյան փութալով) Արքայից արքա՛...

ՅՈՁԱ ՄՈՒԲ.— Այդ ավելորդ եր հի՛հի՛-հի՛-
մա... (վերջին վանկը հանգչում է և սառչում
նրա շրթունքին):

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Շահրուհ, իմ Շահրուհ... Մի՞թե
հիմարիտ, իմ խմած թասը թունավորված եր
(կատաղի, ցույց տալով հոգա Մուրաբեֆին)
Մրա մարմինը կացինով մանրե՛լ դարու հետ
խառնե՛լ և հաց եփելով շներին կերցնե՛լ:

Մուփադդալ հոգա Մուրաբեֆի դիակի մոտ:

ԴՈՒՑԱԴԱԼ.— Ամեն դավաճան խալարածնունդ,
մահիցը հետո, փայտովի պես, թողնում է մի-
այն զազիր դարչահոտ:

ՇԱՀ ՁԵՅԻՐ.— Ի՞նչ է կատարվում ինձ հետ, ո՛վ
ալլահ... ասես ներսումս սկսված լինի դարավոր
կռիվն Իրան-Թուրանի: Նորից իշխելու լավիկոդ
կրքիս գոհացման պահին, յերբ հաղթանակը, լու-
սընթաղի պես, փառքիս արևը վե՛ր-վե՛ր եր քա-
շում... մի՞թե իսկապես մահս է մոտենում...

Ո՛հ, անձագելի մռայլ, խալարո՞ւմն (քուլացած):
Ահա՛, կյանքն իմ, իմաստասպառ, մարդկորեն
խղճուկ, վորի բարձրագույն կետն, ինչ ել վոր
լինես, մահը կգտնես: (կատաղի) Ձե, չե, չեմ
ուզում... աչքերս ձգտում են պոկվել, ծավալ-
վել, վողջ տիեզերքը ամփոփել իր մեջ ու հետո
փակվել... Ի՞նչ է կատարվում շուրջս, աստված
իմ... Ինչո՞ւ յեն մարդիկ, իրերը համայն, վե-
րվալք ճոճվում... Հրամայում եմ, տեղից
չջարժվե՛լ: (վախով) Յես դադարում եմ գետինը
զղա՛լ... Հերի՛ք ե, կորե՛ք, ուրվականներ՝ եք
կամ բռնամահներ՝ առանց գերեզման թե դավ-
կի կսկիծ. հավե՛րժ, հոգեմաշ... Ձախկս ահա՛...
Սեմա խաթո՛ւնը... Հաղար հաղարներ... Այս
ի՞նչ դեերի շուրջպար սկսեց: (կատաղի) Ը՛հ,
վկոտորեմ, կզլխատեմ, խեղդամահ կանեմ...

Յերբ բոլոր ահագաքիտ կանգնած են, Շահ-
րուհ հանդուգն բռնում է նրան:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Արքայից արքա՛...

Ա. ԱՁՆՎ.— Արդյոք Շահրուհը չթունավորե՞ց Ձե-
յիր Արքային:

Բ. ԱԶՆՎ. — Գլուխդ ծափեր ե գալիս քեզ համար:
Լռի՛ր, պապանձվի՛ր:

Մտնում ե Մուփադդալը:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — (Խեղճացած) Հը՛, Շահրուհ, դո՛ւ
յես...

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Քո խոնարհ ծառան, արքայից արքա:

ՇԱՀ ԶԵՅԻՐ. — Ողնի՛ր ինձ... ահա՛, սուրս քեզ ըն-
ծա (տալիս է): Հալածի՛ր նրանց, յես ուժասպառ
եմ, բոբրն ել փնձ դավաճանեցին, դո՛ւ յես մնա-
ցել, դո՛ւ, նեղ որերի միակ բարեկամ... Ահա՛
քեզ թա՛ղս... Հալածում են ինձ, հաղար հաղար-
նե՛ր, գետնից են յելնում, յերկրի ընդերքի՛ց...

Մի՛ թողնիր նրանց, ստոր ուսմիկին, գլխատի՛ր,
խեղդի՛ր, խե՛ղ... խե՛ղ... (Մեռնում է):

ՇԱՀՐՈՒՀ. — (Թանձր լուրժյունը ֆեղփելով) Թող
տխուր հնչի մահվան մեղեդին (յերաժշտու-
թյուն): Ո՛վ պայազատներ Մեծն Իրանի, լուսո
ճառագայթ Շահ Զեյի արքան հոգին ավանդեց...
Ի՞նչ եք զարհուրել... Տիրապես անչլիոթ արքա-
յից արքան, իր հոգևարքի արքազան պահին, իր
կտակն արեց ձեր ներկայության: (Թագն ի ձե-
ռին, հայտարարելով) Մեռավ հոգելույս Շահ
Զեյի արքան: (Նայում է բոլորին խստահայաց,
սպառնազին ու քեղադրող) Մեռավ հոգելույս
Շահ Զեյի արքան...

Բ. ԱԶՆՎ. — (Առաջ անցնելով) Թո՛ղ հավերժ կեցցե
մեր Շահրուհ արքան...

ԲՈՒՈՐԸ. — (Հարկադրյալ). կեցցե՛, բյուր կեցցե՛
մեր Շահրուհ արքան:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — (Թագը գլխին դնելով) Ծանր ե ինձ

համար ստանձնել դահլ, մեր սուրբ յերկրի այս
չփոթ պահին: Դրսում կույլ եր, ներքին ռազմա-
դաշտ: Ձեր ներկայության, ձեզ հետ միասին,
գլխովի առաջ այս արքայական, խոստանում եմ
յես անսահման բարիք ձեզ և հայրենյաց... Մենք
պետք ե փութով բոբր խաներին և իշխաններին
հավաքենք մեր շուրջ և կենտրոնացած ուժեղ պե-
տությամբ, հանդես բերենք մեր իրանյան ցեղի
անխաղախ արյան արժանիքներն ու դյուցադ-
նությունը... Մենք պետք ե խկույն ջանաք հետ
խել ուսմանցիներին գրաված հողը... Իսկ յերբ
ոսմիկը ուղեց խլրտիլ... Հավաքի՛ք այս վեհ
գլխի շուրջը:

Բոլորը հավաքվում են դիակի շուրջը:

Իսկ յերբ ոսմիկը ուղեց խլրտիլ, գլուխ բարձ-
րացնել... Ասացե՛ք, ի՞նչ եր Զեյի արքայի վեր-
ջին բառերը, ամենավերջին պատգամը նրա...

Բ. ԱԶՆՎԱԿԱՆ. — Գլխատի՛ր, խեղդի՛ր...

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Տեղաշարժներ են կատարվում մեր շուր-
ջը: Ձաղիր ամբոխն ել ուզում ե իրա համար ա-
րյունոտ պատմություն կերտել: Ինձ յերդում
ավեք, վոր յեթե այդպես մի բան պատահի...

Ահավոր պայքար: Բոսրագույնը հըր-
դեհի:

ՇԱՀՐՈՒՀ. — Ի՞նչ պայթյուն եր այդ:

ՄԻ ՍՊԱ. — (Մտնելով) Արքայից արքա՛... հայտնի
ավազակ Մերյե կուլաբը, ստոր ամբոխի գլուխն

անցած, հարձակում դորձեց պալատի վրա...

Վառուդի պահեստը նրանք պայթեցրին:

Բ. ՍՊԱ.— Արքայից արքա'... Անգլիացի մեծ միտ-
աբեր Բալյոզը պահանջում է չտալ մի ունկնդրու-
թյուն:

ՇԱՀՐՈՒՀ.— Սկսվում է...

ՎԵՐՁ

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Եջ—տաղ Տպված է Պետք է լինի

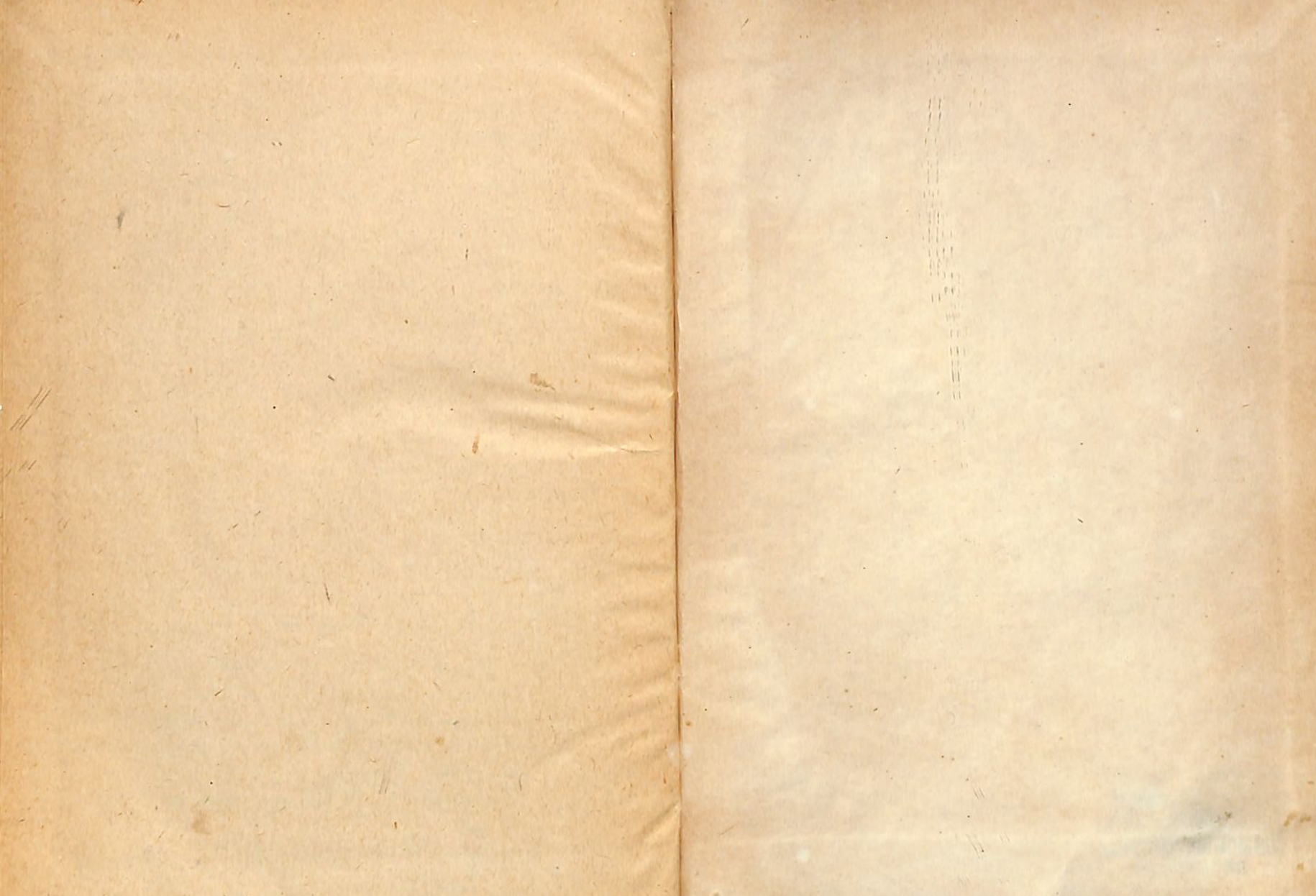
33—7 ներքևից — հետո հետ

99—9 վերևից — Յերազանքներն Յերազանքներ

99—11 ներքևից — Բալականության Բալական-
նությանն

101—8 ներքևից — ներքևից

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0353586

51694

WAVE 1 n.